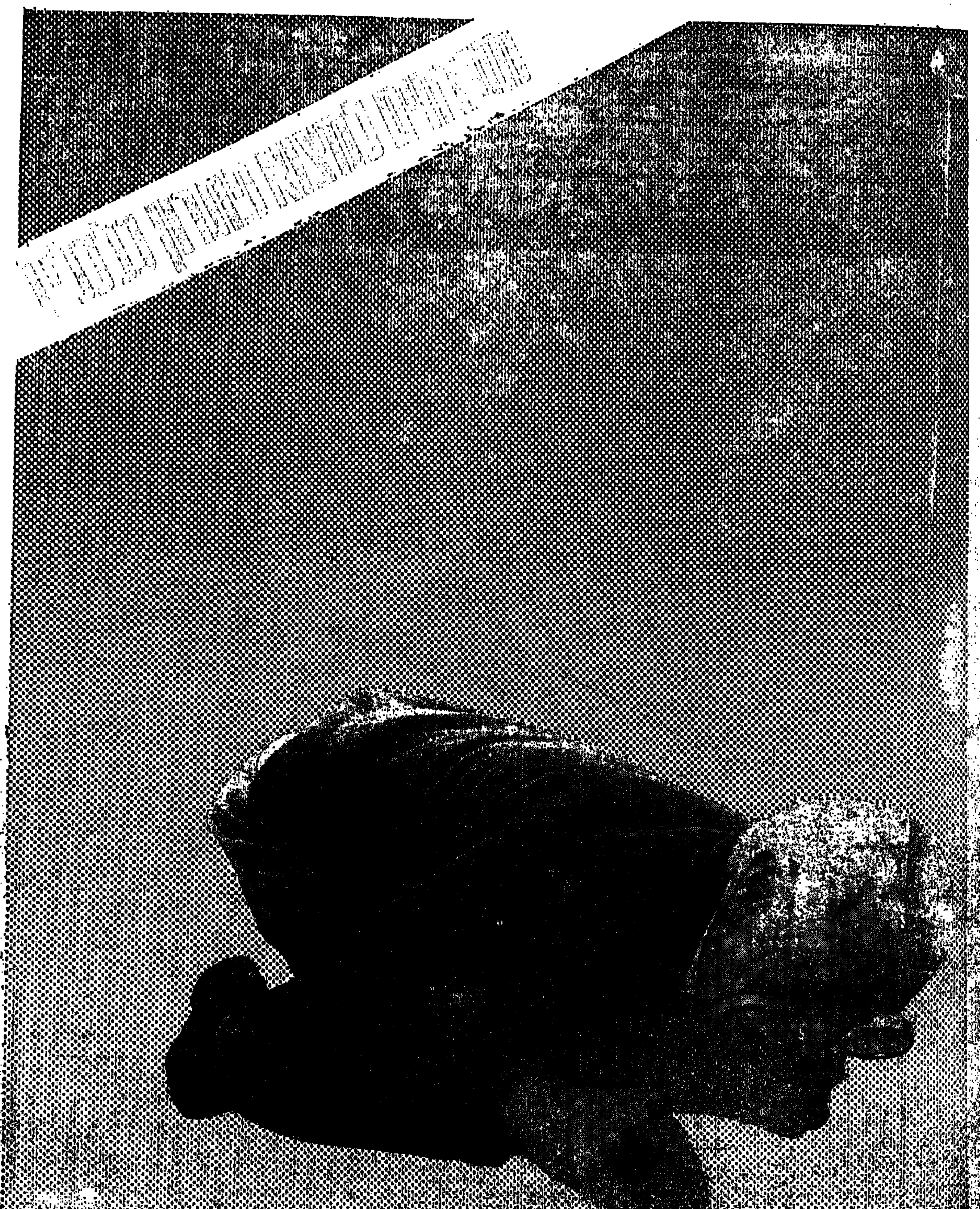

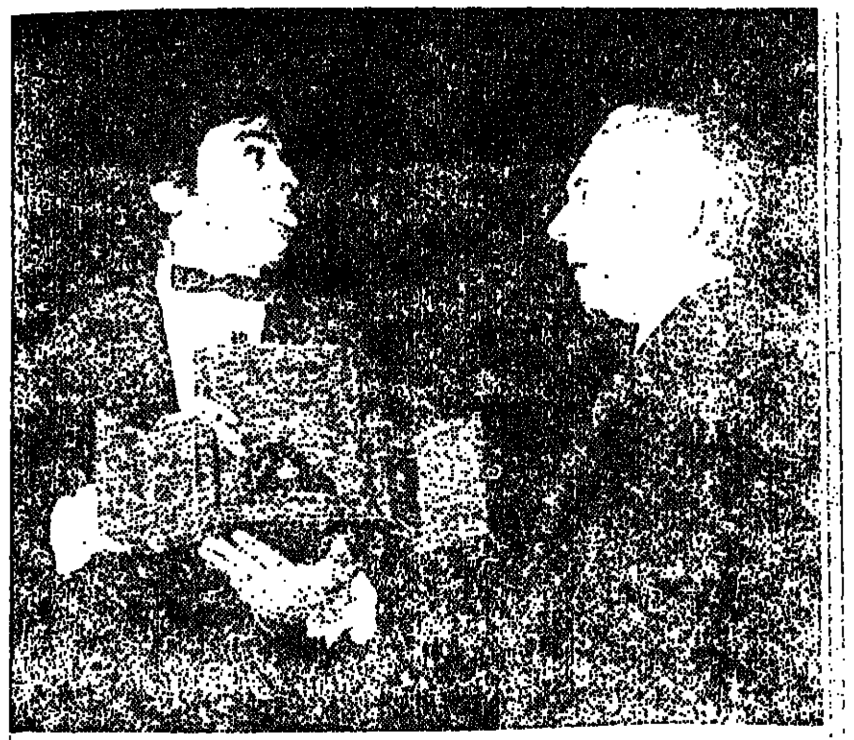

חתן־פרס חצוף

על פי רוב נבוכים מקבלי פרסים ותארים למיניהם, והרי הם מחייכים ולוחצים את ידי המעניקים או אפילו נושקים על לחייהם.

לא כן אלאן דלון, שחקן הסרט הצרפתי. כאשר הוענק לו פרס „חאורומינה" המכובד על־ידי השר האיטלקי קאמילו ריפאמונטי, הוא פשוט הוציא את לשונו כמו כל שובב מכיתה א'.

„נין־גיו־קויו"

כפי שיעיד כל שומר־לילה קיבוצי מנוסה, הדובי או הבובה עימה ישן הילד במיטתו היא לא סתם חפץ. אפילו יהיה הדובי מרופט וחסר רגל או יד, הוא דובי שאין אחר בלעדיו. בוודאי שלא יעלה על הדעת להשליך בובה שיצאה מכלל שימוש, פשוט לערימות הגרוטאות.

היפאנים מצאו לכך פתרון יפה ומושלם. במקדש קאנון שבטוקיו מקיימים מדי שנה לוויה לבובות. הנשרפות בלהבות המקודשות ממש כבני אדם שנפטרו. הלהבות צריכות להבטיח שנשמתו של המנוח — אדם, דובי או בובה, תגיע ישר לגן העדן. הטקס נקרא ביפאנית נין־גיו־קויו.

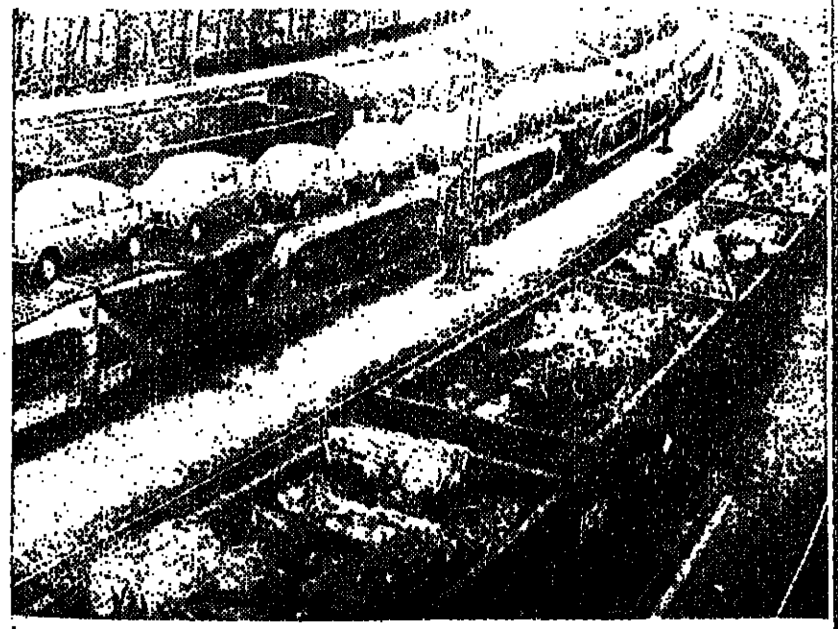

המלך מת - יחי המלך!

תצלום זה מתחנת הרכבת של קיאסו שבשווייץ מציג בצורה מוחשית את חיי המכונית. רכבת אחת מובילה מכוניות חדשות מאיטליה לשווייץ, ואילו אחרת מוליכה מכוניות ישנות שנכבשו לקוביות מתכת חזרה לאיטליה, לבתי היציקה כדי להתיכן שם לשם ייצור מכוניות חדשות.

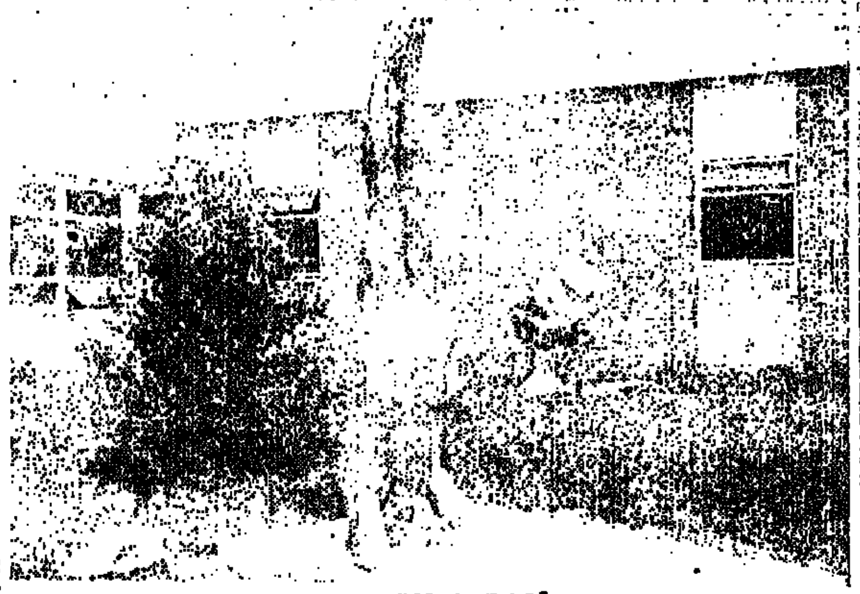

מועדון כפרי לאסירים

במרפסת המבקרים ישבו נשים תחת שמשיות צבעוניות ולגמו משקאות קרים. בשמיים החופפו להקות אווזי־בר.

מקום שקט ואידילי. זהו מחנה המאסר הפדראלי באלנווד, מדינת פנסילבאניה, ארצות־הברית.

כאן מרצים את עונשם אסירים שונים — וביניהם כמה מעוזריו לשעבר של הנשיא לשעבר ניקסון שהורשעו בשל חלקם בפרשת ווטרגייט.

אין כאן שומרים, אין מגדלי שמירה וכלי־נשק. אין סורגים והמשמעת נשמרת על ידי האסירים עצמם. כל יום הוא יום ביקור בני המשפחות. במקרים אחרים אפשר לקבל רשיון יציאה לבקר בבית.

מנהל המוסד הוא לארי טיילור, בן 31 והוא נע בין 140 אסיריו בחופשיות.

בית־הסוהר בנוי מבתים בני קומה אחת, כשבכל בית חדר טלוויזיה, מקלחות ולידו גינה עם שולחנות וכסאות צבעוניים.

חדר האוכל מזכיר קנטינה במפעל תעשייתי, ובמקום מצויה חנות המוכרת הכל מגליונות „פלייבוי" ועד מברשות־שיניים.

האסירים, רובם בגיל העמידה נראים בריאים ובכושר גופני טוב. הם מועסקים בעבודות המשק בו מגדלים כאלף ראשי בקר, בנגריה המכאנית או בעבודות בנין. כל אסיר מרוויח 40 דולאר בחודש, אבל הוא יכול להוציא רק 16. היתר נשמר לו לעת שחרורו.

קלפן שאינו משחק בקלפים

כאשר ניסו חבריו של ג'ו מיטלאם, ללמדו לשחק ברידג', התברר שבעל השיא העולמי בבניין מגדלי־קלפים אין לו כשרונות קלפניים.

היה עליו להתאמן במשך 4 חודשים כדי לשבור את שיאו שלו — ולבנות מגדל בן 24 קומות, שגובהו 2,44 מטרים. המגדל החזיק מעמד דקות אחדות וצלמים הצליחו להנציחו.

תעודת הסכמה לחותנת

החותנת המרשעת היא מושג מקובל בעולם כולו. ביוון פתח מיניסטריון החינוך קורס מיוחד לחותנות.

את הקורס מנהלת פסיכולוגית בשם מריה חורדאקי. ולדבריה תכנית הלימודים מכוונת ללמד את החותנות כיצד להימנע מתריבות עם המשפחה הצעירה של הבן או הבת.

משך הקורס — 7 חודשים. המסיימות מקבלות לבסוף תעודה המעידה שהן „חותנות מוסמכות".

ראיה חוצית מדי - ראיה חודרת מדי

כל אורח אוסטראלי מחוייב על פי החוק לשמש בתורו כשופט בחבר מושבעים. כאשר נבחרה אורחית העיר אדלייד למשרה הנכבדת, כתבה לבית־הדין, שאין היא מסוגלת למלא את חובתה, כי בהיותה מגדת־עתידות מקצועית, היא יכולה לנחש מראש בדיוק רב את פסק־הדין, וזה אינו הוגן כלפי הנאשם.

בית־הדין קיבל את טיעונה, והיא שוחררה מחובתה.

לשם מה?

מתוך מכתב למערכת עיתון־נשים בריטי:

„מאחר שיש לכל עקרת בית מכונה לשטיפת כלים, מכונת כביסה, ואפילו מכשיר אוטומטי לניקוי שטיחים — למה עוד נחוץ גבר בבית?"

חותם

גיל' 45 (252) שנה ה'
כ"ג חשון תשל"ה, 8 נובמבר 1974

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר" רח' בן־אביגדור 4 תל־אביב. המען למכתבים תגובות והערות: שירות „שק נשר" תל־אביב. עורך ראשון: בצלאל לב זיו.

העורך: ישראל זמיר. עריכה גראפית: „מינט" צמחי; ריבה סגל; מזכירה: נוריה לבנה. חברי המערכת: י. אופן, צ. בן־שלום, ח. גילת, ד. נפן, ש. טוב, ג. מנור, ר. מרוז, י. סובול, מ. סנונית, י. קאנץ, ג. קונן, ת. רז, ח. שור.

בגליון זה:

דרושה כלכלה פוליטית — פ. סבר	3
הפלשתינאים — מבוי סתום או שלב חדש ? — דני זמיר	3
לאן זורם הנח"ל — משה טלמון	4
איזון ראש — שלומית טויב	6
למי שייכות האדמות ? — ראובן מרוז	8
את מי משרת המחקר המדעי — יהושע סובול וגוגה קונן	10
הפאנטומים רוקדים שוב — גיורא מנור	12
מייצג המצוקה — יגאל גלאי	14
להלבין את מספרו ברבים — דורית גפן	15
רק אותנו לא שאלו — מיכל סנונית	16
פגיעה באינטרסים של הרפובליקה — יהודה לחב	17
טורים: אהרון בכר, יגאל גלאי, לוה, משה אורן, חיים שור, שבח וייס	18
עולם מוזר	20
יו—YO—יו—YO	21
לוח שידורי הרדיו והטלוויזיה	22

לצערנו לא נוכל בגליון זה לפרסם את המשך סידרתו של מרדכי גילת על „הגיוס המחודש".

1.11.74-8.11.74

השבוע-איך היה? השבוע-איך היה? השבוע

גשם נדבות שפסק

השבוע הרמנו עיניים למרום. עננים כבדים היו תלויים מנגד. היורה אומנם ירד, אך דומה שהפעם אין מצפים עוד לגשם נדבות שיפתור את המועקות הכלכליות המאיימות עלינו. לא יהיה מנוס כנראה מלהדק היטב את החגורה, ולהתרגל לחיות ללא מענקים, ללא מגביות, ללא תרומות, ללא שילומים — שהקפיצו את רמת־חיינו מעל ומעבר ליכולתנו.

צדק מאיר עמית כשטען שאי אפשר לחיות כאן, במזרח־התיכון, של שנת 1974, ולנהוג כאירופאים לכל דבר.

נהלל ודגניה

ועידת רבאט אמרה את דברה. ממשלת ישראל לא נשארה חייבת והבהירה כי לא תישא ותיתן עם אש"ף. יהדות אמריקה התייצבה להפגנת־ענק והביעה את מורת־רוחה לגבי החלטת האו"ם בעניין הפלשתינאי. נעים היה לשמוע, בין היתר, גם את קולו של רוי וילקינס — המנהיג הכושי המתון, ממשיך דרכו של מרטין־לותר־קינג, שהתייצב לצידנו ופנה עורף למרבית בני העדה הכושית של ארה"ב, התומכת בגלוי בעמדה הערבית. מכל מקום למדו יהודי ארה"ב שמשה דיין אינו מתכחש לצור מחצבתו והחלטות על גורל ישראל תלויות איפוא, בין השאר, גם באנשי נהלל ודגניה...

מונופול אלוהי

ועידת איחוד בתי־הכנסת לחמה השבוע באפליה, כשהיא דורשת את זכות התפילה במערת־המכפלה ובהר־הבית. מאידך גיסא דאגה הוועידה שהמונופול אצל הקדוש־ברוך־הוא יישמר כולו בידה. בתי־כנסת ריפורמיים או קונסרבטיביים יישארו בבחינת מוקצה מחמת מיאוס ומחוץ לגדר.

סאדאת בשפעת

הנרי קיסינג'ר חזר לאיזור כדי לבדוק מה עדיין שרד ממדיניות הפיוס שלו במזרח־התיכון לאחר ועידת רבאט. הוא פגש בסאדאת שזיוו הועם קמעה והוא אפילו חולה בשפעת. אצה לו הדרך לשר־החוץ ובצדק, כדי לקדם את ההסדרים בהם החל — אך הניתן יהיה לשאת־ולתת כבימים ימימה, כאילו ועידת־רבאט לא נערכה ?

הדמוקראטים עולים

לווטרגייט יש מחיר כבד ומפולפל. נשיא מודח, חולה, שבעה עוזרים בכלא ועתה, בבוא הבחירות — מפלה מוחצת למנגנון הרפובליקני שסרח. עלייתם של הדמוקראטים במספרים משמעותיים מצמצמת עוד יותר את יכולת פעולתו של הנשיא הרפובליקני. יחד עם זאת, לא שבענו נחת כשלמדנו לדעת כי בין הנבחרים מצויים גם שמות כג'ורג' וואלאס (אלבמה) או בארי גולדוואטר (אריזונה). טוב ליהודים ? רע ליהודים ? נסתפק בשלב זה במשיכת כתפיים.

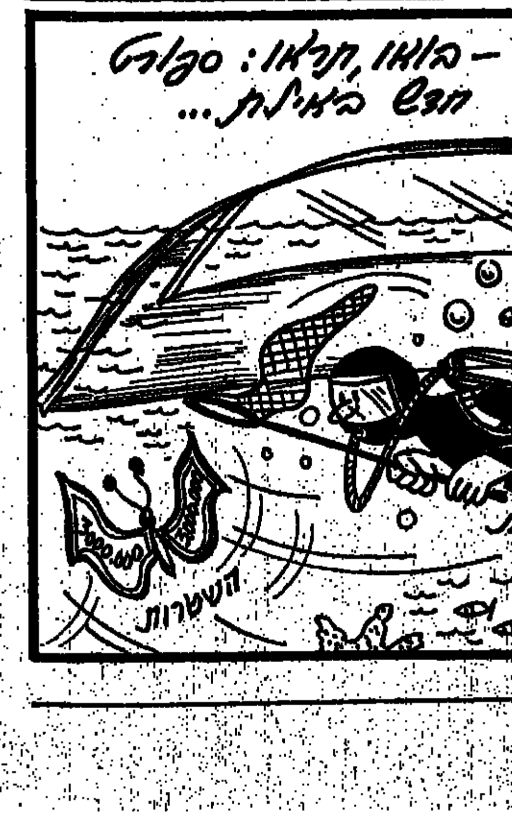

דרושה כלכלה פוליטית

מאת פ. סבר

במחצית הראשונה של שנה זו עלתה הצריכה הפרטית הריאלית ב־5.5%, בהשוואה למחצית השנה המקבילה ב־1973 ובאותו פרק זמן ממש, ירד השכר הריאלי ב־3% לערך.

שני נתונים יבשים אלה חייבים היו להדליק פנס אדום קטן במוחו של הצוות הכלכלי הבכיר שלנו. אך זה לא נדלק. הפנס הזה כנראה בכלל אינו מצוי שם.

ערב ההחלטה על „צעדים דראסטיים" ו„אין־ברירה כלכלי" שוב פונה הממסד הכלכלי בקריאות נרגשות אל הציבור על כל חלקיו, להדק את החגורה. שוב מדברים אל כולם באותה הלשון, כאילו רמת־החיים של כולם עלתה וכאילו כולם חייבים להורידה.

אבל הלא אין זה כך. מי ששכרו הריאלי ירד, הוריד את רמת חייו. הבה נראה, מה קרה לצריכה הפרטית. סך־הכל הרכישות של מוצרים בני־קיימא (ריהוט, ציוד למשק־הבית וכלי הרכב) עלו ברבע השני של השנה ב־23%, בהשוואה לרבע הראשון, לאחר שברבע הראשון עלו כבר ב־40% לעומת הרבע האחרון של 1973.

זהו המרכיב האחד של הצריכה הפרטית. המרכיב האחר הוא המזון. והנה מתברר, כי במחצית הראשונה של השנה חלה ירידה של 1% בצריכת סך־הכל המזון לנפש: ירידה בצריכת הבשר, החלב, הפירות והירקות הטריים, הסוכר ומוצריו. ברבע השני של השנה חלה ירידה בצריכת המזון ב־2.5% לנפש — והכל במחירים קבועים, כפי שאומרים הסטאטיסטיקנים, לאחר ניכוי השפעת העונתיות, כלומר בלא להתחשב בתנודות הצריכה הרגילות בעונות השנה.

לדידי, נתונים אלה חשובים הרבה יותר מן הנתון שבגללו ננקטים הצעדים הכלכליים האחרונים, והוא הירידה המפורסמת ביתרות מט"ח. הירידה ביתרות מטבע־החוץ איננה אלא תופעה חשבונית, המתבטאת בתהליכים מציאותיים עמוקים ויסודיים. אם מפעל שוקע בחובות, מה שחשוב הוא לא לעצור את השקיעה בחובות, אלא לבטל את הסיבות אשר גרמו לכך.

אותו הדבר בכלכלה. בניגוד לדעת קבוצות חזקות ורבות־השפעה במשק, המתאגדות סביב „המנהלים" ו־שכלי־הביטוי העיקרי שלהן הוא „הארץ" — אפשר לטעון כי הסיבה האמיתית לתהליכים השליליים בכלכלתנו הוא המאבק על חלוקת העוגה הלאומית בין שכירים ללא־שכירים, כשידם של האחרונים על העליונה. בקיצור נמרץ אפשר לומר, שהתהליכים הם כאלה: הממשלה, מסיבות טובות מאוד, מגדילה את הוצאותיה מעבר להכנסות, ומיליארד ל"י „זורמות" למשק. הכסף „זורם" לספקי הממשלה, לסוכני יבוא בטחוני, לקבלנים וקבלני משנה. לכל השכבה הסמוכה על שולחנו של החשב הכללי של האוצר חגיגה יפה מאוד. בנקודה זו נוצר מצב, שבו חלקם של הלא־שכירים בהכנסה הלאומית עולה. הם כבר לא ירצו לוותר על הנתח הגדול שבידיהם. הם עושים זאת בדרכים שונות. חלק עצום מן הפעילות הכלכלית בארץ איננו מגיע כלל לרשויות המיסוי למיניהן, חלק אחר מגיע אומנם, אבל עובר בלא להיפגע בין הטיפות. העושר, בינתיים, מצטבר והולך. בשלוש־ארבע השנים האחרונות הצטברו בידיים פרטיות במשק מיליארדים כבדים של כסף חם. איש איננו יודע להעריך בכמה מדובר, אך משערים שלפחות ב־5 מיליארד. כספים אלה נגלגלו מכל תיקות, חלקם הושקע באיגרות חוב צמודות, חלקם ב„תוכניות החסכון" — בתוכניות החסכון־והשקעה של שוק־ההון־השחור והאפור, ולא הלבן. חלקם מחפש להשקיע את המיצרים. לא, לא סכומים גדולים — איזה מיליארד ל"י ביבולים נרדף אחר הסחורות. מיליארד ל"י זה מספיק כדי להקפיץ מחירים, לזרז יבוא, לגרום ללחצים חברתיים עצומים, כדי להעלות את התביעות למיניסטר־הירום כלכלי, אשר יפגע בכולנו. כלומר, לא באלה שצריך לפגוע. נדבר גלויות: יש להטיל בולדוזר פוליטי. דרוש מס־רכוש כבד ביותר, אשר יחזיר לקופת המדינה אם גם באיחור, את המיליארדים אשר הצליחו לברוח ממנה כשהיו עדיין בשלבים של הכנסה ונהפכו כעת ל„רכוש". דרוש צעד אשר „יתלחש" על שוק ההון האפור והשחור — ואפשר להקלות על הדעת כמה פתרונות כאלה. בקיצור דרושה פוליטיזציה של הכלכלה, כי הכלכלה עצמה איננה מסוגלת לפתור את הבעיות הכלכליות.

אין תקווה, כי פוליטיזציה זו תיעשה בזמן הקרוב. החשש הוא, שעל הצמרת הכלכלית ישתלט אותו הלך־דעות המבוטא ע"י „המנהלים", ובלי להדביק תוויות־גנאי לאיש, זהו הלך־רוחות מאוד לא סוציאלי. יותר מדי מדובר בו על פועלים שאינם עובדים מספיק, על שכירים המעכבים את מס־ההכנסה ועל הצורך בהנהגת צעדים כוחניים שאינני בטוח אם דמוקראטיה יכולה לסבלם בשקט.

קשה בשעת כתיבת שורות אלה לנבא מה יולידו כל הדיונים הבלתי־פוסקים. אך דבר אחד ברור: הפוליטיקה הישירה לא תמצא בהם את תיקונה, ואם כן, תהיה זו פוליטיקה שאינה רצויה כלל וכלל, לא מבחינה חברתית, ובאותה המידה אף לא מן הבחינה הכלכלית ה„צרופה".

הפלשתינאים - מבוי סתום או שלב חדש?

מאת דני זמיר

הדיון מתקיים לאחר ועידת ראבאט, בה צומצם חופש התימרון המדיני וגברו סיכויי מלחמה. ציון עובדה זו איננו „ניצחון" ולא „רדיפת מלחמה" אלא הערכה ריאליסטית. אם רוצים למנוע מהציבור פאניקה בטחונית ומבוכה מדינית צריך לעשות שני דברים:

(א) להיערך פוליטית, חברתית, אירגונית ופסיכולוגית לאפשרות של מלחמה.

(ב) למצות כל קורטוב של שיקול־דעת, אחריות ואיזון לשפיות־דעת־פוליטית, כדי לנצל אפשרויות מדיניות. עלינו לזכור כי גם לחימה וגם מו"מ יכולים להיות חלק מתהליך שבו כל הצדדים מנסים לחזק עמדותיהם לקראת הסדר.

הנסיון להוריד את הבעיה הפלשתינאית מסדר־היום בנימוקים עקרוניים („פלשתינאים יוק") או תכססיים (קודם מצרים) הוכח כמוטעה ומזיק.

במסגרת הסכסוך המזרח־תיכוני, הפלשתינאים אינם כל חומר־הנפץ, אך הם בהחלט עלולים להיות הנפץ.

הקשיים הפנימיים של ישראל בנושא אינם משנים עובדה זו. סביב הבעיה הפלשתינאית נוצר טאבו פוליטי ופסיכולוגי, שרבים משורשיו נעוצים ב„מחדל־הפלשתינאי" של לפני מלחמת יום־כיפור. למפ"ם היה חלק במחדל הזה.

רק 4—5 שנים אחרי מלחמת ששת־הימים גיבשנו עמדות סבירות כלפי התקוות הלאומיות הפלשתינאיות, לגבי תוכניות ממשיות ליישוב הפליטים, ביחס לעידוד יסודות פלשתינאים מתונים. (אגב, האם המערך הפריע למפ"ם לעשות זאת ?...)

עתה אנו חייבים לעשות הכל כדי להמשיך ולשבור את הטאבו הזה, ולצורך זה עלינו להגדיר לעצמנו באופן ברור ותכליתי: מה יכול להיות תפקידנו. מפ"ם איננה הגורם המרכזי במדינה, ודווקא משום כך היא יכולה לשמש קטליזטור בתהליך המדיני והפסיכולוגי של הכרה בבעיה הפלשתינאית והבנתה.

אנחנו מהווים זרם ציוני והתיישבותי הנושא באופן פעיל ויומיומי באחריות הבטחונית ובהגנה על הספר הישראלי, ולכן אנו יכולים להיות מהימנים ואחראים יותר מגורמים יוניים אחרים, אך גם עקביים ונועזים יותר מאשר מפלגת העבודה.

מטרות היסוד המדיניות של ישראל בהסדר הפלשתינאי הן שתיים:

(א) שמירת מסגרת־גג מדינית וכלכלית אחת עבור הפלשתינאים שתכלול את שתי גדות הירדן.

(ב) גבולות בטחון אשר יבטיחו פירוז יעיל של הגדה המערבית.

נימוקיה של ישראל למסגרת מדינית אחת, ידועים. אך ישנו גם האינטרס הפלשתינאי. בגדה המזרחית ישנה קהילה פלשתינאית גדולה, מעורה ומשולבת היטב (בייחוד החלק הוותיק שבה) במדינה ובממסד הירדני. קשרי שתי הגדות מסועפים ביותר במישור הכלכלי, המשפחתי, המדיני והחינוכי. הסדר אשר יתבסס על ניתוק הגדות ועוינות בינהן פירושו ניתוק הגדה־המערבית מהעולם הערבי (גם ערפאת לא יוותר על הפלשתינאים שבגדה המזרחית). לכן, זהו הסדר שבטווח ארוך איננו פתרון לפלשתינאים והוא מהווה סיכון בטחוני חמור לישראל.

על ישראל להבהיר כי ככל שההסדר המדיני בגדה המערבית יהיה מסוכן יותר לישראל (למשל: מדינה שלישית) יהיו הערובות המדיניות, הצבאיות והטריטוריאליות שנדרוש — חמורות יותר.

עפ"י העקרונות האלה, יכולה ומוכנה ישראל לשאת ולתת עם כל גורם ערבי שיהיה מוכן להכיר בקיומה.

מי יהיה הפרטנר במו"מ כזה? הדבר ייקבע עפ"י משחק כוחות מורכב ואולי ע"י פשרה בין כמה מן הטוענים לייצוג הפלשתינאים.

בטווח הקרוב צריך שנבין כי כמו בזירות אחרות, גם כאן לא תהיה קפיצה אחת אל הסדר כולל. לכן, הגיע הזמן שנתייחס לתוכנית ביניים אותה מעלים מנהיגים חשובים בגדה (חיכמת אל מסרי וג'עברי למשל), המקובלים גם על גורמים פלשתינאים נוספים.

תוכנית זו מדברת על:

א) תקופת מעבר של חמש שנים ופירוז הגדה המערבית והרצועה.

ב) נאמנות בינלאומית בהשראה אמריקנית ואוטונומיה חלקית לפלשתינאים.

ג) הכרעה על עתיד השטחים במשאל־עם תוך נכונות גם לפדרציה. לדעת המציעים תביא תוכנית כזו למיתון הלכי־הרוח הפוליטיים בין הפלשתינאים, לרבות אש"פ ועליית כוחם של יסודות מתונים בשטחים עצמם. לקראת מגמה כזו צריך לאפשר לנכבדים אלה להשפיע על מהלכי אש"פ.

ישראל יכולה להתוות תוכנית ביניים כזו, ראשית — בהסדרים טריטוריאליים וצבאיים נוחים יותר לישראל, תוך נכונות לנסיגה נוספת, אם במשך התקופה יתפתח הסדר מדיני יציב יותר. שנית — יש ליצור בשטח דינאמיקה כלכלית וחברתית המובילה לקראת הרגעה ואולי גם לשלום. לכן, בדומה לתנאי הישראלי כלפי מצרים, שהיתנה את הסדר ההפרדה באיזורו ושיקום ערי התעלה, יש להציג גם תנאי מקביל לגבי הסדר־ביניים בגדה המערבית ורצועת עזה. על ישראל להתנות תוכנית קונסטרוקטיבית וצעדים ממשיים לשיקום כל הפליטים בגדה, ברצועה, בלבנון ובריכוזים אחרים.

ישראל צריכה ליזום ולהציע תוכנית אופרטיבית כזו ולגייס תמיכה כלכלית ופוליטית בינלאומית, וכן להגדיר מחדש את חלקה בפתרון הבעיה.

בכך ייפתר אחד השורשים המאובנים והמסוכנים של הבעיה הפלשתינאית.

מאת משה טלמון

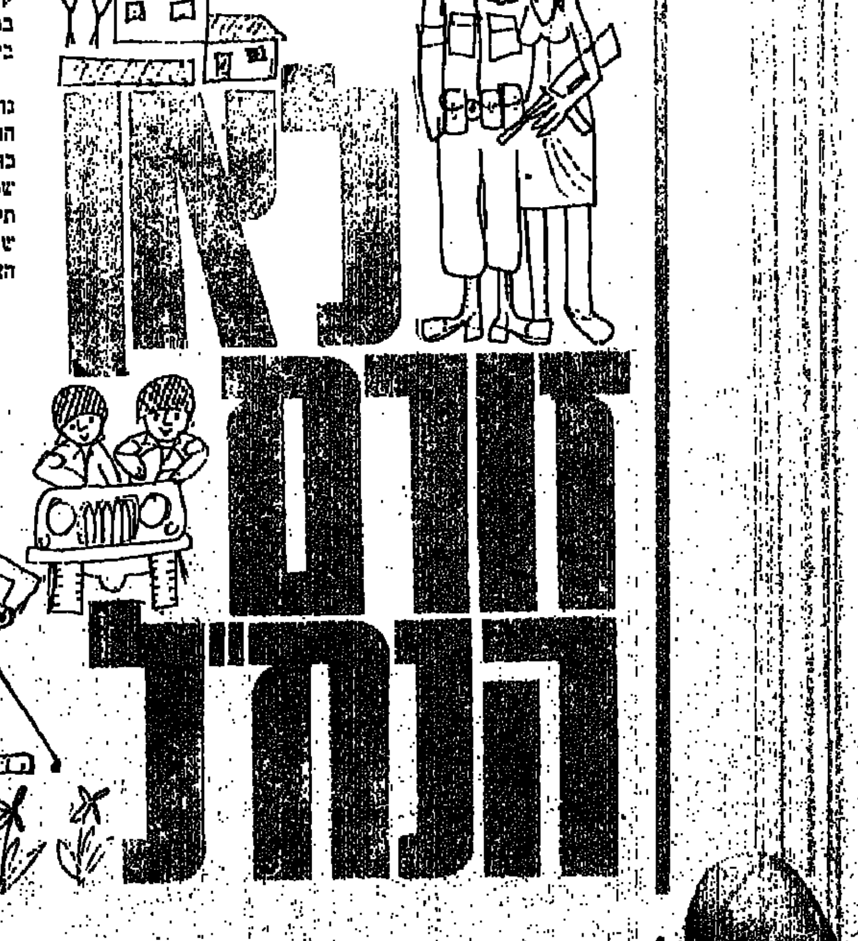

השבוע נפתחו חגיגות חצי־יובל להקמתו של הנח"ל. ביום זה יכול לנח"ל להביט אחורה בסיפוק, אך היום הוא גם פונה קדימה בדאגה רבה. משימות הבטחון שהוטלו על הנחלאים למחרון יום הכפורים, והמשימות הצפויות לחיל הנח"ל בשנת 1975 — יעלו את תרומת הנח"ל כגוף לוחם, המאייש יחידות עילית בצה"ל, וימחקו אולי את השרידים האחרונים של הזילזול ב„נח"ל העגבניות", אך יהפכו את הנח"ל לגוף מדולל ומפוצל, המקשה למלא את יעודו הבסיסי — ההתיישבות!

דווקא שנת חצי היובל של הנח"ל היא הקשה בשנותיו.

ראש אגף הנוער והנח"ל, יוסקה יהלום, פנה לנחלאים ולתנועות ההתיישבותיות לעשות מאמץ ולגלות כושר אילתור. כושר אילתור הוא דבר חיוני בקרב, אך מוגבל מאוד כשמדובר בתהליך המורכב של גיבוש גרעין להתיישבות, הקמת היאחזות וביסוסה עד להיותה יישוב קבע.

הבסיס להקמתו של הנח"ל הוא „חוק שירות בטחון (תש"ט)" שקבע בין היתר ש„12 החודשים הראשונים של כל יוצא־צבא יוקדשו להכשרה חקלאית ולאימונים". מאז עבר החוק גילגולים ושיפוצים רבים, שעיקרם נועד לכוונו במסגרת הנח"ל להתיישבות. שר הבטחון הונחה על־ידי החוק להתקין תקנות מיוחדות, שישמרו על הגרעינים ההתיישבותיים בדרכם הצבאית. ב־24 בנובמבר 1949, פורסמו הוראות הפיקוד העליון בחתימתו של רא"א דורי ז"ל, המתייחסות להקמתו של חיל־הנח"ל בצה"ל. יום זה נחשב כיום ייסודו של הנח"ל.

ב־16 באוגוסט 1948, כשמצבה הבטחוני של ישראל היה אולי חמור יותר משהוא היום, והמלחמה עדיין לא הסתיימה, ראה לנכון רה"מ ושר־הבטחון דאז דוד בן־גוריון, לכתוב למזכירי תנועות הנוער החלוציות מכל הזרמים: „...בלי הכרח ברור אין לתת לפורר גרעיני התיישבות ומשרד־הבטחון מקבל ברצון את עמדתכם המאוחדת להקים מסגרת מיוחדת לגרעינים שלא תהיה קשורה לחטיבה צבאית כלשהיא... ייאחזו כל האמצעים לשמירת שלימות הגרעינים עד כמה שאפשר בתנאי המלחמה".

היום, אחרי 25 שנה, נאחז הנח"ל בקצות ציפורניו ובשארית כוחותיו, כדי לשמור על שלימות הגרעינים. אך תקופות השירות המבצעי המתמשכות, הפיזור והפיצוי הרב שנגזר על לוחמי הנח"ל בחילות השונים נותן את אותותיו. גם בחוברת הנאה והחגיגית, שהוציא הנח"ל לציון יובלו נכתב: „על אף המאמצים הרבים, אי־אפשר להימנע בשנה זו מהכירסום שחל בפעולות החברתיות — ההתיישבותיות — של הנח"ל. שפירושו — פחות שהייה ביחד עם חברי הגרעין ויתר פיזור, פיצול וניתוק".

שמעון פרס, תלמידו ומעריצו של מי שהיתווה את דמותו של הנח"ל עומד היום בראש משרד־הבטחון. מפקדו לשעבר של הנח"ל המוצנח, מוטה גור — הוא כיום הרמטכ"ל.

אני מניח כי שניים אלה ימצאו במהלך „חודש הנח"ל" את ההזדמנות הנאותה לומר מלות שבח לתפקידו של הנח"ל ויהביעו את הזדהותם עם ייעודיו, אך בתוקף תפקידם ואולי גם העליונה לבטחונו של העם בישראל, תבעו השניים מן הנח"ל מחיר כבד מנשוא.

דוד בן־גוריון היתווה את הקווים היסודיים של הנח"ל לעתיד, לפיהם אפשר יהיה לשמור על הרזרבה ההתיישבותית בצה"ל. ייעודה המיוחד, בהיותה שלוכה בצרכי הבטחון ולהבטיח לה מסגרת מיוחדת, שתאפשר לחברי הגרעינים לקיים את אורח חייהם החברתיים, כדי שיוכלו להכשיר את עצמם לתפקידם, ומצד שני ליטול צל כושרם ואמונם הצבאי. שר־הבטחון אף הציע את השם „נוער חלוצי לוחם", במגמה שהנוער החלוצי הלוחם ימלא את התפקידים הנובעים משמו. בשנת 1974 ולקראת 1975 נקראים נערי הנח"ל להפוך יותר ויותר ללוחמים.

הנח"ל כגוף מיישב

33 היאחזויות שהקים הנח"ל ב־25 שנותיו, מיוטבתה בדרום הערבה ועד אפיק ואל־על בגולן — הפכו ליישובי קבע. 28 יישובים נוספים נוסדו או שוקמו על ידי בוגרי הנח"ל. ביניהם יישובי הקבה"א: בית ניר, להב, שדה יואב ואחרים.

9 היאחזויות מנח"ל מכורה בצפון ועד נחל צופר בדרום מוחזקות כיום על ידי נחלאים בשירות סדיר. למרות הנסיבות הקשות הקים הנח"ל השנה, בחודש אוגוסט שתי היאחזויות חדשות בפיתחת־רפיח. את מכורה וסוכות. המספרים מרשימים כשלעצמם אך מפת־ההתיישבות, המקומות שבהם נאחז הנח"ל — הן סיפור הגבורה האפור והאמיתי של הנח"ל.

לאורך כל דרכו לא חסרו לנח"ל מקטרגים. בתנועות ההתיישבותיות חוששים לא מכבר, כי עלייתו האפשרית של הליכוד לשלטון — תביא עד מהרה לחיסולו של הנח"ל. אך נדמה כי בשנים האחרונות ניתן למצוא גם אישים מרכזיים שאינם מסתירים את התנגדותם ל„פריבילגיה" של שירות חיילים בצבא סדיר במסגרת של הנח"ל, ההיאחזויות ועבודה חקלאית.

דווקא מפיו של משה דיין קיבל הנח"ל את החשובה שבמחמאות. ב־1968 אמר מי שהיה שר־בטחון „אילו היתה צריכה ישראל לבנות לעצמה זרוע, שתהיה מסוגלת ומותאמת למלא את היעדים המרכזיים הניצבים לפנינו בתקופה זו, ובמיוחד לאחר ששת־הימים — היתה צריכה להקים את הנח"ל". בסיום דבריו אמר אז שר־הבטחון „הנח"ל, במשימותיו נושא על כתפיו את מיטב אמונתנו ותקוותנו".

המתנדבים לקיומו של הנח"ל מעדיפים לשכוח עובדות מהותיות. דווקא הגופים הימניים בישראל תרתו את מישימת ההתיישבות מעבר לקו הירוק בראש דיגלם. כמעט הכל מסכימים כי עמידת הממשלה במו"מ עם הסורים על הפרדת־הכוחות התחזקה בכוח היישובים שקמו בגולן. כל מנהיגי העם והמפלגות, ובהזדמנויות השונות אף מפקדי הצבא, חוזרים ומשננים באוזנינו את גודל חשיבותה של ההתיישבות. בכל אלה צריך לדעת שבלי היאחזויות הנח"ל והגרעינים היה נושא ההתיישבות הופך לבדיחה עצובה של סיסמה ללא חיילים, של חזון ללא מתיישבים.

גם הנקודות שהפכו, ברבות הזמן, ליישובים משגשגים ולמתיישביהם לא היה שום קשר אל הנח"ל — חבות חוב גדול לנחלאים, שעל בשרם הכשירו את המקום להתיישבות־קבע. אותם נחלאים נלחמו באדמה הסרבנית, נפלו על הבטחת הנקודה וסללו דרך לעתידו של המקום. רק לאחר ששימשו במשך פרק־זמן־מה כ„שפני נסיון" להקמת נקודות במקומות קשים, אך חיוניים לצרכי הבטחון, רק אחרי שהוכיחו שיש עתיד ותשתית בטוחה לנקודה — רק אז העבירו את הנקודה למתיישבים ליישוב קבע.

גרעיני נח"ל מהווים את הרזרבה, את העתודה להמשך ההתיישבות בארץ. לגבי כל התנועות הקיבוציות פגיעה בנח"ל פירושה כריתת הענף שהם יושבים עליו.

ידוע כי ראש „אגף הנוער־והנח"ל" במשרד־הבטחון היה רוצה לראות את רוב גרעיני הנח"ל הולכים להקים וליישב נקודות חדשות, אך גם בביסוס היישובים הקיימים יש לנחלאים תפקיד נכבד.

בלהט התלהבותם של אלפי מתנחלי „גוש־אמונים" נשכח אולי, כי ההתיישבות הוא תהליך ארוך וקשה, שגם עשר שנות חינוך והכשרה אין בהם כדי להבטיח את התמדתו של המתיישב. באווירה הקיימת ברחוב הישראלי מתקשות התנועות ההתיישבותיות לפעול ולהלהיב צעירים להתיישבות. התרופפותם של ערכים, כמו הגשמה־עצמית, חלוציות והירידה במעמדן של התנועות ההתיישבותיות — מצמצמת את שורות המתיישבים עד למספרים מדאיגים.

הנח"ל כגוף לוחם

„העובדה שחיילי הנח"ל קנו לעצמם מעמד של לוחמים מובחרים בחי"ר מוצנח ונחשבים כחיילים מעולים בשריון — היא גם תולדה של המסגרת החברתית בה הם נמצאים. כיום הנחלאים אינם צריכים עוד לגונן על עצמם בסוגיה: „באיזה מידה הם חיילים" — דברי דני רווליו, מזכיר הקיבוץ המאוחד.

„למרות ששריונאים וצנחנים משרתים 36 חודשים רצופים בנח"ל — מצליחים חיילי הנח"ל להגיע לרמת־ביצוע דומה ואף טובה יותר מרוב החיילים", אמר לי קצין בכיר בצה"ל.

כגוף לוחם שינה הנח"ל את תדמיתו מן הקצה אל הקצה. בפעולות התגמול, במלחמת־ההתשה ולאחריה, במלחמת יום־הכיפורים וכיום, בהחזקת הקו — רושמים מאות מחיילי הנח"ל פרק מכובד ביותר בתדמיתו של הנח"ל כגוף לוחם מעולה.

ליוותי מקרוב, במלחמת יום־הכיפורים את מלחמת הגבורה, שניהלה מחלקת נח"ל בהדיפת ההתקפות על מוצב החוף „בודאפסט", המוצב היחידי ב„קו בר־לב" שלא נעזב. מאוחר יותר, במהלך המלחמה, עקבתי אחר יחידת נח"ל־מוצנח שלחמה מעבר לתעלה בטיהור עמדות, בונקרים ומוצבי אויב. הנחלאים איישו מוצבים בגזרה המרכזית של רמת־הגולן ולוחמיהם היו גם בין אנשי מוצב־החרמון. בשריון ובתותחנים השתלבו נחלאים רבים וגילו דבקות ותושיה, שרק מעטים הגיעו אליה. הסיפורים הם רבים והמחיר ששילמו נחלאים בחייהם הוא כבד.

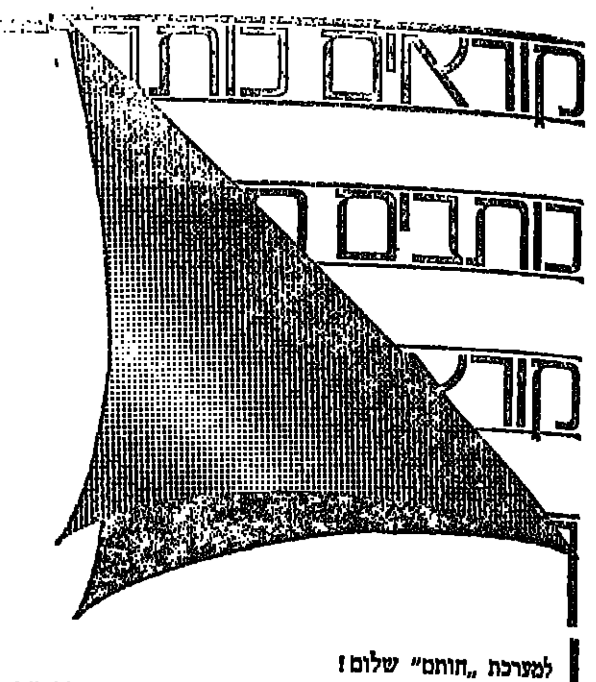

למערכת „חותם" שלום!

נדהמתי מהשער של עיתונכם. וכי כך אתם רואים את הפלשתינאים בדמות גורילות עם כפיות? האם כך נגיע להידברות? או לשלום? נראה לי שחרגתם מאד מגבול הטעם הטוב.

משה לנקין, ת"א

תשובת המערכת

אנו האחרונים שנרצה לפגוע בעניין הפלשתינאי. שער העיתון (ייתכן, כדברי משה, שהוא חורג מגבול הטעם הטוב — זהו כבר עניין לויכוח) נתכוון להתריע על שאירע בוועידת ראבאט ולהדגיש שהג'ונגל הטרוריסטי חוגג, כשהוא מכניע סופית כל גורם מתון באיזור.

אותן גורילות בחגור אינן אלא מנהיגי אש"פ, על כל המשתמע משיטות עבודתם. כל מי שמנסה לזהות את המתואר בציור עם בני העם הפלשתינאי — מסלף בצורה זדונית את כוונות המערכת. בכל־מקרה, אנו מתנצלים מראש בפני כל אלה שהבינו שלא כהלכה את כוונותנו.

למערכת „חותם" שלום!

במאמרו של יצחק שור „איך התנדבתי לטפל ברבקהלי'ה בת השכנים", „חותם", מס' 41, מיום 11.10.74, ישנם מספר משפטים הלוקים באי־דיוק ויש בהם כדי לטשטש מושגים ולהטעות את הבריות. יצחק שור כותב:

„ד"ר ישראל כ"ץ, שעמד בראש ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה, תגדיר משפחה הנתונה במצוקה כמשפחה שנפגעה באחת מן התכונות הבאות: 1) השכלת ראש המשפחה היא בת 7 שנים או פחות; 2) מספר הילדים במשפחה הוא ארבעה ויותר; 3) צפיפות הדיור היא שלוש נפשות לחדר או יותר; 4) התצרוכת הממוצעת לנפש במשפחה עומדת על מחצית ההכנסה הממוצעת במשק".

תרשו־נא לי להעמיד דברים על דיוקם:

א. הגדרת המצוקה בוועדת ראש הממשלה לא היתה פרי מחשבתו האישית של ד"ר ישראל כ"ץ, אלא של צוות אנשים שאימצו לעצמם הגדרות קיימות בארץ ובעולם, תוך שינויים ופשרות פוליטיות, ערכיות ואחרות. תמיהני שעניין כזה נעלם מעיניו של בעל המאמר.

ב. ועדת ראש הממשלה לא הגדירה מעולם משפחה במצוקה כמי שנפגעה באחת מן התכונות כפי שציין בעל המאמר. עניין ההגדרה טעון זהירות, שאם לא כן ניתן בקלות להגיע לקביעות אבסורדיות, כגון שמשפחתו של קבלן מסויים או פרופסור מסויים שרויה במצוקה, כיוון שהשכלתו של הראשון נמוכה מ־7 שנות לימוד ושמשפחתו של השני מונה למעלה מ־4 ילדים. להעמקת האבסורד אפשר אפילו לטעון שמשפחתו של הקבלן שרויה במצוקה עמוקה מכיוון שנוסף לתכונה הפוגעת, השכלת ראש המשפחה, מונה המשפחה למעלה מ־4 ילדים.

ג. הוועדה הצביעה על שלושה אינדיקטורים המצביעים על קבוצות אוכלוסין השרויות במצוקה רב־ממדית. שכן, יש חפיפות חלקיות בין קבוצות אוכלוסין השרויות בתחומי מצוקה שונים. צירופי המצוקות, טוען הדו"ח, במשפחה, אחת מצביעים, בדרך־כלל, על עומק מצוקתה (הרב־ממדית). לשם קביעת „עומק המצוקה" עפ"י צירופי „תכונות פוגעות" נקבעו בוועדה שלושה אינדיקטורים: 1) הכנסה לנפש סטנדרטית (ברמה של —.75 ל"י לשנת 1969); 2) צפיפות דיור (3+ נפשות לחדר); 3) השכלת ראש המשפחה (7 שנות לימוד ומטה). מכאן, שגודלה של המשפחה כשלעצמו אין בו כדי להיות „תכונה פוגעת".

האינדיקטורים דלעיל הנם אחדים מתוך רבים אחרים, שכל אחד מן הקוראים יוכל להציע אל־נכון.

ד) כאמור, נטלה הוועדה את רעיון צירופי „התכונות הפוגעות" ממקורות אחרים. לדוגמה נזכיר את מחקרם של יונה רוזנפלד, לוטה ולצברגר ויהודה מטרס „מחקר משפחות מקופחות בירושלים ומערכת השירותים" (ביה"ס לעבודה סוציאלית, ירושלים), בו נעשה לראשונה בארץ שימוש בצירופי „תכונות פוגעות" והקרויות במחקר האמור „נחצים".

יעקב ס.
בברכה,

ריבוי ילדים — סימן למצוקה

(תשובה)

הוויכוח בין יעקב ס. לביני מתמקד סביב השאלה: כלום ריבוי ילדים במשפחה מהווה אחד הסימנים הבולטים של המצוקה החברתית בישראל? „ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה", הקרויה לשם קיצור „ועדת כ"ץ" — על שם היו"ר שלה, קבעה בדו"ח הסופי אמנם שלושה סימנים בלבד: הכנסה נמוכה, צפיפות בדיור והשכלה נמוכה.

בכתבתי הסתמכתי על רשימה שלי — משנת 1972 בנושא זה, וכאשר חזרתי ובדקתי אם טעיתי, הסתבר לי כי טיוטה של הדו"ח הסופי (פרק ג', אוכלוסיית היעד מאוקטובר 1972) אומרת: „הגדרנו מצוקה כמצב שבו אפשר למנות במשפחה לפחות אחת מתוך ארבע תכונות פוגעות כדלקמן: 1) השכלת ראש המשפחה, 7 שנות לימוד או פחות. 2) מספר הילדים במשפחה הוא 4 ומעלה. 3) צפיפות הדיור היא של 3 נפשות לחדר או יותר. 4) תצרוכת ממוצעת לנפש למטה מ־1,140 ל"י בשנת 1968/9".

אני תמה, איפוא, על קביעתו הטכנית של כותב המכתב, כי „ועדת ראש הממשלה לא הגדירה מעולם משפחה במצוקה, כמי שנפגעת באחת מן התכונות, כפי שצויין ב„על המשמר". כמזכיר הוועדה המתמדת של ועדת ראש הממשלה יכול היה יעקב ס. לדעת, שנושא זה היה לפחות שנוי במחלוקת, אך בטיוטה הופיע ריבוי הילדים כאחד מסימני המצוקה.

בתחום מדעי החברה נורמות הן עניין מוסכם. אני מפנה אותך למאמרו המצויין של יעקב בן ראובן ב„עמדה" מאוקטובר 1974 „פער המצוקה והדו"ח", בעל המאמר קובע, כי מסקנות הדו"ח רחוקות גם מציור התמונה השלמה של המצוקה וצרכי ההתגברות עליה. ציור התמונה הוא חשוב, משום שתיאור המצוקה מסמן דרכי פעולה, ואם הציור אינו מדוייק גם המסקנות תהיינה מוטעות.

אך גם בגוף דו"ח ועדת ראש־הממשלה אין נושא ריבוי הילדים חד־משמעי, כפי שמנסה בעל המכתב להציגו. בנספח מספר 8 עמ' 76 נאמר: „מחקרים שונים שנערכו בארץ בשנים האחרונות הצביעו על כך ש„הריונות לא רצויים" ו„ריבוי ילדים" היו בין התלונות השכיחות — להוציא תלונות על מחלות שנשמעו במרפאות ובלשכות הסוציאליות".

המחקר של רוזנפלד, וולצברגר ומטרס, המצוטט ע"י יעקב, קובע, כי במידגם־מייצג של יולדות בירושלים, 23.8% מכלל האוכלוסיה הנחקרת ציינו „הריון מתמיד" כאחת המצוקות העיקריות. בין המשפחות הרב־בעייתיות (3—4 נחצים) — חיוותה מצוקת ההריונות כ־50%". המלה נחץ, במחקר זה, מבטאת צורך בלתי מסופק. החוקרים קובעים כי מרכיבי „החסך" (ההיפוך) האוביקטיביים הם: א) נחץ הכנסה כאשר זו נמוכה. ב) נחץ הדיור (כאשר יותר מ־3 נפשות מתגוררות בחדר אחד). ג) נחץ הבריאות, כאשר מצב בריאות רעוע מפריע לאחד מראשי המשפחה או לשניהם לתפקד באופן נורמאלי. ד) נחץ הנגרם ע"י הצורך לקיים ולטפל בילדים רבים במשפחה (כאשר בקרב המשפחה גדלים יותר מ־4 ילדים מתחת לגיל 10 ו/או יש בה ילד חריג". „נספח 8 לדו"ח ראש הממשלה עמ' 35).

גם דו"ח ועדת המשנה לעניין ההכנסה מגיע למסקנה דומה — „יש לזכור שהאוכלוסיה המוגדרת כאוכלוסיית מצוקה אינה מורכבת אך ורק ממשפחות בהן ראש המשפחה מובטל, מרצון ומהכרח, או ממשפחות הנעדרות הכנסה באופן קבוע. נכללות בה גם משפחות בהן ראש המשפחה עובד ומשתכר והמצוקה הכלכלית היא תוצאה של המספר הרב של ילדים במשפחה, או שרמת השכר של המפרנס היא נמוכה, או שילוב של שני הגורמים כאחד". (נספח מס' 1. עמ' 4).

יעקב מציין כי דיוני ועדת ראש הממשלה „אימצו לעצמם הגדרות קיימות בארץ ובעולם תוך שינויים ופשרות פוליטיות". נראה לי, כי הוויתור על ריבוי ילדים כאחד מסימני המצוקה הוא פרי פשרה כזאת — בין חלק אחד בוועדה, שתמך בהגדרת ריבוי ילדים כסימן מצוקה, לבין חלק אחר — שהתנגד, אולי מטעמי מסורת עדתית או מטעמים דתיים.

מסימן זה של מצוקה — ריבוי ילדים — הסיק שר־הבריאות שיש להגיש לכנסת הצעת חוק שתתיר עקרונית הפלות מלאכותיות. צוותי הוועדה המליצו על מתן הסברה מינית וחינוך לחיי המשפחה לנערות במיוחד.

אלה מסקנות נכונות, לדעתי, הראויות לתמיכה.

אך סבורני שאין ויכוח ביני לבין יעקב בנקודה אחת מרכזית, אותה אין הוא מזכיר במכתבו: בכך שקצב ביצוע ההמלצות בהחלט איננו מניח את הדעת.

מפ"ם, ובטאונה „על המשמר", לוחמים בהתמדה למען ביצוע ההמלצות או לפחות למען ביצוע העיקריות שבהן. כל מאבק לצימצום הפערים, להטלת מס על ריווחי יתר, להעלאת רמת ההכנסה לשירותים של החמישון התחתון — זהו מאבק מבורך, ובחזית של מאבקים אלה, בכנסת, בממשלה, ובעיתון — עומדים אנשי מפ"ם.

יצחק שור

ארגון ה„גווארדיה"

הבר נכבד, שלום!

קראתי בעניין רב את המאמר „שבט הקנאים" של משה טלמון, בעניין ארגון „השומר" שמלאו לו 65 שנה. אולם בהקדמתך ציינת, כי זהו הארגון הצבאי הראשון של ארץ־ישראל המתחדשת. ולא היא! קדם לו כמעט במאה שנה (שנת היסוד אינה ידועה) הארגון „גווארדיה". ובו צעירים יהודים, אשכנזים וספרדים, שנשקם ביד קיבלו עליהם שמירה והגנה ובמשך הזמן גם אומנו ע"י שני חיילים יהודים משוחררים מן הצבא הבריטי, שנשלחו הנה ע"י סיר משה מונטיפיורי.

אני שולח לכם צילום מן הפרק על ה„גווארדיה" מתוך ספרי „עטרה ליושנה".

ידוע (פחות או יותר), כי בראשית המאה הזאת הוקם בא"י הארגון העברי הראשון להגנה עצמית, „השומר" — אבל אינו הראשון. כמעט מאה שנה לפניו הוקם בירושלים ארגון כזה.

לאחר שה„פרושים", תלמידי הגאון ר' אליהו מווילנה, עלו לירושלים בשנת 1812, הם הקימו ארגון להגנה עצמית; לפי שנוכחו לדעת, כי בלעדי זה לא יוכל הישוב הקטן להחזיק מעמד. כל בלתי מוסלמי נחשב היה כאזרח מן הדרגה השניה (כופר בעיקר) וביחוד היהודים סבלו מן היד הקשה של התושבים הערבים ושל השלטונות התורכיים. ואם נגד מעשי השלטונות קשה היה בתחילה לעשות דבר, גם לא על־ידי פניה לבית־המשפט שהיה חד־צדדי בהחלטותיו, הרי נגד שגיונותיהם והתפרעותם של יחידים ראו הכרח לפעול. אותם חלוצים אשכנזים ראשונים — אשר מאז תקעו יתד בירושלים (בשנת תקע"ב — 1812) הלך וגדל הישוב העברי בה ברציפות — היו רובם ככולם בני־תורה, למדנים, אדוקים בדת ויראי שמיים ומקדשי השם וישראל: בחלקם הגדול היו גם בעלי סמיכות לכהן בתור „כלי קודש"; — והם הכירו בעוד מועד בצורך החיוני „ללמד בני יהודה קשת". לכן הקימו בצד כל שאר מוסדות קהילתיים נחוצים גם את הארגון לשמירה ולהגנה, „הגווארדיה", וידעו להפעילו ביעילות ומתוך סודיות מירבית, כיאה לארגון מסוג זה. רק מפה לאוזן סופר על כך והסיפורים עברו מאב לבן. — עד שכמעט נשכחו לגמרי.

אחת מפעולותיה הראשונות של ה„גווארדיה" שלא נשתכחה עד היום, היתה הצלת שיירה שלמה של עולים יהודים שירדו בנמל יפו ובדרכם לירושלים נתפסו על־ידי כנופיה ערבית.

היה זה בשנת תקפ"ם (1820). בוקר אחד הגיע בדואי לביתו של מי שהיה אז ראש העדה האשכנזית הקטנה בירושלים, רבי הלל, ומסר לו מכתב חתום בידי יוסף לוריא וזלמן צייטלין, ובו סופר כי שיירת עולים נתפסה בידי ערבים שמוכנים יהיו לשחררם רק תמורת כופר נפש בסך אלף נפוליונים (זה היה כנויה של הלירה התורכית אז). ראש העדה מיהר והזמין לביתו את ראשי העדה ואת ראשי ה„גווארדיה" והוחלט, כי שני אנשים ילוו את השליח הערבי, באמרם לו שהכסף בידם, וכל יתר אנשי ה„גווארדיה" ילכו בעקבותיהם, מבלי שהערבי ירגיש בכך. בהגיעם למקום בו הוחזקו השבויים, — במרחק רב מירושלים, בערך במקום עליו בנויה כיום העיר בני־ברק. — הסתערו אנשי ה„גווארדיה" על מחנה הערבים ושחררו את כל העולים היהודים. לפי המסופר, נהרגו בהתקפת־פתע זו כמה מאנשי הכנופיה הערבית, ביניהם מפקדם. יתרם נמלטו על נפשם. בהגיע שיירת העולים עם מציליהם לירושלים יגיעים ורצוצים, אבל שמחים ועליזים, עוד עמדו בני העדה בתפילה ובצום וחיכו לתוצאות מבצע נועז זה.

באותה תקופה נודע, כי בדואים מתכוננים להתנפל בלילה על רובע היהודים בירושלים, ופחד רב נפל על כולם, ביחוד על נשים, שידעו היטב מה קרה בהתנפלויות קודמות של ערבים בצפת ובמקומות אחרים. — עד כדי כך, שנשים צעירות התכוננו להפיל עצמן לבורות המים ובלבד שלא ליפול בידי המתנפלים.

ראשי ה„גווארדיה" החליטו לעמוד על המשמר, אבל פקפקו אם לצאת נגד הבדואים מחוץ לעיר, או לארוב להם בתוך החומות. ונתקבלה דעתו של ר' נתן־נטע, בן ר' מנחם מנדל משקלוב, מראשי ה„גווארדיה", כי יש לצאת נגד האויב ולא לחכות לבואו בשערי העיר. מבלי להיות מלומד באסטרטגיה מלחמתית, הבין כי התקפה היא ההגנה הטובה ביותר. והוא שכנע את חבריו לקבל את הצעתו בהסתמכו על הפסוק „משיבי מלחמה שערה".. אנשי ה„גווארדיה" הצטיידו בכלי זין וגם בקמיעות ויצאו בראשית הלילה דרך „השער הקטן" של חומת העיר מצד מזרח. בהגיעם למחנה הערבים שהתקהלו בעמק יהושפט בקרבת מצבת „יד אבשלום" (בנחל קדרון), אשר משם התכוננו להתקיף את רובע היהודים, הסתערו עליהם אנשי ה„גווארדיה" בקריאות וביריות אקדח, והטילו ביניהם מבוכה. הבריחום. היהודים התנפלו על מי [illegible] היו

(המשך בעמוד 24)

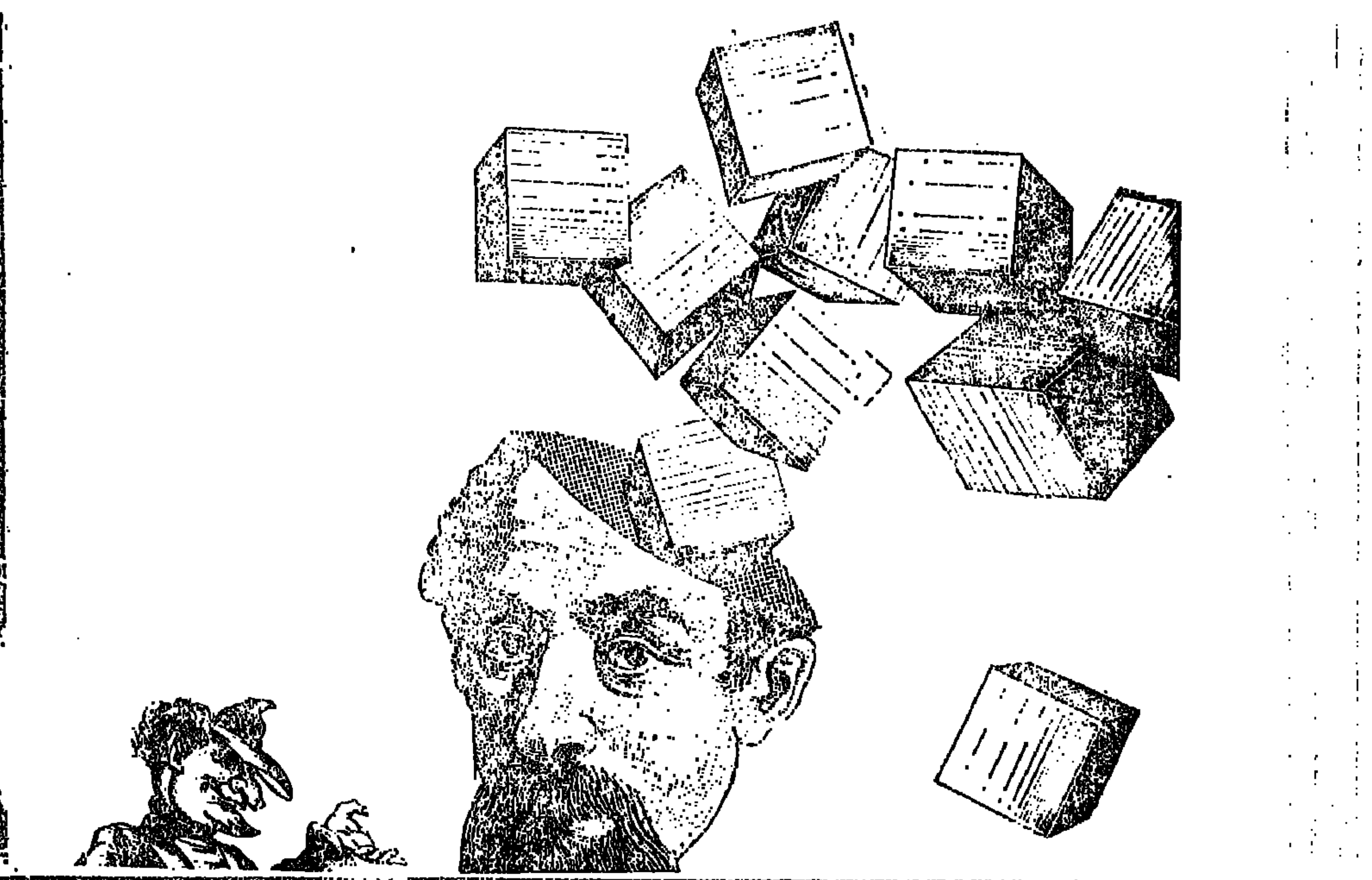

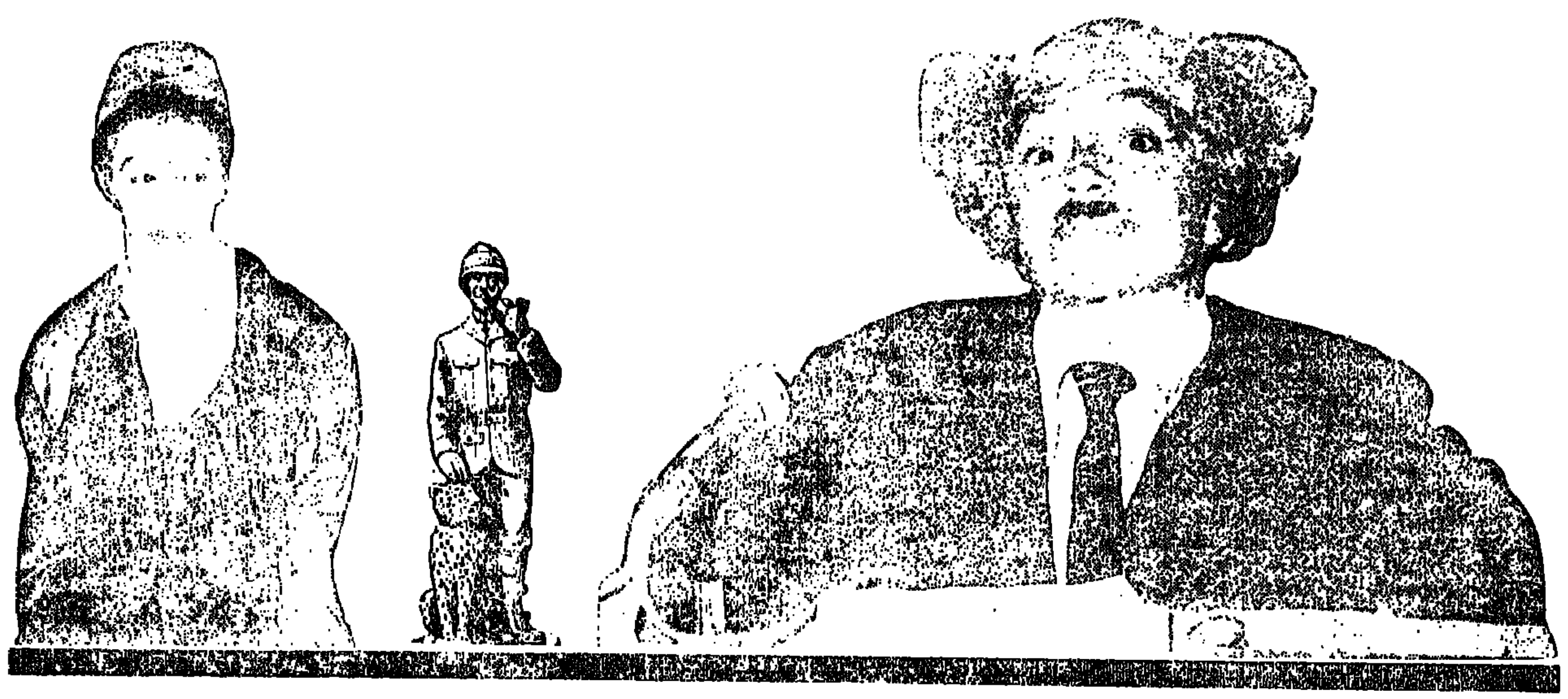

מאת שלומית טוב

ההומור והסאטירה שבתוכנית „ניקוי ראש"
מעוררים תגובות והתנגדויות
לרוב בקרב קהל צופי הטלוויזיה. מאופיין ותגובותיו
אפשר ללמוד רבות על הישראלי כצרכן
הומור, המתקשה עדיין לצחוק גם... על עצמו.

תוכנית הטלוויזיה הפופולארית „ניקוי־ראש", ה„רצה" כבר שבעה חודשים, תועלה ביום א' הקרוב על שולחן הדיונים של מליאת רשות־השידור. וזאת, בעקבות תלונתה של חבירת המליאה הערביה, אינעים זועבי מנצרת, שמחתה כנגד „גסויות" וקללות בערבית שהושמעו, לטענתה, בתוכנית.

אפשר להניח, כי באותו דיון יתלבנו גם טענות במישור הפוליטי, שהתרבו לאחרונה בעיתונות. בעיקר טענות על „חוסר איזון" ועל נטיות „שמאלניות" של התוכנית. שמענו־שכמותן בעקבות „הרגע ההיסטורי" של בגין (על מוסר), אשר הוקרן לפני כשבועיים. אבל ראינו גם איך מכוונים חיצי הסאטירה אל סיסמאות הנחשבות לנחלת מחנה־השמאל. בקטע „אנו אנו מרמלה", למשל, שניפץ את התהילה שבה עוטים עצמם עד היום אנשי „אנו אנו הפלמ"ח", מאמצי מסים להישאר אילשהו בקואליציה קיבלו טיפול בתוכנית, אמש, בקטע „הלאבורינט".

בעצם, נראה כי רבים מחיצי התוכנית מכוונים כנגד סיסמאות בכלל. עם זאת, הם פחות מושחזים מהבליסטראות שיורים סופרי „ניקוי־ראש" מכותבם לטורים בעיתונות או לקאבארטים סאטיריים. הומור מאקאברי, למשל, אין למצוא ב„ניקוי־ראש". „כי מוכרחים להתחשב ברגישויות של האזרח שהתוכנית פולשת לסלון שלו בין „הוואי 05" ל„משחק־השבוע" — דברי מוטי קירשנבאום, העורך־המפיק של התוכנית.

ומבקש להדגיש כי דעתו החולקית אינה גם בעת שיחתנו הוא מקפיד על כלל זה — מעניינו של אף אחד. „חשובה דעתי הטלוויזיונית". הוא מוכן רק להגדיר עצמו כפראגמטיסט המתנגד למיסטיפיקציה ולסיסמאות מקודשות (וכשמעלים היום סיסמאות בדבר „שלימות־הארץ", יוצאים הדברים מהקונטקסט התנ"כי־אלוהי ועוברים לקונטקסט הפוליטי).

אין ספק כי בגין, אמן הסיסמאות המקודשות, משמש דמות אידיאלית לחיקוי ולפארודיה. מה שמעיד גם על אישיותו החזקה.

מוטי קירשנבאום, העורך־המפיק

„אבל אם, כדי לתת משקל נגד לבגין, נטפל במנהיג של קבוצות שמאל קטנות" — טוען מוטי — „לא יהיה זה איזון אלא עיוות, כי אין היום שמאל של ממש במדינה, אלא רק רסיסי־שמאל. כי בעצם הסאטירה על אדם או תנועה, עושים להם גלוריפיקציה מסויימת, מעמידים אותם באור הזרקורים". (ואמנם, הקטע על עצומת השה"צ ש„זכתה" ל־12 חותמים, היתה בו פארודיה על רסיסי־השמאל, על „המונולותין" של המנגנון).

האם הסאטירה הנכתבת כיום בישראל, לטורי העיתונות ולקאבארטים, היא רובה ככולה „שמאלנית"? — „צריך להבין" — מסביר מוטי — „שסאטירה היא תגובת „אנטי" ונגד מעצם טיבה. שאם לא כן היא „משדר שירות". ומאחר שכיום יש למעשה במדינה רק ימין ומרכז „מימסדי" (בתוספת רסיסי־שמאל, כאמור), יוצא שהסאטירה מכוונת חיציה רק אל הימין והמרכז".

כשמדברים על „איזון", טוען מוטי קירשנבאום, אין להסתכל על „ניקוי־ראש" רק כתוכנית בפני עצמה, אלא לבחון את התפקיד שהיא ממלאת בתוך מכלול משדרי הטלוויזיה. לדברי מוטי מסתבר כי מהבחינה הסטאטיסטית, רב מספר החיצים המופנים אל „המימסד היוני" ממספר החיצים המופנים „ימינה". אלא מה? „אדם צופה ומאזין לתוכניות באורח סלקטיבי באמת. זוכר רק מה שהרגיז אותו. כשאתה תוקף היום את המימסד, המצטייר בעיני הימין כ„יוני", אין טענות, כמובן. אבל אם תקפת, חלילה, את הימין ופגעת בקדושת סיסמאותיו ובהילה האופפת אותן, אוי אתה הופך להיות שמאלני, רק"ח־פת"ח וכל שאר הדברים האלה. אז אתה עוכר ישראל".

כמובן, גם השמאל מתקשה לבלוע איזון של ממש. ב„ניקוי־ראש" מלפני שבועיים הוצג דיין־הקוסם, החותם על עצומת המתנחלים. אבל המערכון ה„פרו־דייני" — „לעוזאל עם דיין", שהוקרן לאחר ההתנחלות בסבסטיה, והבליט איך טופלים על האיש הזה כל דבר שקורה היום במדינה, גרר תגובות מחאה „משמאל".

„החוכחה הטובה ביותר לכך שהתוכנית שלנו מאוזנת" — כדברי העורך־המפיק — „היא שאנחנו מרגיזים את הימין ומאכזבים אנשי־שמאל. הטוענים ש„ניקוי־ראש" איננה חריפה דיה והיא חסרת שיניים".

הצוות - הכותבים מן העם

בטענות על חד־צדדיות של התוכנית נאחזים גם כותבים חובבים, שהצעותיהם אינן מתקבלות כי רמתן אינה ראויה. כותבים שנטיותיהם „ימניות" טוענים לעתים שכתיבתם נפסלה בשל „השמאלנות" של התוכנית. „אבל כשכתיבה „שמאלנית" נזרקת לסל", — אומר מוטי — „אז אנחנו שומעים: אתם, אין לכם דם. אתם רק לבדר ולהצחיק".

מאחר שהתוכנית „פתוחה לכל העם" כבר מראשית דרכה, מגיעות מדי שבוע 15־20 הצעות של „תורמים מרצון", אך מביניהן התקבלו עד כה כחומר־גלם לא יותר מ־5־6 טקסטים. כל שאר ההצעות נמצאו כבלתי מתאימות לשידור, גם משום שהכותבים החובבים אינם מכירים כלל את המדיום.

הרעיונות מתגלגלים ומיעלים במערכת, תוך אימפרוביזציה ובעבודת „בראסט מוחות" של כל הצוות, לרבות הבמאי והשחקנים, עוברים אף הם סינון קפדני. בגלגול הסופי מקרינים רק 30 אחוז מחומר־הגלם הנכתב. מקצצים גם קטעים שכבר צולמו, למרות ההשקעה הכרוכה בהם, התפאורה, האביזרים, הטלטולים.

רק אתמול, יום ה', בשעות אחה"צ, הושלמה הכנת התוכנית ה־13 במספר שסודרה אמש. החזרות החלו ביום שישי, כאשר נמסרו לשחקנים, באמצעות הטלפונים, הטקסטים של המונולוגים, הדיאלוגים והפזמונים. זהו הסדר הקבוע: ביום שישי כבר מתחילים בהקלטת חלק מהטקסטים, בתל־אביב, וממשיכים בכך ביום ראשון. ביום שני כבר עולים השחקנים ירושלימה, ובגדול שבאולפני הטלוויזיה, אולפן מספר אחד, מבצעים את הקטעים לראשונה במשותף. גם אולפן זה קטן מדי למידותיה של תוכנית מעין זו, שכל אחד מקטעיה הוא הצגה בפני עצמה. „על הקשיים מתגברים" — מדגיש מוטי — „בזכות מקצועיותם של הטכנאים ואנשי התפאורה והאביזרים".

הצילומים, החזרות המוסיקאליות, ההקלטות מבוקר עד ליל, נמשכים גם בימי ג' וד'. (ביום ג' האחרון זיכה בנוכחותו את הצוות שר ההסברה, אהרון יריב, שהוא הממונה על ביצוע חוק רשות־השידור). קטעים של „הרגע האחרון" משתבצים בתוכנית ביום ד', כאלה היו, למשל, ההכרזות בסגנון „המתנחלים", ב„ניקוי־ראש" מלפני חודש, אשר שולבו בתוכנית ביום בו „פרצו" ההתנחלויות. יום חמישי — יום העריכה הסופית וקביעת סדר הקטעים — הוא יומם הקשה של העורך־המפיק ושל הבמאי, יעקב אסל. בשעות אחה"צ חוזים בהקרנת „הגאלה" אנשי הצוות ועימם מנהל הטלוויזיה, ארנון צוקרמן, ומנהל מחלקת־התוכניות, יצחק שמעוני. משמע: יש בקרה ופיקוח על התוכנית מטעם הנהלת הטלוויזיה, אך אין הם בגדר „צנזורה".

רעיונות - עד לרגע אחרון

ניתוח „פוסט־מורטם" של התוכנית נערך ביום ראשון, עת מתכנס כל הצוות, ואז כבר מתחילים לגלגל ברעיונות התוכנית הבאה.

צוות ההפקה המצומצם, לפחות, נוטל חלק בבישול הרעיונות, יחד עם צוות הכותבים. בצוות המצומצם חוברים לקירשנבאום הבמאי, יעקב אסל, התפאורן, יצחק אלבלק, איש האביזרים, שמואל מזרחי, ועוזרת הבמאי, דאה פילצר. הם נדרשים לטפל בכל קטע כאילו היה תסריט בפני עצמו. יש בממוצע כעשרים קטעים — שכל אחד מהם דורש תפאורה, תאורה ואביזרים בהתאם.

באורח טבעי משתתף גם צוות השחקנים הקבוע בהעלאת רעיונות וניסויים, גם בקטילה וזריקה לסל. כמעט מיותר לחזור ולמנות היום את שבעת השמות שהסכו כה פופולאריים, גם בזכות „ניקוי־ראש": טוביה צפיר, רבקה מיכאלי, עליזה רוזן, שמעון לב־ארי, שבתאי קונורטי, אהרון אלמוג ו... דובי גל, כמובן.

שלושת הכותבים הצעירים, חברי המערכת — אפרים סידון, קובי ניב וב. מיכאל — החלו דרכם בעיתון הסטודנטים „פי האתון" ומשם הגיעו לקאבארט הסאטירי של יעקב אגמון ולמדור "Zoo הארץ" ב„העולם הזה". הם הכותבים, למעשה, את מרבית החומר. אך לא עליהם האחריות „הסופית" לחומר המשודר ול„איזונו".

עמוס קינן, שהוא כותב קבוע, עובד לפי חוזה ותורמים כמעט בקביעות מפרי־עטם אלי שריבר (המכונה „התולי"), לזר מקיבוץ נחשון וחנוך מרמרי.

לאחרונה הואשמה התוכנית בכך שהיא מתפרנסת רק מכתיבה „שמאלית". דוש כתב ב„מעריב" ש„ניקוי ראש" הופכת ל„שטיפת־מוח". וח"כ זבולון המר טען ב„אירוניה" שמסתבר כי „רק השמאלנים והאנטי־דתיים יודעים לכתוב דברים מצחיקים. ולכן, כנראה, רק הם מוזמנים לכתוב לתוכנית".

אני נוקבת בשמות סאטיריקנים הנחשבים בציבור כ„ימנים". מסתבר שהם מועטים באמת. אפרים קישון, למשל. האם לא הוזמן לכתוב?

„הוא הוזמן לכתוב בכל עת שיחפוץ" — אומר מוטי — „אך כשפנינו אליו השיב שהוא עסוק".

אך עצם התביעה „לגייס סאטיריקונים אחרים" נראית לו מרגיזה ואווילית: „בגיוס עוסק הצבא. לא אנחנו. הצלחנו למצוא צוות כותבים מוכשר שמסוגל גם לכתוב תוך העבודה על התוכנית, ולא רק על־פי הזמנה מראש, כפי שהיה מקובל עד כה בארץ. ובכלל, מה זה למצוא סאטיריקונים? — כותבים אין מחפשים עם נר בתוך מנהרה. מלכתחילה קבענו שבתוכנית הזאת לא ניסחף אחר הנוהג הנפסד של זחילה על הברכיים תוך חיפוש כותבים. נוהג שחווה היום בכל עולם הבידור בארץ — כולם רצים אחר הכותבים המקצועיים. מיומה הראשון של התוכנית הודענו שהיא פתוחה לכל כותב".

לא קאבארט סאטירי

כתיבתם של סאטיריקנים מושחזי־עט, כמו עמוס קינן, הופכת מתונה, יחסית, כשהיא מיועדת לטלוויזיה. ב„ניקוי־ראש" אין למצוא, כאמור, אותו הומור מאקאברי השולט היום בקאבארטים הסאטיריים או בכ־ת „סוויימים" בעתונות. „מי שהולך לקאבארט סאטירי" — אומר קירשנבאום — „משלם כרטיס ויודע לקראת מה הוא הולך. אבל בתוכנית טלוויזיה הפולשת לסלון של האזרח, וכופה עצמה על מיליון צופים, עלינו להתחשב ברגישויות מסויימות של הציבור".

מוטי מתאר איך הכותבים הקבועים ל„ניקוי־ראש" למדו להכיר במגבלותיה, וזה „לקח להם" מספר תוכניות. כאן מצטרפים לשיחתנו קובי ניב וב. מיכאל, ב„פינג־פונג" לאקוני ואופייני לחבורה שפיתחה לה שפת־קודים ורמזים משלה, אשר זר לא תמיד יבין. (הטריאומוויראט אינו שלם בימים אלה. השלישי, אפרים סידון — במילואים. והשניים מבקשים שאציין זאת. „שלא יגידו שאנחנו עוכרי־ישראל").

„לא, אינני עושה שום צנזורה לחבריה, אבל אני בולם את נטיותיהם, שהן קיצוניות במקורן יותר מכפי שהן מתבטאות בתוכנית" — דברי מוטי — „אבל האמת היא" — הוא מוסיף — „שהבלימה נעשתה היום יותר קלה".

קובי ניב: כבר הבנו את המדיום — ועברנו למיגננה.

ב. מיכאל: ובסוף — נשבור להם את העצמות...

הכותבים נדרשים אמנם למתן את כתיבתם, מוסיף ומעיר מוטי, אבל התוכנית מזמנת להם אתגרים אחרים, בנוסף להצלפות הסאטיריות. להצחיק — גם זה אתגר קשה. והלוא מדובר בתוכנית של הומור וסאטירה, שיש בה אולי יותר הומור מסאטירה.

„גסויות" - ויפי נפש

מסתבר, כי קל יותר לכתוב עקיצה, מאשר לנסות להצחיק מישהו. מה עוד ש„המצחיקנים" ידועים מראש, כי מה שיצחיק ציבור מסויים, לא יצחיק כלל אחרים ואולי אפילו לא ייתפס. על־כך מעידות גם תגובות הזעם וחלק מ„המכתבים למערכת". רובם עוסקים בקטעים המצחיקים, לאו דווקא בסאטירה הפוליטית. הטענות על „שמאלנות־רק"ח־פת"ח" וכו' מופיעות בעיקר בעיתונות.

התגובות הנזעמות הרבות ביותר הגיעו, כמצופה, לאחר אותה תוכנית שבה שולבו בדיחות רחוב ידועות ו„גסות", המושמעות בבתי־קפה ובמסיבות חברתיות. המגיבים המזועזעים התנפלו על אותו קטע בחרפות וגידופים ממש, והכתירוהו במילים כמו „טינופת", „תרבות אנשים חטאים", וכן „תתביישו לכם" ו„האם לא מתחשבים בעובדה שילדים קטנים צופים בתוכנית זו?"

תגובות דומות של „שאט־נפש", שמקורן לעיתים בחוסר הבנה, עוררה גם הפארודיה על קטעי התנ"ך. מישהו הציע „להעמיד לדין את התוכנית", ומחה בחריפות כנגד חילול השם, חילול הדת, חילולם של ערכים לאומיים, העלבון לרגשות העם ולאינטליגנציה של הצופים. אורח אחר נזעק באלה המילים: „מתוך סאדיזם (רק זו יכולה להיות הסיבה), חוסר טעם וחוסר תכלית, אתם מלעיטים אותנו במיני זבלים אינפנטיליים שעין טרם ראתה כמותם לרוע... שום אומה ולשון שאליה תורגם התנ"ך, טרם העלתה בדעתה לפרוט את רכושה היחיד לפרוטות שחוקות ומזוייפות כאלה ולזרקן, כמוכם, לרחוב... אם התנ"ך כל־כך טפשי בעיניכם, מה לכם פה בארץ התנ"ך?"

ועוד תגובה ברוח דומה, מכתבן של אמא ושתי ילדותיה: „מתי תחדלו להקרין את הזוועה הזאת? איך לוקחים שיר מקסים כמו „המעין" והופכים אותו לשיר זול כל־כך?... וכיצד מוכנה רבקה מיכאלי (הנערצת) להשתתף במשהו שכזה?"

לתגובותיהם של ילדים ואמותיהם מקום נכבד בתיק המכתבים. בקשתו של ילד בן עשר מעכו דומה לבקשות ילדים אחרים: „כידוע, כמעט כל הארץ אוהבת תוכנית זו. אז מדוע אתם משדרים את התוכנית מאוחר בלילה, כשלילדים אין אפשרות לראות, כי ההורים לא מרשים? גם לילדים מגיע לראות, לא?"

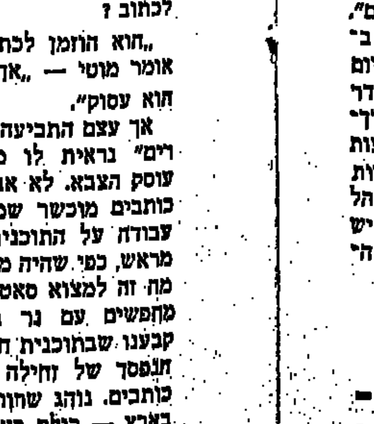

טוביה צפיר — ב„חסנדק"

המערכת משיבה ב„תודה על תשומת־הלב" וכו', לכל מכתב ומכתב. לרבות מכתבי הזעם והתוכחה. מגיעות גם הערות ענייניות ומקצועיות, שיש בהחלט מה ללמוד מהן. התגובות הנלהבות בנוסח „תודה" ו„יישר־כוח" נשלחות רובן על גבי גלויות. התלונות מבוטאות לרוב במכתבים. בהזדמנות זאת גם שוטחים אזרחים מה שכואב להם ונותנים מוצא לפורץ זעמם.

תגובות פושרות אין למצוא בתיק המכתבים העבה. מגיבים בקיצוניות לכאן או לכאן. הצופים המגיבים ברוח טובה, משתדלים לעשות זאת בהומור ו„לעלות על הגל" של „ניקוי ראש". אחדים מהם גם משגרים הברקות הראויות אף להיכלל בתוכנית, והעורכים מתכוונים לשבצן בה.

פופולאריות מפחידה

לדעת מוטי מעידות התגובות על הסתגלות הדרגתית לתוכנית. הצופה לומד לעכלה. עובדה: במשך שבעת החודשים של הקרנת „ניקוי־ראש" פחתו תגובות הזעם, והתרבו התגובות הנלהבות.

על פופולאריות כמעט מפחידה של התוכנית מעיד גם סקר צפיה שבוצע בחודש אוגוסט, ע"י המכון למחקר חברתי שימושי. 65 אחוז מהנשאלים השיבו בחיוב לשאלה „האם ראית את התוכנית האחרונה". לאחוז צפיה כה גבוה זוכות רק התוכניות הפופולאריות ביותר, כגון „מבט לחדשות". „זה מפחיד" — אומר מוטי — „כי מדי שבועיים עלינו להתחיל מלא־כלום בהכנת תוכנית בכורה שקהלה הוא עם שלם".

הסקר העלה עוד כי 64 אחוז מהצופים בתוכנית נהנים ממנה. 44 אחוז השיבו כי התוכנית משעשעת אותם, בעיני 20 אחוז — היא „מצחיקה", ובעיני 15 אחוז „מרגיזה". 13 אחוז מהמשיבים טענו, כי התוכנית משאירה אותם אדישים ו־8 אחוזים מצאו שהיא משוט... משעממת.

מסתבר עוד, כי ההנאה מ„ניקוי־ראש" פוחתת עם העליה בגיל. שיעור הצפיה הגבוה ביותר — 72 אחוז — ניכר בקבוצת הגיל 20—24, בקרב קבוצת הגיל 25—35 חזו בתוכנית 60 אחוז, בקבוצות הגיל 50—64 חזו בה באוגוסט 47 אחוז. ואילו בין הקשישים שמעל גיל 65 חזו ב„ניקוי ראש" 29 אחוז בלבד. אין זאת כי לאנשים זקנים כבר קשה להדביק הומור חדשני...

למרות הפופולאריות הנמצאת עדיין בקו עליה, ברור לאנשי „ניקוי־ראש" כי מוטב לחשוב כבר עתה מתי לשים נקודה לתוכנית — שהיא כיום מכונת די משומנת היכולה להמשיך ולרוץ. תוכניות מסוג זה בעולם, הן בדרך־כלל עונתיות. עולות לעונה — עושות אתנחתא, ועולות שוב. לדברי מוטי „טרם החלטנו מתי נקבע את סופה של העונה הראשונה, בתקוות לעונה נוספת. בינתיים — אנחנו עדיין רצים".

בתמונה למעלה: עמוד 6 — שמעון לב־ארי ב„חסנדק"; עמוד 7 מימין — רבקה מיכאלי בישראל; ושעיהו; משמאל — שבתאי קונורטי ב„חירוד".

למי שייכות האדמות

מאת ראובן מרוז

צילומים: מרים עין־דור

הבדואים דורשים בעלות על אדמות הנגב, המוגדרות בחוק כ„אדמה מתה". האם הבדואים ישבו תמיד על אדמה זו? האם רשומה היא כחוק? מה ניתן לעשות כדי למלא אחר רצון הבדואים ובו־זמנית להסדיר את הנושא?

150 בדואים מהנגב הפגינו השבוע מול בניין הכנסת בתביעה להחשת הסדר הקרקעות וההכרה בתביעות הבעלות שלהם על האדמות אותן הם מעבדים.

אם נסתמך על הצהרתו של מר שמואל טולידנו, יועץ ראש הממשלה לענייני ערבים, בפני העיתונאים, הרי שהבדואים־המפגינים לא כיוונו את השעה, כיוון שמזה שנתיים ויותר עוסק צוות של פקידי־ההסדר בעריכת סקר תביעותיהם של הבדואים לבעלות. ועדה בין־משרדית שנתמנתה לצורך זה, טען טולידנו, כבר הגישה את המלצותיה לגבי עקרונות הסדר הקרקעות לוועדת־השרים הנוגעת בדבר.

מדוע, בכל זאת, התכנסו המפגינים מול שערי הכנסת וניסו לעורר את דעת־הקהל לנושא, שהם רואים בהגשמתו משימה ראשונה במעלה?

מן הראוי להיזכר במצב שהיה בנגב לפני קום המדינה. כידוע מעריכים כי באיזור המשתרע מאילת ועד חבל לכיש ישבו לפני קום המדינה כ־80 אלף בדואים במסגרת 80 שבטים, כשהם מחולקים ל־7 מטות.

החל מהמאה ה־2 לספירה גדדו הבדואים מחצי־האי ערב וחצי־האי סיני לאזורי הנגב, לעבר־הירדן המזרחי ולמדבר הסורי. חדירת הנוודים מחצי־האי ערב נמשכה במשך כל תקופת השלטון הרומי, ובתקופת ביצנץ הגיעו החדירות לשיאן. ההיסטוריה מכירה שתי פלישות עמוקות במיוחד, על רקע השלטון המרכזי המעורער:

א. לאחר הכיבוש המונגולי פלשו שבטי הבדואים בזרם אדיר דרך הנגב ועבר הירדן לסוריה הדרומית.

ב. בתקופת שלטונו של השולטן העותומני מחמד ה־4 (1648—1687) חדרו בכוח רב שבטים רבים לאיזור.

שבטים שחדרו ממדבריות ערב לעבר הירדן ולערבה נתקלו בדרך כלל במטות של שבטים שהתבססו והתחזקו כבר קודם לכן באיזור. החזקים דחקו את החלשים לאזורים צחיחים שבין סעודיה לירדן. הדחיקה ההדדית נסתיימה בד"כ בהתנחלות ומעבר לחיי חקלאות של אותם השבטים שהתיישבו על סף המדבר ובשולי המזרע.

מלחמות השבטים וקורבנותיהם גררו נקמות דם חוזרות ונשנות בין המטות השונים, המטביעות עד עצם היום הזה את חותמן על היחסים הבין־שבטיים בנגב, ולהן משמעות ביחסים המדיניים הפנימיים שבממלכת ירדן על רקע הישענות הכתר ההאשמי על הממסד הבדואי.

במאות ה־18 וה־19 נמשכות ברציפות פלישות של בדואים לא"י. באותה תקופה שולטים שבטי הבדואים שליטה ממשית על חלקים גדולים של ארץ־ישראל, בעיקר בנגב יזהר, עד שהשלטון העותומני הנחלש והולך נאלץ למסור בידי שייחים בדואים את השלטון הרשמי על חלקים גדולים של ארץ־ישראל.

באופן כללי ניתן לציין שהבדואים מאכלסים את אזורי הנגב והערבה בצורה די רצופה החל מהמאה ה־2 לספירה, אלא שהשבטים היושבים כיום בנגב לא באו לא"י אלא בסוף המאה ה־18 ובמאה ה־19. מכאן, שאבותיהם של אלו התובעים היום בעלות על הקרקע לא באו להתיישב בנגב אלא לפני כ־200 שנה לכל היותר. קודם לכן ישבו שבטים אלו בסיני, מקום שם יושבים המטות העיקריים של שבטי הנגב, כמו התראבין, התיאהה והעזאזמה, עד היום הזה.

יש להניח כי רוב שבטי הבדואים המוכרים לנו כיום בנגב הינם אוכלוסיה חדשה יחסית, שנכנסה לחבל ארץ זה לאחר המלחמות של אברהים־פחה, דהיינו במחצית המאה ה־19. אורח החיים של בדואים אלה, בחיפושים אחר מרעה, הכתיב להם תנועה מתמדת באיזור ה„דורה" שלהם, כלומר: באיזור המוגדר והמוכר כטריטוריה השבטית. כך שהתיישבות של ממש, המאופיינת בישיבת קבע ועיבוד יצרני של אדמות, התחילה רק עם ראשית המאה ה־20.

השבטים הפולשים מסיני ועבר־הירדן נלחמו בינם לבין עצמם ועם בני הכפריים בדרום־הארץ, לקנות חזקה על אדמה פוריה ומקורות מים. בעיקר נלחמו נגד יושבי הר חברון, הנחשבים אף הם לאוכלוסיה ממוצא בדואי המכונה „קיסייה" (בני מטה קייס). לעיתים יצרו מטות של בדואים מהנגב קואליציה עם אנשי „דורה" למשל שבהרי חברון, ע"מ למנוע השתלטות בני מטה אחר על מקורות המים והשטחים הפוריים.

יוצא, איפוא, שעד לראשית המאה יש תנועה מתמדת ובלתי פוסקת של בדואים, הנובעת הן מהמלחמות שאינן פוסקות בין השבטים והן מהכח אופי חיי הנוודים במדבר.

לאחר הכיבוש הבריטי גברה הנטיה להתיישבות־קבע בין השבטים. הבריטים סיפקו לבדואים עבודה רצופה בסלילת כבישים ובהקמת מחנות־צבא, דבר שקשר את הבדואים אל מקום מושבם הקבוע. כך שעד לשנת 1948 התגבשו גבולות ברורים בין אזורי הישיבה של המטות והשבטים למיניהם, והוגדרו הבעלויות על השטחים בחלוקה פנימית.

מלחמת השחרור הביאה שוב תמורות במערך מושבם של שבטי הבדואים, ושוב נוצרה תנועה של נדידת שבטים ומטות, ששינתה לחלוטין את המערך שנוצר במשך 50 שנות המאה ה־20. מ־80,000 נפש שישבו כאמור בנגב נותרו 13,000 בלבד, כששאר בני השבטים בורחים ונוטשים מקומותיהם מאימת הקרבות לעבר הרצועה, הגדה ועבר־הירדן המזרחי. לאחר 1948 נוצר מצב לפיו העתיקו מושבם כל השבטים, שישבו בנגב המערבי, אל מרובע שקודקודיו הם: בית־קמה בצפון מערב, ערד בצפון־מזרח, ירוחם בדרום־מזרח ובאר־שבע בדרום־מערב. בשטח זה ישבו קודם לכן 14 שבטים, בעיקר ממטה התייאהה. ביניהם: אל הוזייל, אל אפר, אבועבדון, אל אעצם, גוויעד, אבו קריות, אבו רביעה, אל אטאיגה, אבו בלאל, אבו עמרה, אבו רקייק, אל צאנע ואבו סריחאן. אל איזור זה צורפו שבטים שעברו מהנגב המערבי והדרומי, וביניהם אל עזאזמה, אבו בלאל, אל אפיניש, תראבין, אי צאנע וחלק מאבו רקייק. גם במושבם של שבטי הנגב המזרחי חלו תמורות, כתוצאה ממאורעות המלחמה. שבטים שישבו למשל ליד הקיבוצים דביר, להב ושובל לפני 1948, הועתקו למקומות אחרים, שבט קדראת איצאנע לאיזור תל ערד, שבט אבו אל קייעאן לאיזור חבל יתיר ושבט אל עוקבי לאיזור חורה — תל שוקת.

יוצא שגם בקרב 13,000 הבדואים שנותרו בגבולות מדינת ישראל חלה אנדרלמוסיה גדולה בגין מקום מושבם. ניתן לומר שכמעט מחצית מהבדואים שנותרו בגבולות המדינה העתיקו את מקום מושבם.

עתה, כשתובעים הבדואים, שבינתיים הכפילו את מספרם (30,000), את הבעלות על הקרקע, יש להבין כי תביעותיהם מתחלקות ל־3 סוגים:

א. תביעות של בדואים היושבים מאז המאה ה־18 על אדמות אותן לא נטשו ואותן הם מעבדים (או רועים את עדריהם) לפחות מאה שנה ברציפות, עימהם נמנים אל הוזיל, חלק מאבו־רקייק, אבו רביעה, אבו גוויעד, אבו קרינאת ואל אעצם.

ב. תביעות של בדואים, שישבו אמנם בנגב המזרחי, אך העתיקו למקומות אחרים כמו לתל־ערד, ושעל האדמות בהן ישבו לפני 1948 התיישבו בדואים אחרים שמוצאם מהנגב המערבי. על בדואים אלה יש לייחס את שבטי קדראת אי צאנע, אל קועין ואל עקבה.

ג. תביעות של בדואים שישבו בנגב המערבי — איזור דורות, חצרים, אורים, אופקים (עד לגבולות הרצועה) ושהועברו לנגב המזרחי. על האדמות עליהם ישבו בנגב המערבי הוקמו הישובים אפקים, אורים, חצרים, מגן, ניר־עוז וכרם־שלום.

השטח אשר עליו יושבים הבדואים כיום, כולל הבדואים המועברים, משתרע על מיליון וחצי דונם. כל האדמות שננטשו ע"י השבטים שעזבו את הארץ ב־1948, ושמבחינת החוק נחשבים לנפקדים, מוחכרות כיום לשבטים שנותרו בארץ ע"י „מינהל מקרקעי ישראל" לשם עיבוד חקלאי. המינהל מחכיר לבני השבטים, שהעתיקו מקומותיהם ב־1948, למעלה מחצי מיליון דונם קרקע לעיבוד חקלאי ולמרעה.

במשך הזמן התחוללו תמורות מרחיקות לכת במבנה התעסוקה ובמשק הכלכלי הבדואי, ואם לפני קום המדינה היתה רמת הייצור של הבדואים נמוכה עד להחריד, ועדות לכך ניתן לקבל מרמת חייהם של בדואי סיני מיד לאחר הכיבוש ב־1967, הרי שכיום עלתה רמת־חייהם לאין שיעור. העבודה השכירה בבתי־חרושת, במושבים החקלאיים ובפרדסים הפכה למקור העיקרי של ההכנסות. בנוסף לכך, העדר הבדואי התרחב עד שהגיע למימדים של 200 אלף ראש (הראש נמכר כיום במחיר של 400 ל"י) כך, שכיום מצוי בידי הבדואים עדר שערכו בשוק כ־80 מיליון ל"י.

החקלאות המדברית כמקור פרנסה היא נעשתה שולית יותר. דיינו אם נציין שכיום מצויות בידי הבדואים כ־100 משאיות ובדיות חדישות, שערכן כ־20 מיליון ל"י, ו־100 טנדרים שערכם 10 מיליון ל"י, רבים מבני הבדואים הפכו לקבלני בניין, קבלני קטיף ונטיעות וקבלנים לעבודות עפר וחריש.

ערך הרכוש המצוי בידי הבדואים בנגב הינו מעל ל־100 מיליון ל"י, והתרומה של האדמות להכנסת הרכוש הינה שולית בלבד. בעיית הסדר הקרקעות וקביעת הבעלות עליהן נשארה פתוחה מאז קום המדינה. בפני הבדואים וגם בפני המדינה עמדו בעיות דחופות יותר.

לפני כ־5 שנים, כשהתבססו הבדואים מבחינה כלכלית, כתוצאה מתנופת הפיתוח שעברה על הנגב תוך כדי הקמתן ופיתוחן של באר־שבע, ערד, דימונה, החלו הבדואים להבין כי כל התקדמות נוספת כרוכה במתן חינוך יסודי ותיכוני לבניהם. לכן יש לתבוע — כך אמרו הבדואים — את הקמתם המהירה של שירותי החינוך והבריאות. נוצר לחץ על השלטונות לספק שירותים אלה ובקנה־מידה רחב. אך כיוון שהבדואים פזורים על פני שטחים נרחבים במסגרת של חמולות, פלגים ושבטים, לא ניתן היה לספק למיספר מועט של ילדים, שהתרכזו פה ושם במקומות נידחים, שירותי חינוך, שלא לדבר על שירותי בריאות, הנחת צינורות מים או עמודי חשמל לאורך עשרות ק"מ, שישרתו משפחות בודדות היושבות במקומות נידחים. הפתרון נמצא איפוא בהקמת מיספר יישובי קבע מודרניים לבדואים.

הממשלה הציעה הקמתם של יישובי קבע כאלה והבדואים קיבלו הצעה זו ברצון, אלא שהתנו את נטישת מקום מושבם הנוכחי ואת התיישבותם בבתים המודרניים בפתרון שאלת הבעלות על הקרקעות.

הבדואים חששו כי נטישת האדמות עליהן הם יושבים ומעבר ליישוב־קבע, כשאין בידיהם מיסמכים המוכיחים את בעלותם, תאפשר לממשלה להשתלט על אדמות אלה מבלי להכיר בתביעות הבעלות של היושבים עליהן. „רק הזקה פיזית על הקרקע" טענו הבדואים, „תאלץ את הממשלה להכיר בצדקת תביעותינו".

המצב הסתבך עוד יותר, מכיוון שמעולם לא נערך הסדר על תביעות בעלות ורישום בטאבו בדרום הארץ. הבריטים אמנם הכריזו ב־1921 כי מי מהבדואים שיבוא לעזה, שנעשתה כעיר מחוז, וירשום את אדמותיו בספרי רישום הקרקעות — תוכר זכותו לבעלות. כידוע, נמנעו הערבים בכלל והבדואים בפרט מרישומים כל־שהם אצל השלטון הבריטי. הם לא רשמו לידות, פטירות או בעלות על רכוש, כי חששו מתשלום מיסים. הבדואים החמיצו את ההזדמנות החוקית היחידה שניתנה להם לרשום את בעלותם על הקרקע.

כשבא פקיד ההסדר וביקש לערוך סקר תביעות על בעלות התברר, במקרים רבים, כי הבדואים שישבו בנגב המערבי לא היו מסוגלים, מחמת פיתוח ושינוי פני השטח, לזהות את המקום בו ישבו לפני 1948, שלא לדבר על יורשיהם של אלו שמתו ואחרים שנולדו במדינת ישראל ומעולם לא ביקרו או ראו את השטח הנתבע.

גם צורת סימון הגבולות היוה בעייה ביותר. בחוזי מכירה המצאים בידי בדואים שרכשו שטחים מבדואים אחרים — סומנו הגבולות של החלקות בצורה כזו פחות או יותר: השטח הכללי של החלקה אינו מוגדר ואילו הגבולות סומנו: חלקתו של מחמד אחמד בצפון ושל אחמד מצטפא בדרום והעץ והאבן הגדולה במערב ושורת השיחים במזרח. כיום אחמד מצטפא הינו נפקד ונעדר ממדינת ישראל, בעוד שמחמד אחמד נפטר לפני 10 שנים. העץ אינו קיים ואף שורת השיחים נעלמה זה מכבר. כך שכמעט לא ניתן לזהות את גבולות החלקה.

בפני פקיד־ההסדר עומד מבצע אדירים, וזאת כיוון שהשטח עליו הוכרז ההסדר משתרע על שלושה מיליון דונם, כאשר גבולותיו משתרעים מים־המלח במזרח ועד לרצועת עזה שבמערב. המבצע נועד לאתר את גבולות החלקות, את התובעים בעלות ואת גודל השטח.

בנוסף למכשול הטכני והפיזי, המצריך עקשנות וסבלנות בלתי־רגילה מצד העוסקים בו, נתעוררו בעיות נוספות, שמקורן גם באי־פעולת הדואר כסידרו, כך שלא ניתן להודיע לתובעים בעלות על הזמנתם למקום התביעה. היה צורך להקים צוות מיוחד של שליחים, שהתנהלו על גבי גמלים וסוסים במרחבי המדבר.

בנוסף למכשול טכני זה, עליו ניתן להתגבר, עמדו הבדואים בפני בעייה חוקית בעלת חשיבות ראשונה במעלה. התברר במשפטים שנערכו בין המדינה לבין תובעי בעלות בדואים באיזור דימונה, כפי שטען בא כוח המדינה במשפטים אלה, כי אדמת הנגב מוגדרת בהתאם לחוק כאדמת „מאואת" — אדמה מתה שאי־אפשר לרכשה. החוק אינו מכיר בכל עיסקה שהיא של קניה ומכירה המתייחסת לרכישת בעלות, כיוון שמשום אי אפשר לרכוש בעלות באדמת „מאואת".

השופט המחוזי מר אלקיים קיבל טענה זו ופסק שהבדואים אינם הבעלים על האדמות עליהן הם יושבים. בשם הבדואים הוגש לבית המשפט העליון ערעור, שעדיין לא התברר.

נוכח המצב המשפטי המסובך והקשיים הטכניים הקשורים בזיהוי החלקות, של השטח הגדול המשתרע על פני מרחבים עצומים ומספר התובעים הרב, הוקמה ועדה בין־משרדית שישבה על המדוכה והגישה את המלצותיה בפני ועדת השרים.

דבר אחד ברור: הציבור הבדואי שהפגין את הזדהותו עם המדינה, בכך שרבים מבניו משרתים בהתנדבות בכוחות הבטחון, זכאי ליחס אוהד מצד המדינה גם בנושא המסובך של פתרון תביעת הבעלות על האדמות בנגב.

מאמר
שני בסידרה

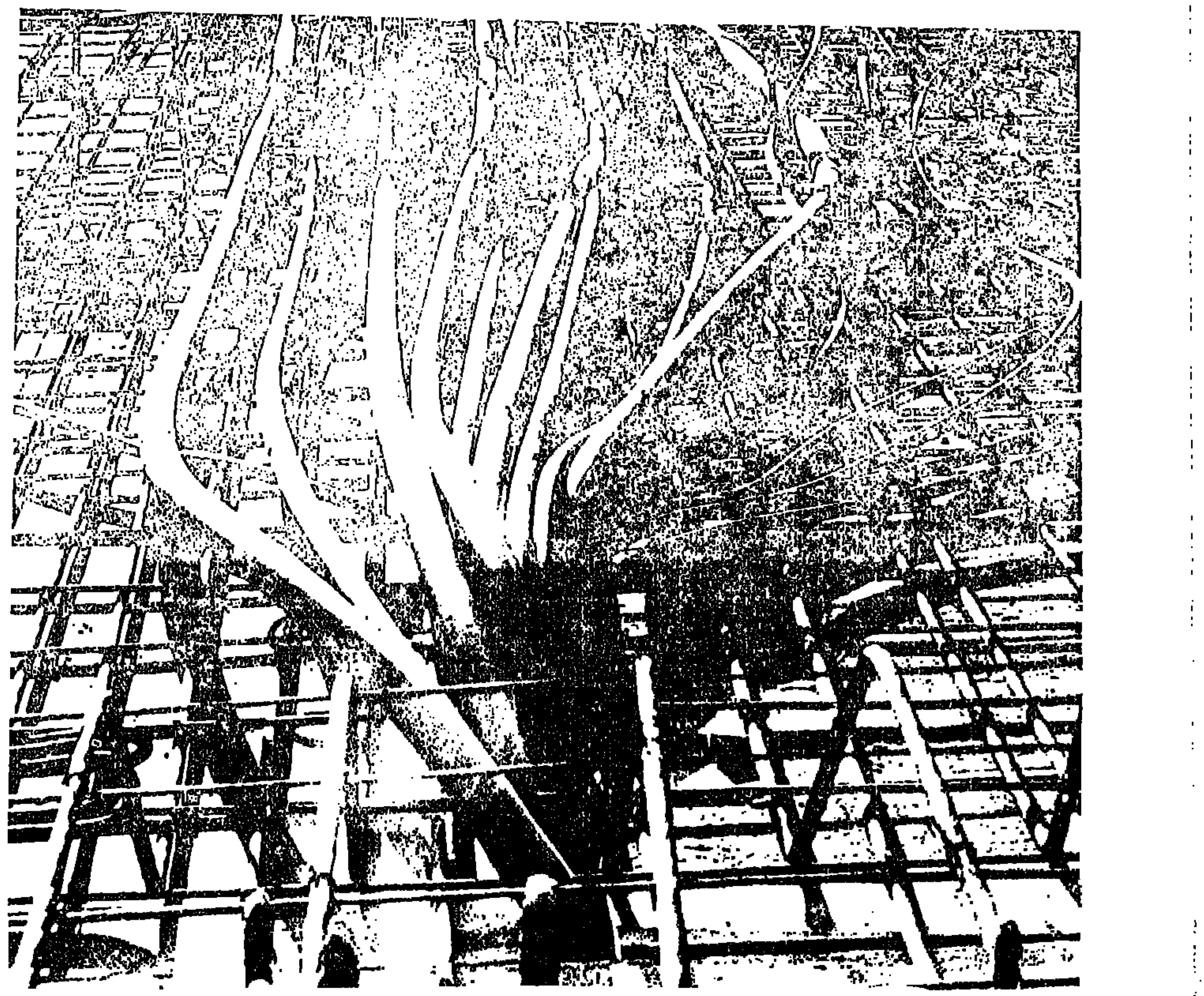

המחקר המדעי

מאת יהושע סובול
וגוגה כוגן

„רובו הגדול של המחקר השימושי בארץ אינו מכוון על־ידי צרכים לאומים ספציפיים והינו מיועד בעיקרו לשימושו של העולם הרחב" אומר פרופסור יצחק יעקב — המדען הראשי של משרד המסחר והתעשיה

בפתיחת הכנס השמיני של מהנד־סי מכונות, אשר התקיים בחודש ספטמבר בטכניון בחיפה, הפתיע המדען הראשי של משרד־המסחר־והתעשיה, פרופ' יצחק יעקב, את שומעיו, בנוקטו בפתח דבריו נימה ביקורתית, שלא נעדרה ממנה אירוניה כאובה, וכך אמר: בעוד שמדינת ישראל נמנית עם המדי־נות הקטנות בעולם, הרי היא נמ־נית, עם זאת, עם שלושים המדי־נות המתועשות בעולם, ובין עשר המדינות המשקיעות, יחסית, הכי הרבה משאבים במחקר ובפיתוח. מכל מקום — אין אף מדינה אחרת בעולם שבה תורם כל אזרח למדע בכלל, באמצעות פרסומים מדעיים, כשם שעושה זאת אזרח ישראלי ממוצע.

עד כאן החמיאו דבריו של פרופ' יעקב לקהל [illegible] באה הנימה [illegible] יחודי־ת [illegible] כוחו [illegible] כנסים [illegible] בהזדמנויות [illegible] אנו רוצים לר[illegible] את עצמנו ב[illegible] בינלאומית וכלל עולמית", במקום פרספק־טיבה זו המליץ פרופ' יעקב להתחיל לבחון את עצמנו מנקודת ראות של הצרכים הל־אומיים שלנו, ולבדוק עד כמה משרת ה־מחקר הנעשה בידי ישראלים בישראל את צרכיה הלאומיים של ישראל.

בין מחקר בסיסי לשימושי

המחקר המדעי מסתעף לשני כיוונים עי־קריים: מחקר בסיסי ומחקר שימושי. המחקר הבסיסי (אותו נהוג גם לכנות בשם „טהור") מפתח את הבסיס עליו מיתנות המחקר ה־שימושי פיתוחם של תהליכי ייצור, ריפוי, בניה, חינוך וכו' — הכל לפי התחום ה־ספציפי בו מיישם המחקר השימושי את הישגי המחקר הבסיסי. מתולדות המדע אנחנו למדים, כי הישגים מסויימים של המחקר הבסיסי עשויים להמתין לפעמים עשרות שנים עד שיימצא להם שימוש. כך למשל זוכתה האלגברה של בול כמעט מאה שנה עד ש־נמצא לה שימוש במעגלים לוגיים ובמחשבים.

כאן נשאלות שתי שאלות: א) האם היחס המספרי בין העוסקים במחקר בסיסי לבין העוסקים במחקר שימושי אצלנו הוא „בריא" מבוזנת צרכי המשק והמדינה? ב) האם העוסקים במחקר שימושי אמנם מישרתים את צרכינו הלאומיים הספציפיים? על שתי שא־לות אלה השיב הפרופסור יעקב תשובות שיש בהן כדי להדאיג. בהתייחסו אל העוסקים במחקר בסיסי, הגדירם פרופ' יעקב בזהירות כ„לא מעטים", אך דווקא בבואו לדבר על המחקר השימושי, קבע: „רובו והגדול של המחקר השימושי בארץ אינו מכוון ע"י צרכים לאומיים ספציפיים שלנו, והינו מיועד בעיקרו לשימושו של העולם הרחב. אולי משום כך מתקבלים פירותיו ותוצאותיו ב־התלהבות ע"י בוויטות הפרסומים המדעיים העולמיים".

את דבריו אלה ביסס המדען הראשי של משרד המסחר והתעשיה על מספרים המדב־רים בעד עצמם: מתוך כ־600 מיליון לירות המוצאים בשנה על מחקר ופיתוח, מושקעים יותר מ־30% במחקר לא מכוון, וזהו אחוז העולה בהרבה על המקובל בארצות תעש־ייתיות מפותחות. באופן פאראדוכסלי זהו אחוז המאפיין מדינות לא מפותחות, בהן יש קהיליה מדעית בעלת רמה גבוהה, ובעלת השפעה, אך התעשיה בהן איננה יודעת עדיין, ואף אינה מסוגלת, לנצל יכולת מחקרית מקומית — קבע פרופ' יעקב.

בכתבה קודמת בסידרה זו הצבענו על כך כי בעיני תיאורטיקנים מארקסיסטים מתפרש „הפאראדוכס" כקולוניאליזם מדעי, כשהמדו־בר בתהליך ניצולו של כוח־המחקר של ארץ תת־מפותחת או מתפתחת ע"י אינטרסים של חברות עתירות־נכסים־ועצמה ב„מטרו־פולין" שמעבר לים: מערב־אירופה או ארה"ב. מפי חוקרים המכירים היטב את המציאות המדעית בארה"ב שמענו, כי שם למעשה לא קיים מחקר בלתי מכוון לא בשלושים ואף לא בחמישה אחוזים: אין לך מחקר שאין לו „אבא" בצורת מפעל זה או אחר, תעשיה זו או אחרת, ואין בכלל להעלות על הדעת מצב שבו שלושים אחוז ממאמץ המחקר האמריקני ישרת אינטרסים זרים.

חשיבותו של המחקר השימושי לקידום התעשיה שלנו היא מכרעת, עקב הצורך ה־חיוני להבקיע דרך לייצוא לשווקים תמוצפים בסחורות פרי תעשיות מתוחכמות ומשוכל־לות. רק חדשנות והעלאת איכות עשויות לה־פוך את מוצרינו לבני־תחרות. אובייקטיבית יש לנו כל הנתונים הדרושים לתחכם, לשכלל ולשפר את מוצרינו, שכן — לדברי פרופ' יעקב — לא רק בחי־האולפנא שלנו מייצרים יחסית הרבה אקדמאים, אלא גם העליה מבי־אה אלינו אחוז גבוה של אקדמאים, היכולים לתרום למאמץ ולענות על האתגר. ואולם, הוא קובע בצער, המאמץ שאנו משקיעים בהסניית המחקר לפיתוח התעשייתי בארץ הינו קטן יחסית למקובל בארצות תעשייתיות שבעיותיהן קלות משלנו, והוא קטן אפילו יחסית לארצות הנחשבות לבלתי מפותחות, כטייוואן, ספרד וקוריאה.

איפה היזמים

בעוד שארצות מפותחות משקיעות כחמישה אחוזים מתתפוקה התעשייתית במחקר ו־פיתוח, ובעוד שארצות תת־מפותחות משקי־עות כ־3%, מסתבר מדברי הפרופ' יעקב כי בארץ מושקעים במחקר ובפיתוח תעשייתי בשנה כ־15 מיליון דולאר, שהם פחות מחצי אחוז (!) מהתפוקה התעשייתית בארץ. ל־הוציא את התפוקה עבור בטחון.

במי יש לתלות את קולר האשמה למצב בלתי בריא זה? טוען המדען הראשי של משרד המסו"ת: עד היום לא נדחה אף רעיון טוב ובר־ביצוע בגלל חוסר תקציב: הממשלה איננה מגבילה תקציבים בתחום זה. גם כוח־אדם, כאמור, לא חסר: לפי נתוני משרד העבודה מסתבר כי מאות מהנדסים בארץ אינם מועסקים במקצועם. הליקוי הוא, איפוא, בתחום היוזמה הראשונית. נדרש מנגנון יזום, אשר ינסה לחבר צרכים ומאוויים של חוקרים עם צרכים ואינטרסים של התעשיה: צריך יזם שיחבר תעשיין, מממן, מדען ומהנדס. יזם כזה צריך להכיר את השוק ודרישותיו, עליו לדעת לרתום מהנדסים ומדענים למתן תשובה טכנולוגית לדרישות אלה, למצוא מערכת תעשייתית שתיתן גיבוי ליוזמה, ו־החיה נכונה לייצר את המוצר. „לדאבוני, מסכם פרופ' יעקב, מעטים בארץ יזמים כאלה".

את השאלות אותן מעלה פרופ' יעקב בהרצאתו כה רבה הפנינו למדען העומד ב־ראש המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, ה־ד"ר אליעזר טל. המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, השוכנת בבניין ראש הממשלה ב־ירושלים, הינה גוף ממלכתי עליון, המכוון ומדריך את המחקר והמאמץ המדעי בארץ, ומתאמו עם צרכיה המדעיים של המדינה.

„לדעתי, פותח ד"ר טל, הביקורת בדבריו של פרופ' יעקב מסתמכת יותר על אינטו־איציה מאשר על עובדות בדוקות: אינני בטוח שהמצב חמור עד כדי כך, בעיקר כשמדובר במחקר השימושי במובנו הרחב, הכולל גם מחקר בתחומי החקלאות, הרפואה, איכות הסביבה והתקשורת, תחומים בהם מדינת ישראל מצטיינת בעולם. קשה לקבוע אם אמנם רוב המחקר השימושי, שאינו משרת את מערכת הבטחון, משרת יותר את העולם הרחב מאשר אותנו: באופן כמותי קשה לבדוק זאת, ולפי מיטב ידיעתי בדיקה כזאת לא נעשתה. ואולם, מטעים ד"ר טל, אם פרופ' יעקב אמר את דבריו במטרה להרהיב את המחקר השימושי בארץ בכלל, אני שותף לדעה ותומך בדבריו, כי אכן יש צורך חיוני בכך. אני בדעה כי המחקר בישראל נוטה יותר מדי לכיוון המחקר הבסיסי, והוא אמנם פחות מדי רלוואנטי לצרכיה הספציפיים של המדינה".

הפירמידה נשארה על הראש

לדעת ד"ר טל, מיעוט ניצולו של המחקר השימושי אצלנו קשור בביקוש הנמוך ל־טכנולוגיות מצד המשק. בקביעה זו לא נכללת החקלאות, כיוון שבניגוד לעמיתיו בעולם הרחב, לחקלאי הישראלי דווקא יש אוריינ־טציה לחדשנות טכנולוגית. גם בענפי האלק־טרוניקה יש תודעה חזקה של חדשנות, מקו־ריות ואיכות, ואולם פני הדברים שונים ב־משק התעשייתי הקונבנציונאלי: התנאים ב־ארץ מאפשרים לתעשיינים רבים להוציא ל־שוק מוצרים באיכות בינונית, ולהתקיים מכך. המשוואה „כושר טכנולוגי — איכות המוצר" לא חדרה לתודעת התעשיינים. הממשיכים לגרוס שכושר תחרות קשור בעיקר במחיר המוצר, בעוד שבעולם של ימינו חדשנות ומחיר הסכו למושגים חופפים: היום יש ביקוש ויש מחיר גבוה גם־יחוד למוצר המצטיין באיזה מרכיב של חידוש טכנולוגי מקורי, קובע הד"ר טל.

בהיעדר תודעה מספקת של חשיבות המחקר לתעשיה מחלק הד"ר טל את האחריות בין התעשיינים, המדענים והממשלה: התעשיי־נים לא העריכו נכונה את חשיבות החדשנות והמקוריות כגורם תחרותי. המדענים נטו יותר על המידה למחקר בסיסי, והממשלה הת־ערבה פחות מדי בהכוונת הדברים: מאות מיליוני לירות הוזרמו למוסדות להשכלה גבוהה בלי שום סייג ותנאי, וטבעי הדבר שהמדענים הלכו במצב זה לפי נטיותיהם, שהם הראי לגיטימיות, למחקר בסיסי. במצי־אות שלנו היה על הממשלה לבקר יותר את השקעותיה בתחום זה, כדי להבטיח שהמחקר השימושי יתפוס מקום נכבד יותר בכלל ה־מאמץ המדעי הנעשה במדינה, ושיהיה יותר רלוואנטי לצרכי המשק.

לדעת ד"ר טל, חובה עלינו להציב בפני הדור הצעיר של הסטודנטים אתגרים חשובים בתחום המחקר השימושי, ולשנות את היחס המספרי בין הפונים למחקר בסיסי לבין ה־בוחרים להתמסר למחקר שימושי. כיום היחס נוטה לרעת המחקר השימושי, וזאת בניגוד למצב במדינות תעשייתיות מפותחות, שבהן קיים גרעין קטן אך חזק של מחקר בסיסי, כשעיקר המאמץ המדעי מופנה דווקא למחקר שימושי. „אצלנו, קובע ד"ר טל באירוניה, עדיין קיימת בשדה המחקר אותה פירמידה יהודית הפוכה הידועה לנו מהגלות".

עם זאת סבור הד"ר טל, כי המימון הזר אינו משפיע במיוחד על כיווני המחקר ב־ישראל, ולפחות במרבית המקרים קובעים צרכיה המיידיים של המדינה. לדעתו גם אין סכנה של „קולוניזציה" של המדע ע"י גור־מים זרים אדירי־כוח ועתירי־ממון, וזאת מ־שום שקרנות מחקר זרות בנויות בדרך כלל על בסיס דו־לאומי, כאשר מדינת ישראל היא הפוסקת האחרונה בהפניית ההקצבה ל־נושא מסויים. כך קורה למשל בתחום המחקר בגידול אצות במי־שופכין. זהו פרוייקט מח־קרי הממומן ע"י ממשלת גרמניה; וזאת למ־רות שלא ניתן ליישמו בגרמנית, כיוון ש־מדובר בתהליכים המבוססים על פוטוסינתיזה, והצורכים כמות גדולה של קרינת־שמש. דוג־מאות דומות אפשר למצוא. לדברי ד"ר טל, גם במחקרים הממומנים ע"י הקרן הדו־לאומית למחקר של ארה"ב.

מקום לאופטימיות

למרות דברי הביקורת על היעדר ניצול מספיק של פוטנציאל המחקר שלנו לקידום צרכינו הספציפיים, ידע הפרופ' יעקב להצביע בהרצאתו על שורה ארוכה ומרשימה של הי־שגים ישראליים בתחומי המחקר השימושי. לדבריו איננו מפגרים במאומה בתחום המע־רכות האלקטרוניות, ובתחום זה אף הגיעה התעשיה שלנו לייצור מחשב קטן אשר תוכנן ופותח בארץ, ויש לו תחזית שוק טובה. באחד הקיבוצים פותחו מכונות ומערכות לליטוש אלקטרוליטי אשר תוכננו במקום, ולדברי פרופ' יעקב אין דומה להן באיכות, והביקוש להן רב. תעשית עתירות־מדע ב־ארץ הגיעו לפיתוח ולייצור מכשירים אלקט־רוניים לרפואה, אשר מעטים בעולם מסוגלים להתחרות בהם. בתחום הכימיה התפתחה ב־ארץ תעשיית חומרי הדברה המייצאת סחורות בעשרות מיליוני לירות, כשמדובר במוצרים שתהליכי ייצורם פותחו בארץ. כן נעשו פי־תוחים מעניינים בתחום תעשיית הטכסטיל, בהם נעשה שימוש בלייזרים ובטכניקות אולטרא־חדישות של מכאניקה עדינה, בשי־לוב עם מעגלים לוגיים־אלקטרוניים. בכורה תנסיבות עומדת היום ישראל בשורה הרא־שונה בעולם בין יצרני אביזרי השקיה מתוח־כמים, כולל מערכות אלקטרוניות לבקרת שימוש במים בשדות. כל אלה מוכיחים כי כאשר נמצא היזם המקשר בין צרכים ריאליים של ענפי המשק לבין פוטנציאל המחקר ה־מצוי ועומד לרשותנו, אפשר להגיע בארץ לתוצאות מרשימות.

לדעה זו שותף גם ד"ר טל, המטעים עם זאת כי כיום אמנם אין שיתוף מספיק בין התעשיה והמחקר, ועל תחום מפגש זה עלינו לשים את הדגש, אם ברצוננו להתקיים על מפת התעשיה העולמית. לדעת ראש המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח האחריות בתחום זה מוטלת בראש וראשונה על גורמים ממש־לתיים, אשר ביכולתם לעודד זאת ע"י הזרמת כספים באופן יותר מבוקר. עם זאת חייבים גם מוסדות המחקר מצידם להתעורר ולהכיר בחיוניות העמקת הקשר בין המחקר לבין הצרכים הלאומיים, דווקא משום שמאגר הכוחות המצוי אצלנו הוא עצום, וחלילה לנו לבזבזו או להניח לו להתבזבז בשנים הק־רובות.

איך לעשות זאת? על כך השיב פרופ' יעקב בסיום דבריו בכנס השמיני של מהנדסי מכונות בטכניון: „בידינו רשימה של עשרות פרוייקטים גדולים, פרוייקטים לאומיים, ש־אנו נתמוך בהם, ואשר ירבו מוצרים תעשיי־תיים שיענו על צרכינו הלאומיים. הם מחכים ליזם גואל"... המשימה היא להעלות תוך חמש השנים הבאות את היקף המחקר והפ־יתוח התעשייתי להיקף היחסי המקובל בא־רצות תעשייתיות, דבר שיאפשר להגדיל פי שלושה ואף פי ארבעה את היקף־הייצור של התעשיות עתירות הטכנולוגיה בארץ תוך פחות מעשר שנים.

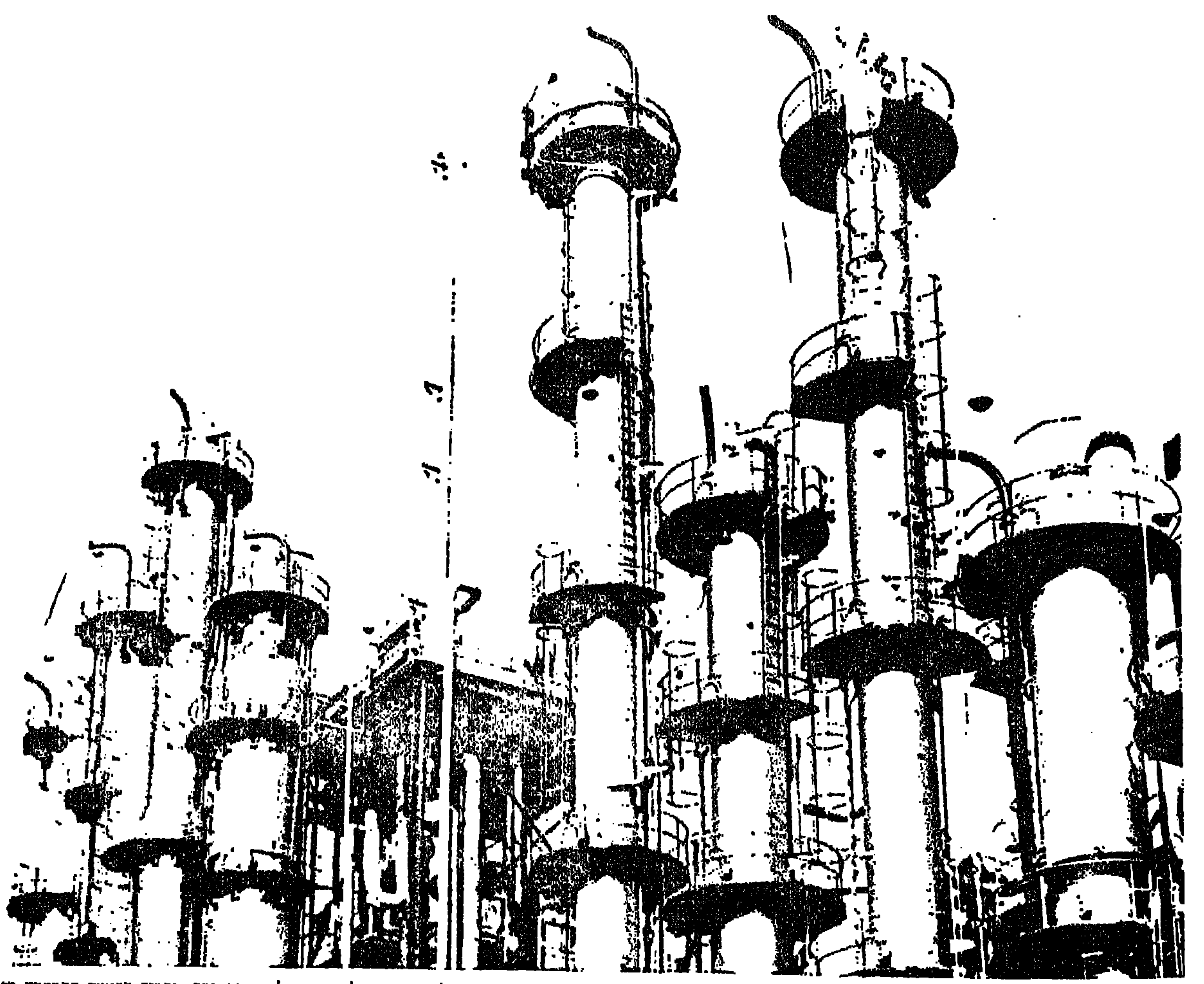

הפאנובים רוקדים שו

מאת גיורא מנור
צילם שעיה סגל

התורה, כך נאמר, „תעזבנה יום — יומיים תעזבך". ודינה של תורה יפה גם לבאלט הקלאסי, שהוא תורה שכולה דיוק, שאיפה אל השלמות וקפדנות. מזה שנתיים מנעו שלטונות ברית-המועצות מוואלרי וגאלינה פאנוב לשנן את התורה. וזאת לדעת, שגם הגדול שברקדנים, והמפורסם שבהם, משתתף כל בוקר ב„שיעור", ממש כמי שהתחיל ללמוד את המקצוע רק לפני שבוע. והנה, לאחר הפסקה ארוכה חזרו ואלרי וגאלינה אל „השיעור היומי".

מדי בוקר תוכל לראותם מתאמנים ומגנבים זיעתם בסטודיו של „הבאלט הקלאסי" שבכיכר המדינה בתל-אביב, בחברת רקדני הלהקה שבהנהלת הלל מרקמן וברטה ימפולסקי.

עד בואם של הפאנובים הם היו סבורים שהם מגיעים ל„מדבר" מבחינת הסגנון האמנותי לו הורגלו, שהם עולים לארץ שאינה יודעת מה זה "DEVELOPE" או "ARABESQUE", ושאר מושגים מקובלים בסגנון הקלאסי. רק לאחר שבועות מספר הם שמחו לגלות שיש להם בארץ „קולגים", ואף קיימת להקה, צנועה אבל רצינית, ולה רקדנים, רבים מהם עולים חדשים מארה"ב וקאנאדה, העובדת ומופיעה בסגנון המחול הקרוב לליבם.

נרקמו קשרים ונוצרו יחסי ידידות והפאנובים החלו להשתתף ב„שיעורים היומיים". ואלרי לעיתים משמש כחניך ולעיתים הוא ה„נותן את השיעור".

בשבוע הקרוב יופיעו הפאנובים לראשונה על הבימה מאז גורשו מלהקת „קירוב". הפעם תהיה זו הופעת סולו שלהם עם התזמורת הפילהארמונית. אחר כך יצאו, כנראה, לסיבוב הופעות בחו"ל, ולפי התכנית ישובו ארצה כדי לחופיע יחד עם להקת „הבאלט הקלאסי" בקיץ הבא במסגרת הפסטיבאל הישראלי.

עוד מוקדם לדבר על פרטי תכנית זו, שתצא לפועל בקיץ 1975, אבל כנראה נראה אז גם יצירה מקורית של ואלרי וגם באלט חדש של ג'ין היל-סאגאן בהשתתפות הפאנובים.

כל הופעת בכורה היא מאורע מרגש ומותח עצבים לאמן המבצע. הפעם מצפה לפאנובים בכורה מרגשת יותר מן הרגיל — לראשונה הם יראו את אמנותם מחוץ למסגרת הלהקה ה„ישנה" שלהם ומחוץ לגבולות ברית-המועצות, לפני קהל בלתי מוכר להם, כשעיני עולם הבאלט כולו מופנות אליהם.

„איזה רקדנים נפלאים!" — מתלהבים אנשי ה„באלט הקלאסי" המתאמנים בחברתם. אפילו בשיעור פשוט ויום-יומי ניכרת בוואלרי וגאלינה התרבות העמוקה אותה ספגו, יכולת הקפיצה המרשימה של ואלרי והליריות העדינה, מלאת החן, של גאלינה.

בציפיה לקראת הופעתם של הפאנובים מתמקדות תקוות כה רבות! נצחון אמנותי שלהם יהיה בו מן ההתגברות על הרדיפות האכזריות שהיה עליהם לסבול בשל שאיפתם לעלות לישראל, הצלחתם תהיה צהלתה של רוח החירות ושיר הלל לאמנות, שהיא חזקה מן הדיכוי, נעלה מן המדיניות ומיזוגלת להתגבר על כל המכשולים.

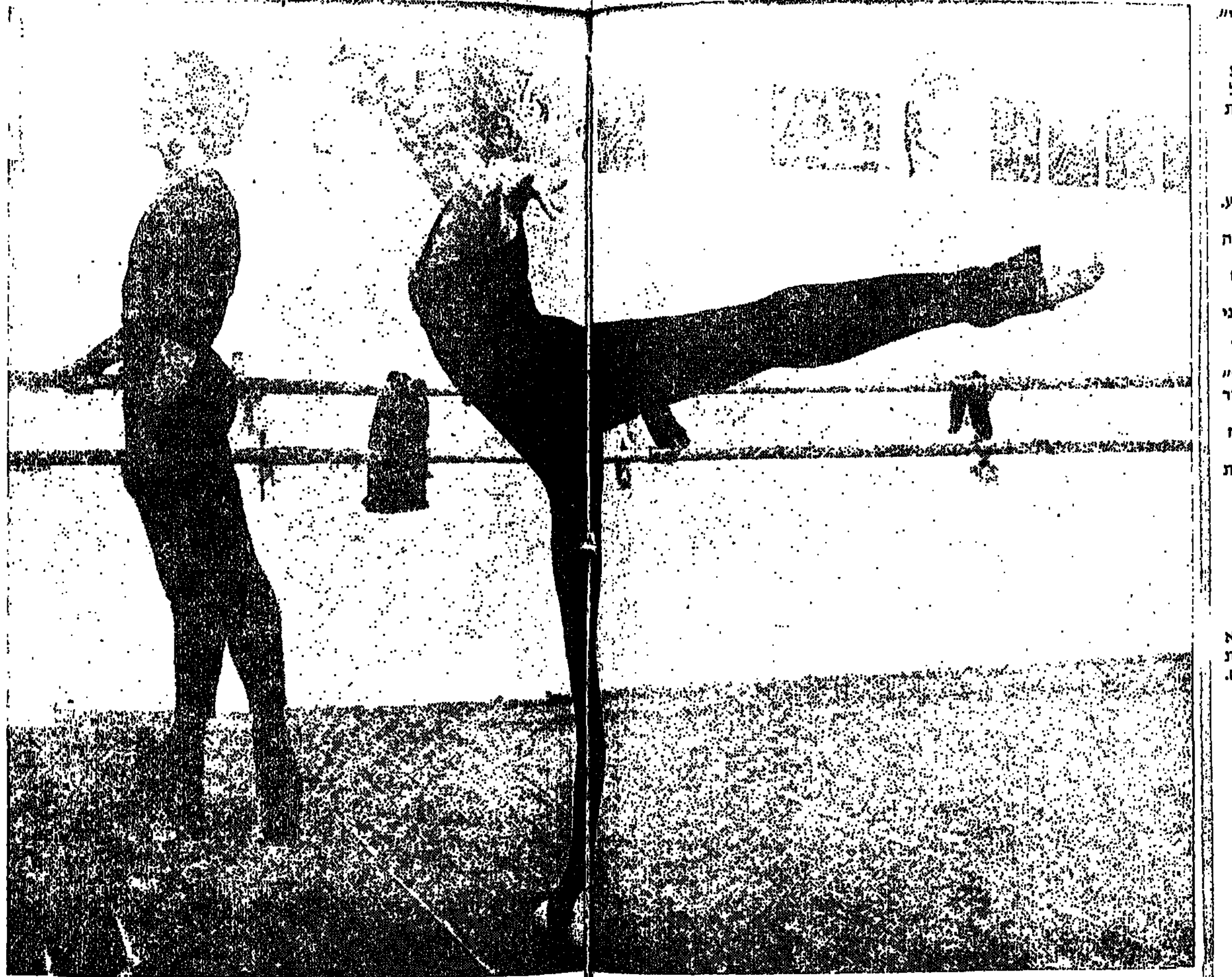

רק אותנו לא שאלו

מאת מיכל סנונית

„איגוד הסופרים הערביים בישראל" נוסד בימים אלה, כשמטרתו היא קודם כל טיפול בבעיות ספציפיות לסופר ולספרות הערבית בארץ. ברשימה זו מסביר דובר האיגוד, מוחמד ותד, את הרקע להיווסדו ואת קווי פעולתו.

„רק אותנו לא שאלו" — אומר מוחמד ותד, דובר „איגוד הסופרים הערביים בישראל", אשר על הקמתו נתבשרנו לפני שבועות מספר. הוא אינו מטיל ספק בכוונות הטובות של הסופרים העבריים אשר הגו את רעיון צירופם של עמיתיהם הער־ביים לאגודה, עם זאת הוא מטיל ספק אם החישוב הבלעדי היה בראיית בעייתו של הסופר הערבי בארץ...

„הבעיה הועלתה מבלי שנשאלנו מהו רצו־ננו, אז מה הפלא שאחר־כך נמצאן נפגעים?"

סופרים אינם „פוליטיקאים" הכי מצטיי־נים, ואולי כאן ראשיתה של שרשרת רצופה אי־הבנות. הסופרים העבריים אשר רצו בצי־רופם של סופרים ערביים לאגודה, העלו את ההצעה. בתאספת, איפוא, האגודה ודנה שעות ארוכות בהצעה זו, שעוררה סערת רוחות. היו מצדדים, היו מתנגדים, היו מתפשרים אשר יזמו הצעה להקמת אגודות לפי לשונות, כשארגון גג יאחד את כולן ויטפל בכל האינטרסים היותר מעשיים (תנאי כתיבה, זכויות יוצרים, תמלוגים) של הסופר — ללא הבדל שפה, דת, עם. כל היושב בארץ.

החלטה בלתי שלמה

„בשביל שההחלטה תהיה שלמה" — טוען מוחמד ותד, „היו צריכים לשנות באופן מהותי את תקנות האגודה ומטרותיה, אולי אנחנו בכלל איננו מעוניינים להצטרף לאגודת הסופרים העבריים לפי בסיס התקנות הקיימות? אם נאמר שם שהאגודה תדאג לטי־פוח השפה העברית, או להגשמת הציונות — האם זה נוגע לנו? והדבר דומה באופן קי־צוני, למשל, למצב בו המפד"ל היו מציעים לקבל למפלגתם חברים ערביים על בסיס המצע הדתי שלהם..."

כאשר החליטה אגודת הסופרים העבריים לדחות כל החלטה ולהקים ועדה מיוחדת אשר תביא הצעות בפני ועידת הסופרים, היה זה לא רק פרי של מחלוקת בה נאבקו צד א' מול צד ב', כי אם הרגשה של חוסר בהי־רות באשר לנושא. נסתמן קו אשר עמד להכ־ריע בכיוון של הקמת התאחדות הגג, ועל ידי כך מניעת הקמת איגוד משותף. לנוכח החלטת פשרה זו, הודיעו מספר סופרים בו במקום על פרישה מן האגודה הקיימת. כעבור זמן אף הודיעו על הקמת איגוד אחר, נפרד, הפתוח לסופרים ישראליים — יהודים וער־בים. נציין כאן כי עם המפורשים (ביניהם קניוק, עוז, אבידן ומוקד, פרי ווילטיר) נמנה רוב שאינו קורא כלל ערבית והתיית־סותו היגת פוליטית או אחרת, אך לא אמנו־תית־ספרותית.

עם הזמן נתגלעו חילוקי דעות בין חברי הוועדה המכינה של האגודה, והיא הפסיקה את פעילותה. „הבנו את רגישות הסופרים העבריים לגבינו, ואת כוונותיהם", אומר מו־חמד ותד. „הם רצו לצרף אותנו מתוך רגי־שות ליחסים ולמצב, אבל זהו בהחלט עניינם. אותנו דווקא עניינה הקמת ההתאחדות. וער־רנו את בעייתנו שלנו: „האם נצטרף כבו־דדים לאגודה אלית משתייכות חטיבות לשו־ניות אחרות, או נצטרף כחטיבה מאורגנת של סופרים ערביים בישראל?". פחדנו פן נלך לאיבוד במסגרת כזאת, וביקשנו לדחות את הדיון עד אשר יתברר הנושא בין הסופ־רים הערביים לבין עצמם.

„התקשרנו עם כל הסופרים הערביים, כל אחד מהם באופן אישי. הסברנו והתייעצנו, והסקנו: הרוב הגדול לא היה מוכן להצ־טרף לאגודה בגלל התקנון והמטרות, הכו־ללים: הפצת השפה העברית, האדרת תרבות ישראל, מאבק לעליה ועוד. — שלה הם דב־רים שאינם פשוט מתפקידנו" — מדגיש מו־חמד ותד.

למה תמיד להסתפח?

כך קרה שרוב הסופרים הערביים צידדו בהקמת חטיבה נפרדת. „ועוד אמרנו שרק סופרים ערביים יודעים מה הם הצרכים המינימאליים של סופר ערבי בישראל, הן כאדם והן כיוצר. מה הן הבעיות והתרבותיות הספציפיות של הציבור הערבי בארץ ולאורן מה צריכה להיות שליחותו של הסופר בתנו־אים אלה.

מוסיף מוחמד ותד: „אני חושב שנוצר מצב של תסביך מסויים אצל הערבים. הם רוצים פעם אחת דבר שיהיה שלהם. למה תמיד להסתפח, מבלי להגיע בעצמם לתודעה ולהח־לטה מה טוב בשבילם? מדוע צריך מישהו — ימין או שמאל — להחליט מה טוב בשבילם? הרוב צידד הפעם בהצעה להקים איגוד סופ־רים ערבי עצמאי לחלוטין".

בינתיים היתה מלחמת אוקטובר, היו מק־רי הרצח והטרור בקריית־שמונה, מעלות. וניסו סופרים ידם באירגון חתימות־מחאה משותפות נגד הרצח. הניסיונות עלו על שר־טון, באו הכחשות, פרישות, טרוניות.

„וכך, באווירה זו, הקימו פורשי האגודה העברית את ‚איגוד סופרי ישראל', כשהם מזמינים את הסופרים הערביים להצטרף אלי־הם." לדעתו של מוחמד: „הסופרים הערביים שהצטרפו עשו זאת מתוך נימוקים אבירייב ולא מתוך נימוקים ענייניים. הם עשו זאת כדי לעזור לסופרים העבריים שנלחמו על צי־רופם... מתוך חובה לסייע להם! אלו הם נימוקים רגשיים, אך לא אובייקטיביים הענ־נים לצרכי הסופר הערבי. חשוב להדגיש: חמשת היוזמים להקמת איגוד זה היו סופ־רים יהודים: אבידן, מוקד, קניוק, פרי, וי־זלטיר.

„ומי הלך לאיגוד? שני קצוות. פעילי רקיח מצד אחד, ביניהם סופרים של ‚זכות הזעקה' כסמיח אל קאסם וסיאם סהוד, ומהקצה השני. אנשי העיתון ההסתדרותי „אל אנבא".

איך נולד סופר ערבי בארץ

„איך נולד סופר ערבי בארץ? אילו הן אפשרויות ההוצאה לאור שלו? אפ־שרויות אלו הן כל כך מוגבלות! וכולן גר־עוניות. רק עם כתובת ממנת אחה יכול להוציא לאור את יצירתך. וכאן מתגלה האב־סורד: ל‚איגוד סופרי ישראל' הצטרפו אותם ‚שבעים', אשר מאחוריהם בדרך כלל ניצב אותו גוף מממן. והם עשו זאת מתוך מני־עים רגשיים של הזדהות. אבל ישנם האחרים. רבים המתלבטים בבעיה איך להביא את יצי־רתם לדפוס מבלי שאחת משתי הקצוות והקי־בוצות תטען לבעלות עליו"!

מוחמד מדגיש נקודה זו חוזר והדגש. גאוות הפעילות הציבורית הבלתי מתפשרת, ושאי־נה מתכופפת, עומדת מאחוריו כגב לטענותיו.

לאחר שהחליטו הסופרים הערביים, אשר לא הצטרפו ל‚איגוד סופרי ישראל', על הקמת איגוד הסופרים הערביים, נתאספו, וקווי היסוד — כהצעות — הונחו כשהם פונים קודם כל לכיוון מציאת פתרונות לבעיות תבוערות אצל הסופר הערבי:

הוצאת רבעון; מבלי לייסד בית הוצאה. נסיון לפתור את בעיית ההוצאה לאור של יצירות סופרים ערביים ישראליים; העמקתה והפצתה של הספרות הערבית הישראלית הספציפית, והחדרתה לתודעת הציבור הערבי והיהודי; העמקת הדיאלוג בין הסופרים לבין עצמם ובין הסופרים לבין הציבור היהודי גם בדרך של יצירת מגע עם מו"לים עבריים להם יוצעו כתבי־יד של מבחר מן הספרות המתורגמת מערבית לעברית; אירגון ערבי תרבות בקיבוצים ובמועצות פועלים. כש־תכוונה היא לא רק להביא את הספרות אלא גם את הסופר הערבי אליהם.

אלה היו העיקרים שגובשו באסיפת היסוד של הסופרים הערביים. נוכחו כ־25 סופ־רים. הוזמנו כ־40. „לא כולם באו, כי היתה הסתה נגדית חזקה", מציין מוחמד ותד.

האגודה פתוחה לכל סופר ערבי בישראל

בינתיים שוב נתכנסו חברי האי־גוד הערבי, חיזקו את החלטות הכנס הראשון ובחרו בוועד מרכזי של חמישה חברים: סל־מאן נטור (דרוזי מדליית־אל־כרמל) כמז־כיר; ג'ורג' נג'יב חליל, מוסטפה מוראר, ערפאן אבו חמד ומוחמד ותד.

והאסיפה אישרה את הצעת התקנון החד־גישה באופן מפורש שהיא פתוחה בפני כל סופר ערבי בישראל! — מבלי שתותנה השתייכותו הפוליטית בכיוון כלשהו, או חברותו בכל איגוד אחר. כלומר: גם סופרים שהצטרפו לאיגוד סופרי ישראל רשאים להצטרף.

ומסיים מוחמד ותד, לא בלי גאווה, ובנימה אופטימית לגבי הרך הנולד המתחיל לצעוד צעדים עצמאיים ראשונים: „הוועד המרכזי החליט להיענות עקרונית לפניית הוועדה המכינה להקמת התאחדות של הסופרים בארץ, תוך בירור וגיבוש תקנון ההתאח־דות. כלומר: שיתוף בעניני תרבות משו־תפים. בעצם, בפעם הראשונה יקום בישראל גוף כלשהו שהערבים יהיו שותפים לו מהתחלתו, לא כמצטרפים, אלא כשותפים".

782-799

להלבין את מספרו ברבים

מאת דורית גפן

לא במקרה נטפלים אנשים לשני דברים הקשורים בהטבות לעולים — הדירה והמכו־נית. כל אחד יודע מה פירוש הדבר להגיע, במחירים של היום, למכונית ולדירה.

המסגרת הלבנה המעטרת את מספר המכו־נית הפכה זה מכבר לאחד הסמלים המאפיי־נים את הביקורת על ההטבות שזוכים להן העולים החדשים. מדברים אצלנו על „מספר לבן" ומתכוונים לעולה חדש שקנה את מכו־ניתו ללא המכס, אשר כידוע מהווה את החלק „הכבד" של מחיר המכונית בארץ.

מזה חודשים מתגלגלים סיפורים הקשורים ל„מספר הלבן". נאמר, כאילו נכי צה"ל כתבו מכתב מחאה וביקשו שלא לשאת את המס־גרת הלבנה סביב מספר מכוניתם. היו שאמרו, כי הנכים טוענים שמתנכלים למכו־ניותיהם כיוון שלאנשים נדמה, כי זו מכו־נית של עולה.

מעשי בריונות הם תופעה שכיחה למדי, אך בכל שניסיתי לבדוק את מידת נכונותה של אותה ידיעה שהתפרסמה, נוכחתי לדעת שאין זה אלא מקרה בודד מסוג זה. אם נזכור שעל הכבישים בארץ ישנן היום אלפי מכוניות עם מספרים לבנים, ברור שקשה ואף מסוכן להסיק מסקנות נמהרות ובלתי אחראיות כאילו זוהי באמת תופעה. הרבה יותר מדוייק לראות זאת כמקרה חריג גם אם יתברר, כי פה ושם נעשו עוד מעשים מסוג זה.

משרד הרישוי אינו קובע

במשרד הרישוי, לשם פניתי כדי לברר נתונים על המספרים הלבנים, ובעיקר על־מנת לשמוע אם אומנם נתקל המשרד בסי־רוב נכים לקבל את המסגרת הלבנה, נאמר לי, כי משרד הרישוי אינו קובע בעניין זה דבר. המשרד עוסק רק בצד הפרוצדוראלי, שפירושו רישום הפרטים על המכונית לפי נתונים המתקבלים על ידי המכס. אם בניירות רישום כי המכונית קיבלה פטור מן המכס, משמש נתון זה כאישור להוספת המסגרת הלבנה למספר המכונית. משרד הרישוי, כך נאמר לי, מבצע כאן רק אקט טכני. מבלי להיכנס לפרטים כלשהם. פקיד בכיר במכס, עימו שוחחתי ואשר ביקש להישאר בעילום שם, דחה מכל וכל את הפרסום שניתן בכתבה עיתונאית, כאילו פוגעים במכוניות בעלות מספר לבן.

„זוהי הגזמה חסרת שחר, אשר אינה משרתת דבר ועלולה רק לגרום להסתה ולהכ־נס לעיוות, לרתחים. אני נפגש עם מאות רבות של אנשים הזכאים לפטור ממכס, עו־לים חדשים ונכים, ובכלל לא שמעתי על כך. לא רק זה, מעולם לא שמעתי מנכים או מעו־לים חדשים, כי אינם מוכנים או אינם רו־צים לשאת את המסגרת הלבנה בגלל סיבה כזו. נכון שמפעם לפעם שואלים אנשים אם אפשר לוותר על המסגרת הלבנה, אך לאלה נימוקים משלהם. היום, לאחר מלחמת יום־הכיפורים, זוהי שטות לדבר על מעשי בריו־נות הקשורים למספר הלבן. הציבור יודע היטב, כי מצויות אלפי מכוניות של נכי מל־חמה, והרגישות כלפי אנשים אלה היא כה גדולה, שגם אילו עלה בדעתו של מישהו לפגוע במכונית של עולה — לא היה עושה זאת בשל החשש שמא לפניו מכונית של נכה. נכון, כי העולים נהנים מכך, אבל גם לפני כן לא שמעתי על תופעות כאלו. זוהי פשוט הגזמה וניפוח מיותר של מקרה שקרה", סיכם האיש.

מדוע נחוצה המסגרת הלבנה?

זוהי בינתיים הדרך היעילה ביותר לעקוב אחר המכוניות הללו, ובעיקר בכל הקשור לגבי העברת הבעלות עליהן ומכירתן.

מה רוצים מהעולים?

נכים אחדים עימם שוחחתי על העניין סיפ־רו לי, כי להם באופן אישי אין כלל בעיות בתחום זה וכל הנושא אינו מטריד אותם כלל וכלל. אומר נ.צ.:

„היחס שאני מקבל ברחוב הוא ללא דופי. אף אחד אינו חושב אותי לעולה. אבל גם אם הדבר היה קורה — גם אז העניין לבטח לא היה נוגע בי. מה זה חשוב? אולי רואים שאני נכה. אבל אלו שטויות שהכל על הזמן שמבזבזים עליהן. כאילו שהעולה אשם ב־משהו. אם כבר רוצים לבוא בטענות למי־שהו, אז העולה איננו הכתובת. שיחפשו את הכתובת המתאימה; את אלה שקבעו שהעו־לים זכאים לפטור ממכס. מה רוצים מהעו־לה? רוצים שיוותר על הפטור? מה יש? מי־שהו היה מוותר אילו היו נותנים לו? אני לא אומר שזה בסדר שנותנים לעולים זכויות כאלו. אני גם לא יודע אם זה לא בסדר. זה לא כל כך פשוט. יש הרבה נימוקים לכאן ולכאן, אבל מי שחושב שאם ימררו לעולה את החיים ישיגו משהו — פשוט לא יודע מה הוא עושה. לי אישית הבעיה בכלל לא נו־געת ואני בכלל לא חושב עליה. אני לא זוכר ששמעתי דיבורים על זה אצל חברים נכים. אולי מישהו פעם אמר משהו. אבל זה בטוח לא היה חשוב. אחרת הייתי זוכר".

גם נכים אחרים ששוחחתי איתם אמרו כמעט אותם דברים. אף אחד לא טען, כי היה רוצה שיורידו את המסגרת הלבנה ממכו־ניתו.

עולים חדשים עימם באתי בדברים דיברו אחרת. היו כאלה שלא מצאו כל פסול במספר הלבן והתפלאו לשמוע שמישהו עלול להת־נכל או לפגוע במכוניתם.

„מה פתאום?" היתה אחת התגובות השכי־חות בשיחות אלו.

עשרה עולים שעימם נפגשתי, ושדיברו בשמם ובשם מכריהם, לא התנסו בפגיעות כלשהן.

אחד העולים מברה"מ הסביר לי מדוע בכל זאת היה רצוי לבטל את המסגרת הלבנה. „יש בארץ אטמוספירה לא טובה בשביל עו־לים. יש קנאה. יש אנשים שחושבים: למה אני עולה, טוב יותר בשביל לקבל דברים? אנשים לא יודעים אני משלם כסף גם כן. לא כמו אחרים, זה נכון, אבל אני צריך הכל לעשות מתחילה. אני לוקח הרבה חובות, אני חייב הרבה הרבה כסף. כל חודש צריך לשלם. אני חושב לעולים פה יש הרבה צרות. הרבה קושיים עם קליטה. זה לא טוב שיש כזה סימן שאומר כל הזמן — זה עו־לה חדש".

לו כן ולי לא

סוציולוג שניסה להשקיף על „המספר הלבן" כעל בעיה חברתית טען, כי בעיניו מתמקדת הבעיה במישור החברתי־כלכלי.

„מדברים על הפער הסוציו־כלכלי ומבחי־נה זו מכונית יכולה בהחלט להיות קנה־מידה. נכון אומנם, שלא רק לשכבות החל־שות אין עדיין מכונית. אך אם אדם בעל רמת הכנסה סבירה והשתית כלכלית מסודרת יכול לצפות, כי בשלב מסויים יצליח להגיע לרכישת מכונית, לא כך מצטיירת המכונית בעיני אלה, איזו להם עדיין בעיות כמו מצוקת דיור או הכנסה נמוכה, שאינה מס־פיקה לפרנסת המשפחה. ברור איפוא, שהמ־כונית משמשת נושא לקנאה. המכונית היא רק סימבול, או תואנה לקנאה מורכבת יותר.

„נכון אומנם, שהמכונית כשלעצמה אינה שורש הקנאה, כי להרבה אנשים יש מכו־ניות, ולאו דווקא לעולים חדשים. אך במצי־אות של הפער הסוציו־כלכלי וכתהליך האי־טי הקשור בהתגברות על פער זה או לצמ־צמו, הופך העולה החדש בעיני חלק מן האנשים השייכים לקטגוריה של „הפער" ל־„שעיר לעזאזל" — „לאחראי הישיר". הטענה הרווחת אצל אנשים אלו היא פשוטה — מדוע הוא, העולה החדש, „סופג" כספים כה רבים ואילו בשביל לפתור את הבעיות שלנו אין מספיק. מדוע הוא קודם לנו? טענה זו, אגב, נשמעת גם מפי אנשים צעירים (בעיקר זוגות צעירים), אלא שאצלם היא מתמקדת בנושא הדיור.

„מעניין לציין, כי כאשר הממסד השל־טוני מנמק את הביעותיו כלפי הציבור או את דחייתם של פרוייקטים לצמצום הפער בנימוקים לאומיים כמו בטחון, האנשים מקב־לים זאת בהבנה רבה, אך לא כן כאשר מדו־בר בעולים. ואין זה משנה שגם כאן מש־תמשים בנימוקים לאומיים כבדי משקל. האיש ברחוב מתקשה להשלים עם כל אותו מכלול של הטבות שזוכה להן העולה, ומעביר את הבעיה למישור אישי: אני מול העולה, או להיפך. אין זה חשוב כלל אם יש הצדקה להרגשה זו או אין. זהו נתון סובייקטיבי שבמצב הקיים קשה לשנותו או להשפיע עליו.

„האיש הגר בשכונה מוזנחת ובבית קטן עם הרבה ילדים ורואה בקירבת מקום את השיכונים הנאים והמרווחים שנמסרים לעו־לים החדשים, מפתח בליבו קנאה ואולי גם רגש חריף יותר. מה ש„אוכל" אותו זה „מדוע לו כן ולי לא".

[illegible]

„מבחינה זו, הזיהוי הטכני שנותנים לעו־לה על ידי „המספר הלבן" עלול להעמיד אותו לפעמים בעימות בלתי נעים עם אדם שיותח בו את הגורם לעוול שנעשה לו. אני אינני חושב שהגענו למצב כזה של אלימות מכוונת, אך יש לזכור כי מתפתחת כבר אווי־רה עויינת לעולים — בשלב זה היא אולי אינה משמעותית, אך חשוב לתת עליה את הדעת. ודאי שאין להפוך את העולה קורבן למדיניות של הממשלה בנושא ההטבות."

„המספר הלבן — כמו שהתבטא בפני אדם בעל מכונית ישנה, שאינו יכול להחליפה מפני שאין לו עוד 25,000 לירות להוסיף על הסכום שיקבל עבורה — פשוט „מנקר לי את העי־ניים". לא שאיכפת לי שהעולה שילם רק שליש ממחיר המכונית בשוק, אלא מפני שאני איני יכול לקנות באותו מחיר...

גם אם מקבלים את דבריו של הפקיד הבכיר במכס, וגם אם עד כה לא גרם „המס־פר הלבן" לבעיות, ובוודאי לא לפגיעה אלי־מה דומה, כי הוא בכל זאת מיותר ואפשר למצוא לו תחליף פחות בולט לעין, כמו רישום בתוך רשיון הרכב ובניירות של המכו־נית. אשר לנכים, להם זכויות מיוחדות כמו חניה על המדרכה או במקומות אסורים, הרי ניתן לסמן את מכוניותיהם בתווית מיוחדת, כפי שהדבר אומנם קיים במרבית מכוניותיהם.

מייצג המצוקה

ראיון עם ברוך לוי, יועץ ראש־הממשלה לענייני רווחה חברתית

ריאיין יגאל גלאי

עם הסערות הוואדוזיות, גילגולי הפינאנ־סים, הספקולציות למיניהן, מקבל המושג „פער" (החביב על כתבינו) משמעות מפחידה ומאי־ימת. מה יהי על מיעוטי־היכולת? — שואלים הכל בדאגה. „עלי זה לא משפיע", — אומרת עקרת־בית מצפון תל־אביב — „אבל מה יהיה על המשפחות מרובות־הילדים?"

השאלה הזאת נשאלת שנים רבות. אך רק בתחילת שנות השבעים, עם הרגיעה הבטחו־נית והפגנות „הפנתרים", מצאה עצמה הממ־שלה חייבת לבדוק את הנושא באורח יסודי.

בשעתו מונתה ועדה שמנתה 130 חברים, שהתחלקה לעשרה צוותי־משנה, וחקרה בתחומים שונים. ביולי 1973 הגישה הוועדה את הדו"ח לגולדה מאיר. בפעם הראשונה נמסר במיסמך ממשלתי רשמי על היקף בעיית המצוקה בישראל.

ברוך לוי (שחרחר, גבוה), שהיה בין חברי הוועדה החוקרת, מונה אז כיועץ ליד ראש־הממשלה לענייני רווחה חברתית.

מה אומר התפקיד?

פירוש הדבר, שעתה יש ל„ישראל השניה" ייצוג ישיר בממשלה. לדוגמא, אם מדברים עכשיו על מס־ערך מוסף, שלדעתנו עלול לפגוע בשכבות החלשות, יש מי שיביא הסתייגויות. עד עתה, פרסמו את ההחלטה על המיסים בלי ייצוג כזה, בציבור קמה צעקה גדולה. שר־המסחר והתעשיה היה מייצג את התעשיינים, שר־החקלאות את החקלאים ורק לשכבות חלשות במצוקה לא היה גוף שידבר בשמם. עכשיו עוד בשלב של תהליך החקיקה, אנו מביאים את דבר „ישראל־השניה".

אכן, למעוטי־היכולת חייב להינתן ייצוג, שכן הם מהווים חלק נכבד מהאוכלוסיה.

185 אלף מצעירי ישראל עד גיל 18 נמצאים במצוקה. 45 אלף ב„מצוקה עמוקה", כיצד מגדירים מצוקה?

המצוקה מוגדרת לפי שלוש אמות־מידה. לפי שיכון: אם גרים שלוש נפשות ומעלה בחדר. לפי הכנסה: אם ההכנסה נטו לנפש היא מ־90 לירות ומטה. לפי השכלה: אם השכלתו של ראש־המשפחה היא שבע שנות לימוד ומטה, „מצוקה־עמוקה" נקבעת אם חלים שלושה מקרים אלה ביחד.

כמה מבין אוכלוסיית המצוקה הם בני עדות־המזרח?

94 אחוז מאוכלוסיית המצוקה הם בני עדות־המזרח, ושכבת ה„מצוקה העמוקה" מורכבת כולה מבני עדה זו.

כיצד מתכוונת הממשלה לחסל את התופעה הזאת?

הוקמה מערכת לרווחה חברתית, המורכבת משלושה גופים. האחת — ועדת שרים לענייני רווחה חברתית. ועדה זו מורכבת משרי משרד החינוך, העבודה, הבריאות, הסעד והאוצר. יו"ר הוועדה הוא השר שלמה הלל.

הגוף השני הוא ועדה בין־משרדית המורכבת מסמנ־כ"לים של המשרדים האלה ומגופים נוספים, כמו ההסתדרות, הסוכנות ומרכז השלטון המקומי. בראש הגוף הזה אני עומד.

המועצה הציבורית היא הגוף השלישי. המועצה מורכבת מ־60 אנשים, אקדמאים, נציגי שכונות ותנועות־מחאה. גוף זה ישמש כפרלמנט לעניינים חברתיים ויגיש באופן־ישיר הצעות מ„השטח" לשולחן ראש־הממשלה.

האם זהו הפתרון? מה דעתך על ההצעה למזג את משרד הסעד ומשרד העבודה למשרד אחד שיטפל בענייני רווחה?

בצורה הנוכחית קיימת בעיה בין התוכנית לביצוע. אנו מהווים מטה, והביצוע הוא בידי משרדי־הממשלה. לדעתי, דרוש משרד חזק לענייני רווחה חברתית עם שלושה אלמנטים יסודיים ל„הבטחת־קיום". קודם כל, קיום ע"י עבודה. הכשרה מקצועית, שיקום־מקצועי וכו'. אלמנט שני — הביטוח־הלאומי, שיבטיח קיום לפי גיל, מצב משפחתי וכו'. האלמנט השלישי הוא סיוע ספציפי לאותו חלק מהאוכלוסיה שאינו יכול לשרת את עצמו, כמו מפגרים ונכים.

הפונקציות הללו מפוזרות למעשה היום בין משרד־העבודה למשרד־הסעד. הקמתו של משרד חזק אחד תביא לריכוזיות, ותמנע את התהוותה של אוכלוסיה פאסיבית. לא יהיה זה משרד שרק „יתן". הוא ימנע היווצרות של „דור שני לסעד". בהקמת משרד כזה יש גם ביטוי פסיכו־לוגי־חינוכי. אזרחים לא כל־כך מעוניינים בקשר עם משרד־הסעד.

בינתיים יש לפעול לפי המערכת הנוכחית. מה הן סמכויותיך? עד כמה משרדך מסוגל לבצע?

אנחנו, כאמור, איננו גוף מבצע, אבל אנחנו בודקים תוכניות ומאשרים אותן בתיאום עם משרד־האוצר. לדוגמא, בודקים תוכנית של משרד־החינוך. אפשרות של הרחבת מערכות־יום לעוד 17 אלף ילדים, קביעת יום־לימודים ארוך בבתי־הספר היסודיים וכו'.

אנו מהווים מוסד־בקרה לתוכניות ויוזמות של המשר־דים. משרד־הסעד רוצה עכשיו להרחיב תוכנית מסויימת ומה שקורה עכשיו הוא, שבפעם הראשונה יש מערכת שיכולה להציע אלטרנטיבות, לשפר, לייעל. בצדק אתה יכול לשאול אותי, איך כל המערכת הזאת מגיעה למשפחת בן־טולילה בעיירה בנגב. ואכן, בכל סוף־שבוע אני נעצר לרגע ושואל את עצמי, איך כל השרים, הניירות, הבירבורים, הדיונים, ישפרו את מצבן של המשפחות? ישנם דברים שהם בעלי השפעה מיידית. אם היום נדאג להגדלת הקיצבה, הרי למחרת יקבלו המשפחות מרובות־הילדים יותר כסף. אך יש דברים, שמטבע הדברים נדרשים זמן. כמו שיכון, למשל.

המרחק בין מרכז ירושלים למשפחה בצפת, בדימונה או בשכונת־התקווה הוא דרך ארוכה משרדים, אנשים ותוכ־ניות, שכל אחד מהם מוסיף מעצמו וממשיך לגלגל את הנושא עד לפתרונו.

כיצד הבעיות מגיעות אליך?

ישנם אזרחים שכותבים למשרדי הממשלה השונים. יש תנועות וארגונים. כמו־כן אנחנו „יוצאים החוצה", מחר, למשל. אנחנו עושים סיור בשלושה יישובים כדי לבדוק אם קיימת אפשרות להרחיב את קליטת נוער־המצוקה בהתיישבות. יש לנו צוות של מומחים שבודק נושאים שונים.

משרדו של ברוך לוי פועל מזה חמישה חודשים בלבד. ההחלטה על הקמת המשרד נפלה אמנם בספטמבר 1973, אך המלחמה עיכבה את הביצוע. צוות המשרד מצומצם ומודע לנושא. עבר עדיין אין להם, רק עתיד גם תקוות. ראיון כזה מסיימים תמיד ב„לחיצת יד" ובברכת הצלחה. וזהו שעשינו.

הומור צ'כי

פגיעה באינטרסים של הרפובליקה

מאת יהודה להב

כה רב האבסורדי והנלעג בפרשת המהנדס הצ'כי קארל קריז', לשעבר מרצה באוניבר־סיטה, שאולי רק פראנץ קפקא עם יארוסלב האשק בכוחות משותפים היו יכולים לנסות לעצב אותה באופן ספרותי. כיוון שלא כל יום נולד קפקא, ולא כל שכן קפקא משולב עם האשק, מוטב לתאר את הפרשה בלא יומרות ספרותיות, בלשון־העובדות היבשה.

המהנדס קארל קריז', אחיו של הסופר איבאן קריז', סולק בעת הטיהורים הגדולים שלאחר הפלישה הסובייטית מן הטכניון בעיר ברנו, שם שימש מרצה בכיר. עוונו היה — השקפותיו ופעילותו בימי „האביב" ב־1968. זמן רב היה מובטל. אינטלקטואלים רבים מסוגו היו „מיותרים", ונדירים היו מקומות העבודה בשבילם. רק ב־1972 מצא קארל קריז', לאחר נסיונות־שווא רבים ובעזרת ידידים, תעסוקה בתור סוכן מפעל „קארה" לעיבוד עורות שפנים וארנבות. תפקידו היה לעבור בכפרים ולקנות עורות־שפנים אצל איכרי הסביבה. עד מהרה מצא קריז' כי עבודתו החדשה, שקיבל אותה מאונס, אין בה כדי להת־פרנס בכבוד. תמורת עור־שפן מקבל הסוכן סכום־כסף, אשר במטבע שלנו שוויו לכל היותר 10—20 אג'.

אולם המהנדס קריז', בעל כושר ארגוני מעולה, הגיע למסקנה, שפרנסה הוגנת תובטח לו רק אם קניית העורות תבוצע בקנה־מידה רחב ועל יסוד שיטות ארגוניות משוכללות. ומאחר שקריז' מארגן טוב לא רק להלכה אלא גם למעשה, החל מוציא לפועל את חישוביו התיאורטיים. הוא התקשר עם קבוצה של צוענים ניידים, לימד אותם את כל הדרוש לאיסוף העורות וקנייתם, עיבד בשבילם תוכנית מפורטת של סיורים בכל המחוז וייסד יחד איתם מעין קואופרטיב. כל חברי הקבוצה, וקריז' בכללם, התחלקו בהכנסות שווה בשווה. כדי להגביר את יעילות הפעולה, פתח קריז' במסע־הסברה רחב־היקף, שבמסגרתו הצביע על כדאיות מכירת העורות מבחינת האיכרים וגם על חשיבותה מבחינת המשק הלאומי.

הקבוצה של קריז' פעלה לשביעות רצון הכל: האיכרים זכו להכנסה נוספת, אף כי לא גדולה, הצוענים השתכרו כפי שלא השתכרו מעולם והמפעל „קארה", לראשונה בימי קיומו, צבר כמות מספקת של חומר־גלם. הנהלת המפעל (הלאומי, כמובן), לא הסתירה את שביעות רצונה ולא חסכה תשבחות מקבוצת הצוענים בראשות קריז'. הקבוצה זכתה בכמה אותות־הוקרה תמורת עבודתה הטובה, ובי־עקבות ציונים־לשבח אלה יזם המהנדס קריז' ייסודה של „בריגאדת עמל סוציאליסטי" — מעין בריגאדה סטאחנו־באית — הראשונה בהשתתפות צוענים במוראביה כולה. ראש קבוצת הצוענים אמר תחילה לקריז' שילך ל..., אבל משהוסברו לו כל יתרונות ההתחרות הסוציאליסטית, הס־כים לבסוף אפילו לנסוע לכנס מחוזי של הבריגאדות בברנו. הוא נשא שם נאום נלהב (את הנאום חיבר לו המהנדס קריז') ומאחר שראש קבוצת הצוענים לא הצטיין במיוחד בתחום הקריאה השוטפת, לימד אותו קריז' את הנאום על־פה (ואפילו את אותן דיקלומו תירגל עמו). הנאום זכה לשלחה הבתי. הנהגת המפלגה הקומוניסטית במחוז החליטה להזמין את בריגאדת העמל הסוציאליסטי של הצוענים לשבת גם ב„רובנוסט", בטאון המפלגה בברנו. המוח והמארגן האמיתי של הבריגאדה, המהנדס קריז', הצ־ניע לכת והשתדל שלא להתבלט. אולם, כאיש־רוח טיפוסי, לא הסתפק בהצלחות שהשיגו וביקש להנהיג שיכלולים נוספים בפעולה. בעזרת ידידיו, שסולקו משירות השידור בגלל השתתפותם בהתקדמות, הכין קריז' על גבי סלילי הקלטה מסכת של שירים פופולאריים, והדרכה מקצועית בעניין פשיטת העורות, ייבושם, שימורם, בעניין משמעותם הכלכלית ומחירו של עור־שפן במצב תקין. המסכת שודרה מרשמקולים ברשת השידורים הציבוריים, הקיימת כמעט בכל כפר. היא הסתיימה בהודעה מתי יפקדו סוכני מפעל „קארה" בפעם הבאה את הכפר. בשביל הכפרים שאין בהם מערכת־שידור ובשביל הכפריים המתגוררים מעבר לתחום שמיעתם של השידורים המקומיים, הדפיס המהנדס קריז', באישורם הרשמי של השלטונות, כרוז בזו הלשון:

> ידידים נכבדים,
> מפעל „קארה" קונה כל סוגי עורות.
> אבוא לכפרכם אחת לשבועיים.
> בבקשה, הכינו בשבילי את סחורתכם.
> בתודה מראש על אמונכם.
>
> אוסף־העורות שלכם, עובד מדעי עצמאי,
> דוצנט מהנדס קארל קריז',
> סוכן קניות של מפעל „קארה"

הכרוז הופץ והודבק על לוחות המודעות בכמה מאות כפרים במוראביה, ובעזרתו זכתה הבריגאדה של קריז' להישגים נוספים וגם להכנסות נוספות.

הכל היה טוב ויפה, עד אשר פעילותה הפוריה והברוכה של הבריגאדה הצוענית הראשונה של עמל סוציא־ליסטי הופרעה ע"י המעשה הבלתי־שקול ובלתי־אחראי של הטלוויזיה האוסטרית. בקיץ שנת 1973 אירגנה הטלווי־זיה הווינאית דיון ליד שולחן עגול על בעיית משיכת־המוחות ועל הדרכים למניעת משיכתם של אנשי־מדע לארצות אחרות, שם מצפות להם הכנסות גדולות יותר. מומחים ומדינאים השתתפו בדיון וקבעו פה אחד, כי נדי־דת־המוחות היא בעיה חמורה, הגורמת הפסדים גדולים לאוסטריה. בתום הדיון הוקרן על המסך הקטן הכרוז של בריגאדת־קריז', תוכנו תורגם לגרמנית ומנחה הדיון העיר, כי מסתבר, ששכנתה הצפונית של אוסטריה, צ'כו־סלובקיה, אינה מתלבטת בקשיים דומים של מחסור בכו־חות מדעיים — בצ'כוסלובקיה מוצאים תמיד תעסוקה גם לאנשי־מקצוע מעולים ביותר...

מאחר ששידורי הטלוויזיה האוסטרית נקלטים בשליש שטחה לערך של צ'כוסלובקיה, עוררה הקרנת הכרוז של בריגאדת קריז' עליזות כללית של תושבי צ'כוסלובקיה ורוגז רב של שלטונותיה.

וכאשר השלטונות כועסים, בדרך כלל הם מאבדים את שארית שיקול דעתם. כך קרה גם במקרה זה. קריז' נעצר והואשם על־פי סעיף 112 של החוק הפלילי, בו מדובר על פגיעה באינטרס המדינה מחוץ לגבולותיה. הוא שוחרר עד להשלמת החקירה. ההכנות למשפטו נמשכו ומועד המשפט נקבע לנובמבר 1973. ימים מספר לפני המועד הקבוע שוב נעצר קריז' ע"י משטרת הבטחון, הועבר לחקירה בפראג, שם נאמר לו, כי הוא אמנם ביצע עבירה שיש בה משום פגיעה באינטרסים של הרפובליקה, אך בדרג גבוה הוחלט, שלא ייערך משפט נגדו. נראה, שהיה מי שחשש מפני הבזיון.

שכן, לא היתה כל עילה להעמדתו לדין של קריז': החוק הצ'כוסלובקי מבטיח את הזכות להשתמש בתארים שנרכשו כדין; נוסח הכרוז אושר ע"י השלטונות והנהלת המפעל „קארה" ראתה בקריז' את סוכנה המצליח ביותר.

אך כאן נפסק חלקו של האשק בפרשה ומתחיל חלקו של קפקא: קריז' נשאר שוב ללא תעסוקה, כיוון שהנהלת „קארה" פיטרה אותו בגלל „אובדן האמון" (!); ובאוגוסט 1974 הועמד המהנדס קריז' לדין, נמצא אשם ונידון לשלוש שנות מאסר בפועל. זוהי מידת העונש המירבית על־פי סעיף 112 של החוק הפלילי. העונש האלטרנטיבי — הפקעת כל הרכוש — לא בא בחשבון במקרהו של קריז': איזה רכוש יכול להיות לאיש־רוח צ'כי לאחר אבטלה של שנים?!

בסיכום הפרשה, הדוצנט קריז' כלוא בבית־הסוהר. וממקורות מוסמכים נודע, כי המפעל הלאומי „קארה" חדל למלא את תוכנית הייצור, כיוון שהוא סובל ממחסור בחומר־הגלם היסודי — עורות־שפנים.

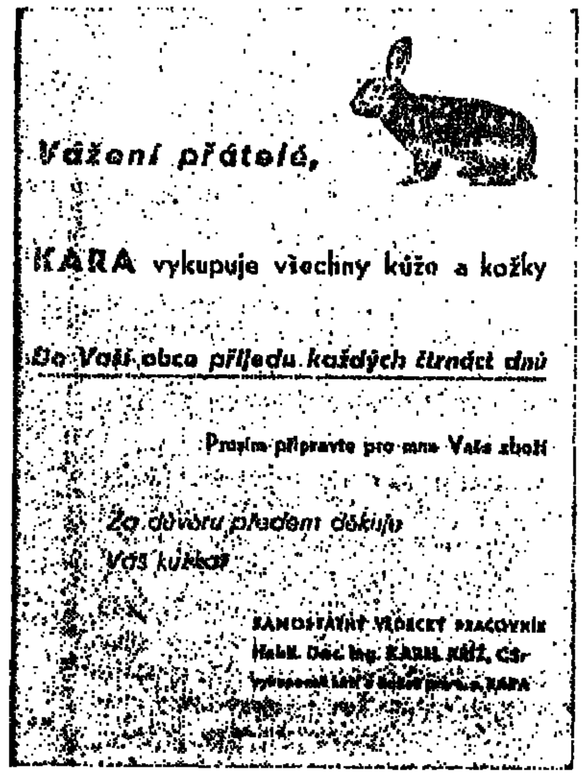
Vážení přátelé,
KARA vykupuje všechny kůže a kožky
Do Vaší obce přijedu každých čtrnáct dnů
Prosím připravte pro mne Vaše zboží
Za důvěru předem děkuji
Váš kupec
SAMOSTATNÝ VĚDECKÝ PRACOVNÍK
Habil. Doc. Ing. KAREL KŘÍŽ, CSc.

החטאים „הקטנים" והחטאים „הגדולים"
חיים שור

בימות המשיח יעמידו לדין את כולם. גדולים וקטנים, עשירים ועניים, אלופים וטוראים, הכל יהיו שווים בפני החוק. תיתכן גם אלטרנטיבה אחרת — איש לא יעמוד לדין.

יש המזדרזים ומציעים לנו כבר עתה לנהוג כאילו חיים אנו בימות המשיח, ואם אין מיצוי הדין במידה מספקת לגבי גדולים, אלופים ועשירים, הרי אין למצות את הדין בכלל. הגנבים ימשיכו לגנוב באין מפריע, ופורעי החוק למיניהם ימשיכו להפר ושלום על ישראל. אלא שנשאלת השאלה אם נכונה התיזה שאנשים „קטנים" חוטאים בהפרות „קטנות" של החוק, ואילו רק אנשים גדולים חוטאים בהפרות גדולות של החוק.

למה כוונתי ? ובכן אני סבור שחיילים אשר נקלעו למארב, ולו גם בדרך מקרה, שהותקף ע"י האויב, ואשר סרבו במשך 48 שעות תמימות להשתתף בהגנתו — חטאו בהפרת חוק גדולה מאוד. יש צבאות רבים מאוד בעולם בהם העונש לגבי מקרים דומים הוא חמור ביותר. לא דרוש דמיון רב כדי לתאר לעצמנו מה קרה שם : מחסור משווע במגינים ; פצועים 51 (!!!) הרוגים מוטלים לנגד עיניהם של הטרבנים ואילו הם יושבים לבטח (פחות או יותר) בבונקר של המעוז, וחרף כל ההוראות, מסרבים להשתתף בהגנה על חייהם וחיי אחרים, יתרה מזו : הם בחורים צעירים ובריאים, התובעים בעצם שאחרים יחרפו נפשם (פשוטו כמשמעו), כדי להגן גם על החיים שלהם, ואילו הם מסרבים במשך שעות ארוכות מאוד (ובשעת קרב, השעות הרגילות מתארכות עוד יותר) לנקוף אצבע. חטא „קטן" של אנשים „קטנים" ? לאו דווקא. לפי הבנתי חטא גדול מאוד, גם אם אלה שחטאו בו היו סמלים בלבד.

ידידי אברי בנשלום סבור כנראה אחרת, שכן הוא כותב : „התנהגותם הוגדרה ע"י בית-המשפט כמחפירה וחרטתם ביום השלישי של המלחמה, ונפילתם בשבי לא מילטו אותם מהעמידה לדין ומהעונש".

אולי אני טועה, באם אפרש את דבריו של אברי, שהוא מסתייג מהגדרת בית-המשפט בדבר „התנהגות מחפירה", אך דומני כי לא אטעה אם אומר שאברי סבור, כי אפילו לא צריך היה להעמיד אותם חיילים לדין. מדוע ? כי החטא איננו חמור ? נכון שהתחרטו ונפלו בשבי. עוד הייתי מבין אם היו באים ואומרים שבהתחשב בנסיבות, העונש שנגזר חמור מדי... אבל ללא עונש בכלל ??? ואפילו לא העמדה לדין ?

כן, אני יודע את הטיעון. גם אחרים לא הועמדו לדין... קוראי „חותם" ו„על המשמר" יודעים היטב מה יחסי למעשיו „הטובים" של אותו אלוף עליו מרמז אברי בנשלום. אך האם ניתן בכלל להשוות ? האם ניתן בכלל להעלות על הדעת שאלוף של צה"ל, ולו גם אלוף לענייני אפסנאות או רכב או אני לא יודע מה, היה מסרב לטול נשק ביד ולהשתתף אישית בקרב שנקלע לתוכו ? האם עריקה אישית בשעת קרב אינה חטא שהוא מעל ומעבר לכל החטאים האחרים ???

וברצוני להדגיש : כל מי שחטא, הפר פקודה והפר חוק — חייב לעמוד למשפט. אין לשאת פני איש. יש לחזור ולתבוע זאת ולא להרפות. אינני מוכן לקבל את הגישה : מדוע דווקא אלה. גם אלה וגם אחרים, ובוודאי שלא יכולה להיות שוב סלחנות מבחינת העמדה לדין, לגבי חיילים שהפקירו את חבריהם, גם אם התחרטו לאחר... 48 שעות.

הסנונית שהביאה את הפיחות
משה אורן

„מאות סנוניות שנתקעו באירופה עקב החורף המוקדם, תובאו ארצה בטיסה ישירה של מטוס „לופט-האנזה"..."

(מן העתונות)

ההכנות ל„מבצע סנונית" הגיעו לסיומן. הכל דופק כמו שעון שוויצרי, ליד מסלול הנחיתה כבר ממתין טור המכוניות השכורות של חברת „הרץ", כאשר על ההגה נהגי משרד-החוץ במדי שרד. אלה ידאגו להעברת בעלי-הכנף מנמל-התעופה בן-גוריון אל הדרום הקייצי והחם. מאילת נודע לנו כי העיר מתכוננת לקבלת פנים חגיגית, וממלון „מלכת שבא" נמסר כי כל החדרים אשר שוריינו מראש לנוחיותם המלאה של האורחים מאירופה עומדים מוכנים ומזומנים.

(בעל המלון, איש-הכספים אבנר תומר, כינס מסיבת עיתונאים מיוחדת כדי למחות על שגם לנוכח חשיבות המשלחת הבאה להתאכסן בין כתליו, עדיין אין מתירים לו את הכניסה לבית-המלון. „אינני מתכונן לוותר על הכבוד", מכריז תומר, „אני רץ לפגוש אותם בשדה התעופה"). הוא יצא בריצה ובעקבותיו יוצאים שני בלשים צמודים ; שלא ינצל חלילה את ההזדמנות לעוף לחו"ל.

מטוס ה„לופטהאנזה" נבלם בעדינות בקצה המסלול. פורשים את המרבד האדום ומקהלת-צדיקוב פוצחת ב„שלום רב שובך ציפורה נחמדת" מאת המשורר הלאומי. הדלת נפתחת והנה הן יורדות, אחת אחת, זנב אל זנב, מאות סנוניות שהגיעו אלינו מארצות הקור. פה ושם נזלת, קצת אנגינה, אבל בסך הכל מעודד למדי. סוף סוף בבית, לא ?

אלא שבנקודה זו חלה תפנית חדה במהלך העניינים. הברנשים ה„כחולים" של רב-פקד אלברטו פשטו על המסלול, והמקום החל שורץ פרצופים מוכרים מהאוצר, ליליובלום ומס-הכנסה. אלברטו חוטף את המיקרופון מידיו של נציג משרד-החוץ ומתחיל לנהל את העניינים בנוסח „חוואי חמש אפס". עד שהציבור מתאושש מן ההלם ומתחיל לפצות פה, יש כבר מחסומים מסביב ואנשי „הכומתות הירוקות" מפרידים בין הליידיס והג'נטלמנט שבחבורה, ומתחילים בטריקות שיטתיות על הגוף, בין הנוצות ואפילו מתחת לזנב, רחמנא ליצלן. בקיצור, עבודה יי'ודית. שום דבר לא בוער, אתם מבינים...

איש משרד-התיירות נכנס להיסטריה : „מה קורה פה, לכל הרוחות ?!", הוא שואג באוזניו של הרב-פקד. „יש לי פקודות", אומר אלברטו. „יש לנו מספיק צרות גם בלעדיך", צווח איש משרד-החוץ : „מי, לעזאזל, שלח אותך ?!" „קבלנו טלפון", אומר אלברטו בשקט, „מישהו הדליף". „מה הדליפו לך, ריבונו של עולם ?!", משתולל איש משרד-הפנים. „רבותי", מוציא הרב-פקד את המקטרת מהפה ; „רבותי, יש לנו פה עסק עם הסנונית שהביאה את הפיחות !"

החיפושים ארכו שעות. בדוכני המכס נפתחו לשכות חקירה בנוסח שתי-וערב. זה נשמע בערך כך :

חוקר : לפני שאנחנו נגשים למכונת-האמת, ברנש, אני שואל מה יש לך להצהיר ?

מר סנונית : שום דבר, ציף-ציף.

חוקר : אין מזוודות ?

מר סנונית : תמיד הסתדרותי בלי, מצטער.

חוקר : הבאת דולרים ?

מר סנונית : אני לא אוכל במסעדות. אגב, אולי יש לך איזה תולעת ; אני מת מרעב...

חוקר : מה אתה מתכונן לעשות בארץ ?

מר סנונית : לחפש את השמש. אני מת מקור... תהאפפציק !! סליחה, מצטער על השיעול.

חוקר : כמה זמן אתה מתכוון להשאר בארץ ?

מר סנונית : אפילו לא דקה, ברשותך.

חוקר : מה זאת אומרת ?!

מר סנונית : זאת אומרת שכולכם נמאסתם עלי. זאת אומרת שאני הולך לאסוף את החברה ואנחנו חוזרים לאירופה. עושה רושם שאת הקייץ לא נמצא כאן...

חוקר : רגע אחד, אדוני...

מר סנונית : ותרשה לי לומר שאני מצפצף עליך. ציף-ציף !

עם שחר המריא מטוס לופטהאנזה מנמל-התעופה בן-גוריון. למחרת התקבלו הסנוניות בטקס ממלכתי מלא בשדה-התעופה של קהיר. הנשיא סאדאת, בכבודו ובעצמו, החליף חיבוקים ונשיקות עם כל ציפור לחוד. באירופה הורה נשיא איגוד הציפורים העולמי לכל אחיו להחרים את ארץ-הקודש ; וישראל ספגה נזיפה נוספת בעצרת האו"ם בניו-יורק... אגב, מלשכתו של השר רבינוביץ' נמסר כי החיפושים לא העלו דבר. איש לא מצא את הסנונית שהביאה את הפיחות. התברר גם כי זה האחרון אינו זקוק לעזרה. הוא פשוט בא לבד.

רוח חדשה
אהרון בכר

השבוע חוגג הנח"ל את יום ההולדת ה-25 שלו, ונידמה לי שמאז הקמתו לא היה לו יום הולדת כל-כך עצוב ומלא סימני-שאלה.

בהתארגנות המחודשת של צה"ל אחרי המלחמה, נידחק הנח"ל קצת הצידה. אבל יתכן מאוד שהוא יכול היה לשוב ולתפוס את מקומו בהערכות החדשה, אלמלא נידחק גם מן הלבבות — ובכך אי-אפשר להאשים לא את הצבא ולא את חיל-השריון, כפי שאחדים מאיתנו עושים עכשיו. האשמה רובצת, בעצם, על כולנו.

אני חושב שמיותר להסביר את חשיבותו של הנח"ל, או את תרומתו לעיצוב התשתית הבטחונית. מי ששכח, יואיל בטובו להתבונן במפת של ארץ-ישראל לאורך הקו הירוק — ולהיזכר מי ישב שם, ומי החזיק את הקו.

זאת היתה אחיזה בעלת משמעות אחרת, מפני שאדמה אי-אפשר להחזיק רק באמצעות רובה. היא שייכת למי שמעבד אותה.

האמת הפשוטה הזאת הולכת ונגוזת לנגד עינינו, ונידמה לי שלתנועה הקיבוצית יש חלק לא קטן בכך. אם הקיבוץ אינו אלא צורת חיים ותו לו — באיזו זכות אפשר לדרוש מן הנוער על סף הגיוס לצבא לבחור בה ולא בנסיעה לחוץ-לארץ, למשל ? אני, למשל, חושב שאם מדברים על צורת חיים, הייתי מעדיף לגור בירושלים, לא הרחק מן האוניברסיטה, לאכול במסעדה ערבית ולשוטט בערבים בסמטאות העיר העתיקה. הקיבוץ כצורת חיים נראה לי בעיקר כשאני מזדמן בו בביקור אצל ידידים. ובכן, תנו לי עכשיו סיבה טובה אחת להעדיף את הנח"ל.

אילו הקיבוץ היה חוזר להיות מה שהיה בשנותיו הטובות, השאלה כלל לא היתה מתעוררת. מעולם לא היינו מעלים בדעתנו לשאול אם צורת חיים לבדה מוצאת חן בעינינו, אם היא נוחה לנו, אם אנחנו מסתדרים בה היטב באופן אישי. אני מכיר רבים מוותיקי הקיבוץ שנשארו וחרקו שיניים — מפני שהיה בכך הרגשת יעוד. ההסתגלות לצורת החיים ראתה בעיה משנית, והיא נפתרה עם הזמן. אדם שמזדהה עם מה שהוא עושה, מסתגל לכך בסופו של דבר.

מי שדורש מנוער עירוני להתגייס לנח"ל ולעבור אחר כך לקיבוץ עם גרעין ההשלמה שלו רק מפני שזוהי מסגרת חיים טובה יותר, נוחה יותר, מסודרת יותר — אינו יודע על מה הוא מדבר ואל מי הוא מדבר. אני מכיר בעיר כמה מסגרות של חיים הרבה יותר נוחות, הרבה יותר מסודרות. אני מכיר, מצד שני, צעירים עירוניים שלא חסר להם דבר, והם בכל זאת משתוקקים למסגרת תכליתית, שבאמצעותה יוכלו להגשים את אמיתות חייהם. הם הולכים לנח"ל — וחוזרים העירה מאוכזבים מפני שהמסגרת שמצאו בהתיישבות הולכת ומתרוקנת מתכנית.

מי שרוצה לבטל את הנח"ל, או למזג אותו בתוך צה"ל, מבקש למחות במחי-יד את אחת היצירות המקוריות ביותר של צה"ל וההתיישבות העובדת. מבט חטוף על-גבי מפת הנגב והגליל מוכיח את הדבר יותר מכל המילים שבעולם. אבל כדי להעניק לו תנופה מחודשת, צריך להפיח בו רוח חדשה, להחזיר אל שורותיו את התכנים החלוציים והחברתיים שאפיינו אותו, ואשר שורשיהם היו נעוצים בקרקע הרעיונית של התנועה הקיבוצית.

שאלה של זמן
לזר

הדברים שאני ממש מעריץ בעם הזה הם השלווה הפנימית, התבונה השקטה ויכולת-ההסתגלות. בכל שיחת-חולין שאתה מגלגל בימים אלה, ישבץ המשוחח, באחד ממשפטי הפתיחה שלו, משהו בנוסח : „אז מה, תהיה מלחמה, אח ?"

ולא שעולה בדעתו להציב סימן שאלה, חס וחלילה. הוא יודע שתהיה מלחמה, הוא מקבל זאת כדבר טבעי, כמעט מובן מאליו. כבר היו מלחמות, עוד תהיינה מלחמות, מתרגלים לכל דבר.

„למה לנו לריב ?" שאל אותי רב ארוך, ממארגני מבצע „הקפות", „בין כה וכה תהיה מלחמה תוך חצי שנה".

והוא בחור נבון, והוא מקורב לחוגים יודעי-דבר. כי את מקום ההתנחלויות שרצה להקים, קבע בהתייעצות איתם, ולפי שיקולים ביטחוניים בלבד. והם, יודעי-הדבר, גילו את אוזנו ואפשר לסמוך עליו.

ונחמד לי גם לראות עד כמה ברור ומחוור לכולם לא רק שתיפרוץ מלחמה, אלא מתי תפרוץ ואיך ומה תהיינה התוצאות. הגיון פשוט שבפשוטים. ובכן, ראשית כבר אין ברירה, בייחוד אחרי ראבאט, אין מה לעשות. ואם אין ברירה, למה לבזבז זמן ? בחורף אי אפשר, אבל אחר כך ? ואם זו רק שאלה של זמן, למה לתת להם להתחיל ? ואם להתחיל, מה ההגיון לצאת נגד שתיים בעת ובעונה אחת ? אדרבא, קודם תהיה הקרובה יותר, ואחר כך, אם נרצה, נטפל גם ברחוקה. וכמובן לא בזמן ולא במקום שהם מצפים לנו. הפעם לא. הפעם אנחנו נכתיב את הקצב, אנחנו נקבע מתי ואיך. שיהיה קצר, חזק ואלגנטי, כמו שאנחנו יודעים, כמו שאנחנו רגילים מימים ימימה. וזה יהיה פאנטסטי. נכה אותם שוק על ירך, נציב מחדש את מחסום הפחד, נוריד להם את המוראל לכמה שנים בריאות. ואצלנו יוכלו להרים את הראש, מחדש, כמו אז, בימים הטובים.

ושוב יתחיל הזמן לפעול לטובתנו.

השחיתות וההתחסדות
ד"ר שבח וייס

תופעות השחיתות במינהל הציבורי והממלכתי אינן חדשות בישראל. אלא שלאחרונה דומה שהן הפכו לחזון נפרץ. זאת ועוד, יותר ויותר אנשי ציבור מעורבים בדרך זו או אחרת במעגל הסטיה מן הנורמות שהיו צריכות להיות מקובלות. לצד התהליך השלילי הזה מתקיים תהליך חיוני של ציבור הולך וגדל הנאבק נגדן, בשלב זה באמצעות כלי התקשורת ובפרט העיתונות.

בין המקרים המופיעים תחת הכותרת „שחיתות" יש לפחות 3 טיפוסי התנהגות והאבחנה ביניהם איננה נטולת חשיבות ואלה הם :

א) התערבות של אנשים בעמדות וברתיות בולטות, לטובת יקיריהם (ואין נפקא מיניה אם בקרובי משפחה עסקינן, או במי שאינם קרובי משפחה). אם ע"י הפעלת השפעה אישית ישירה ואם ע"י פניה אל חבריהם, בעמדות חברתיות וציבוריות בולטות, כ"י שאלה יפעילו אמנם את השפעתם. כל זאת, על מנת „לרכך" ולקצר נוהגים ביורוקראטיים מקובלים. אם כתוצאה מהתערבות כזאת מקבל מישהו דרכון ממשרד הפנים בזמן קצוב ; מזרזים טיפול בבקשה [illegible]

של מידע כזה ועוד.

לא אפרט את ההיבטים המשפטיים שלהבעיה אף כי הם רשובים בהוולט. ושונה במיוחד השיטה הפוליטית והמינהלית והתרבות האדמיניסטרטיבית שבה מקובלות התופעות של חריגה מעקרונות המינהל הציבורי התקין, ובכיוון זה ברצוני להעיר מספר הערות. הצורך הדחוף בסעד ממין זה, שמתבקשים מנהיגים, עסקנים ופקידים לתת ליקיריהם, מקורו קודם כל בשיבושים חמורים במינהל עצמו. כך מרפא המינהל את חוליו העיקרי, אלא שהוא נוקט צעדים אלה רק כלפי חלק מן הציבור. שכן הסחבת, הזלזול בציבור ופה ושם נוקרים של אטימות בפני כל הגיון וסדר טוב, הם לצערנו, עדיין מסממניו הבולטים של המינהל הציבורי בישראל.

אפשר להיות סקפטים באשר לשינוי עמדות אצל רוב פעילי הציבור בנושא זה, שכן, אינני יודע אם הם עצמם ערים למקורות השיבושים וכל זה נראה להם כגזרה מן השמיים. אך גם כשהם ערים לכך, הרי שחלק גדול מעוצמתם הפוליטית והחברתית נובע מעצם יכולתם להפעיל את „הקשרים" לטובת מי שהם רוצים בטובתו. רוב עסקני הציבור בישראל, מן הדרג הנמוך ועד לפיסגת הפירמידה השלטונית, עושים שימוש וירטואוזי בכוחם זה ושמם הולך לפניהם בקרב ציבור הלקוחות שלהם, כמי שמסוגלים להועיל באמצעות הקשרים עם „הוזלונות הגבוהים".

כך, ליד המערכת הפורמלית של המינהל הציבורי בישראל, הולכת ומשתעפת לה מערכת [illegible]

שנורקל
יגאל גלאי

שלום לך קורא יקר,

אף-פעם לא ראיתי אותך, אבל שמעתי עליך הרבה. בישיבות-המערכת אמרו לי תמיד — הקורא אוהב, הקורא רוצה, הקורא [illegible]

עולם מוזר

כרטיס צהוב - לנהגים

משטרת דיסלדורף (גרמניה המערבית) לוותה משהו משופטי הכדורגל. שוטרי התנועה בעיר זו מצויידים בכרטיס צהוב ממש כעמיתיהם על המגרש הירוק, אותו הם מראים לעבריין כאזהרה.

השומרים לבושים על פי רוב בלבוש אזרחי ובידם מצלמות „פולארואיד" המנציחה את העבירה, והתצלום מוגש בו במקום לעבריין כהוכחה חותכת למעשהו.

מסוכן להיולד

חוקרי המכון הטכנולוגי של מסאצ'וסטס גילו שיותר מסוכן להיוולד בעיר אמריקנית גדולה מאשר להיות חייל בצבא ארה"ב בימי מלחמה.

מסתבר ששני אחוזים מכלל הילדים שייוולדו השנה יירצחו על ידי פושעים, אחוז העולה על סכנת הפגיעה בצבא בעת קרבות.

שיא השעשוע

שיא חדש ומוזר ביותר השיג בחודש שעבר ג'יקסון ארמסטרונג מפיטסבורג (ארה"ב). הוא הלך לפארק השעשועים המקומי ונסע תוך 31 שעות 750 פעמים ב„רכבת השדים", ובכך עבר בקרונית הטסה מעלה־מטה מרחק של כמעט 600 ק"מ. לאחר גמר המבצע נשבע שיותר לא ישתמש ב„רכבת שדים" עד יומו האחרון.

פורנו־שח

שחקני שח־מט נחשבים לאינטלקטואלים מיושבים בדעתם וקרי מזג. אף על פי כן זכתה מערכת השח החדשה, פרי יצירתו של טרבור סטוב, לקונים נלהבים רבים.

כאשר הוצגו הכלים החדשים בחלון הראווה של חנותו של טרבור בלונדון הוא נתבע לדין, קיבל „מט" ונקנס ב־45 ליש"ט. מעתה עליך להיכנס לחנות פנימה כדי לראות את חסט החדש, ששמו „מלחמת המינים".

יש להניח שאמו של בובי פישר לא תאהב את הכלים החדשים. אבל יש קונים רבים לפסלונים של מלך, מלכה, רצים וחיילים אלה.

באלם הכדורגל

בשפתם הצירית של כתבי הספורט, הנוהגים לתאר משחק בין „הפועל" יהופיץ לביתיר כתריליבקת כ„היסטורי", את הפסדה של קבוצה זו אחרת כ„טראגי" — נהוג לשבח משחק וירטואוזי ולהכתירו בתואר „באלט".

מנהליה של קבוצת „בריסטול סיטי" לקחו את העניין ברצינות והחלו לאמן את שחקני קבוצת הכדורגל שלהם בבאלט קלאסי ממש.

הבחורים הזיעו מאוד בשיעורים, ומצאו, להפתעתם, שמחול הוא ספק קשה. אבל הם טוענים שזה יוסיף אלגנטיות וגמישות למשחקם.

מכל מקום, הוסיפה נוכחותן של רקדניות הבאלט בשיעורים גוון בלתי רגיל לאימוני הקבוצה.

„חופש העיתונות מוגבלה רק כשלא משתמשים בו."

יו־יו yoi yoi

עורכת: המערכת.
חשבוע: צביה, יהושע, גיורא, גווה.
המען למשלוח חומר נפץ: שק נקוב, תל-אביב
המערכת אחראית לחלוקת וחבילות.

כנסת

לחצו על ח"כים לחתום על עצומת הליכוד

— מאת י. קוועטשמן —

לחצים כבדים הופעלו בימים האחרונים על ראשי המפלגה הליברלית אשר לא חתמו על עצומת הליכוד נגד החזרת שטחים ביהודה ושומרון. חבר הכנסת ש. ז. אברמוב, סירב להשיב לשאלה האם הופעלו עליו לחצים שיחתום, וזאת בנימוק ששתיו כואבות עד עכשיו כתוצאה מקוועטש יבש. חתימתו של ח"כ פלומין, לעומת זאת, השאירה פצעי־לחץ על נייר העצומה, ועכשיו מדביקים עליה פלסטר שקוף. לעומת זאת לא היה שום צורך להפעיל לחצים על יאסר ערפאת: הוא חתם על העצומה בשתי ידיים, והביא אותה לוועידת ראבאט. התוצאות ידועות.

הסברה

העם דורש:

יתפטר שר ההסברה!

הפגנה המונית נערכה השבוע בכיכר המנורה כמחאה נגד מחדל הסברתי. המפגינים נשאו כרזות הקוראות לשר ההסברה להתפטר בשל אי הצלחתו המשוועת לשכנע את משתתפי ועידת רבאט בצדקת החלטתנו שלא להכיר בעם הפלשתינאי. נואמי העצרת סיימו את דבריהם בדרישה נמרצת להקים ממשלת ליכוד לאומית.

DER SPIEGEL

פרס לעיצוב המוסר

השבוע מוענק פרס לעיצוב המוסר של יו־יו לשר הדתות ד"ר יצחק רפאל. בראיון שהעניק גיבור הפרס לסופרנו, הוא גילה בין היתר: „אני אוהב לקרוא את ‚דר שפיגל,' זה ממש ראי למציאות."

אורח השבוע

לעורך „יו־יו" שלום!! הרי מספר הצעות לעיתוננו:

● בתום הדיון הכלכלי במועצת (ערב שישי) שרו בני אמדורסקי וחבריו על „בית שיסודותיו מעורערים, אבל עדיין ממשיכים ומסיידים ממשיכים ומסיידים". היה זה פשע שהמנחה הנכבד לא הודיע לפני ההופעה שכל קשר בין המופע לבין ההחלטות שלפניו (שנכתבו כבר לפני שבועות בעתון) הוא... מקרי!!

● בוויכוח הפתוח על העבודה ומוסר העבודה במועצה נרשם: הפועל העברי שבנה ב־26 השנים האחרונות את המדינה מחפש את המפעל הקרוב ביותר לביתו, בו ניתן לחרוויח מקסימום משכורת נטו במינימום מאמץ ברוטו.

● ועוד סיסמת פועלים: „הבו לנו את המחמאות בהמחאות".

חיים בארי

קול קורא

לעורכי „יו־יו"
אתם עיתון אתם!
אתם...

השם שמור במערכת

לחברי „יו־יו" שלום רב:
סוף סוף זכינו לעיתון בלתי תלוי, בלתי מיוחד, רענן, מקורי ולוחם. המשיכו במעלכם המבורך ואל תתקלקלו.
יישר כוחכם!
חזק ואמץ!
כל הכבוד!

קורא נאמן מאד

נ. ב. חבל שאתם עוזבים אחריכם עוד 23 עמודים תפליס של „חותם". אינכם יכולים להיפטר מהם?

במגמה לגוון את קשת ההשקפות ולייצג ציבור רחב ביותר, בעל דיעות שונות

דרושים
חברים למערכת יו"יו
שהם:

בעד הנצחת הפער הסוציאלי והחברתי בישראל;
נגד עליה המונית;
בעד ביורוקראטיה;
נגד ייצוג הולם לבני עדות המזרח במוסדות הנבחרים;
בעד אדישות, סגנון חיים ראוותני, חברת תומרנות ואיבוד ערכים;
נגד חלוקה צודקת של נטל המיסוים ושירות המילואים;
בעד מלחמה;
נגד גבולות בטוחים.

בעלי הדיעות הנ"ל (אחת או יותר) יפנו למערכת יו-יו (דואר שק נקוב, ת"א) בציון קורות חיים והמשכורת המוצעת (לעורכים).
אין צורך בהכשרה מיוחדת או בנסיון קודם. ידיעת עברית רצויה.

הומור למחשבה

וי... שברנית

להלן הוכחה חשבונית כי 1 ל"י = 1 אג'
1 ל"י = 100 אג'
100 אג' = 10 אג' × 10 אג'
10 אג' = 0.1 ל"י
1 ל"י = 0.1 ל"י × 0.1 ל"י
0.01 = 0.1 × 0.1
0.01 ל"י = 1 אג'
1 ל"י = 0.01 ל"י
מסקנה: 1 ל"י = 1 אג'

ייתכן שישנה שגיאה יסודית בתרגיל הנ"ל. אך תטרח לחפשה, עד שתגלה ממילא הלירה תהיה שווה... אגורה.

אלוף ש. מנדריק חוזר

לכתב „יו־יו" לענייני צבא נודע על חזרתו הקרובה של אלוף (מיל.) ש. מנדריק לשירות פעיל בצה"ל, וזאת לאחר: שיפרוש מפעילותו הפוליטית בשלוש מפלגות ויפסיק לחתור תחת הרביעית; שיתכחש לכל הראיונות שנתן לעיתונות הזרה באמצע הקרב על סיסי־היפי; שיחזור בו מדבריו שכל הפיקוד צריך לעבור הסבה לתזמורת פילהארמונית; שיחסל את חלקו בעסקיהן של שתי חברות ליבוא נשק; שיפסיק לשתות סיה־מריה; שיעבור פסיכואנאליזה ויתברר סופסוף מה יש לו נגד המספרים 18, 19, 20; שיחליף את שמו, יצבע את שערותיו, יגלח את זקנו, ישנה את תפיסותיו האסטרטגיות, יודה במחדליו הטקטיים ו־ ילמד סופסוף נוהל־קשר. לאחר כל אלה סופסוף נוהל־קשר. לאחר כל מפני שדמותו החינוכית הכאריזמטית חיונית מאוד לצה"ל בייחוד עכשיו.

פרשת השבוע

וז"ל לך האות

תנו רבנן: מה עושין באות גרונית שנתקעת בגרון ומשמיעה קולות שהשיניים מבקשות להשתיק? אמר רב חוי: אילו היא אות רפה, ניחא לה וניחא לנו. עכשיו שהיא אות פתוחה, וקולה נשמע משל היתה דגושה בדגש חזק, כיצד מטייחין? אמר דיין, אמר רב: דשין אותה ולוחצין אותה עד שתהיה אות מתה, כמין נו"ן סופית ששמו גם בסוף קארייראות שלו ושל אחרים. עמדו ונטלו ממנה שחם, וכל הקהל קורעים עליה קריעה ואומרים: אות שאין לה שחם, אין לה שחר.

והוא שנאמר: ביד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמופתים תחניק לך דמוקראטיא.

(סוף מעמוד 5)

להתנפל עליהם, בקריאה „הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו".

במחצית הראשונה של המאה הי"ט היה מצבה הבט־חוני והכללי של ארץ־ישראל מעורער ביותר. השלטונות התורכיים הוכיחו אזלת־יד, ומי שהיה כוח בידו והיה בעל יוזמה, השתלט על סביבתו. שייך מוסטפה אבו־גוש, למשל, התבצר בכפרו איל־ענב בדרך ירושלים—יפו, ודרש „דמי מעבר" מכל העוברים את הכפר (והידוע עד היום בשם „אבו גוש"), וכמובן הדבר, שגם ענייני התחבורה היו אז יגעים ביותר ולא חלה בהם התקדמות מאז ימי הקדם. רק בשנת 1869, הודות לביקורו של קיסר פראנץ־יוזף מאוסטריה־הונגריה בירושלים, נסלל כביש מיפו לירושלים ואפשר היה לנסוע בו בעגלה רתומה לסוסים. לפני־כן היו הנוסעים עושים את הדרך בין שתי ערים אלו — כמו בכל דרכי א"י דאז — אם ברכיבה רגילה ואם בתוך ארגזים שהוצמדו משני הצדדים של חמור, של פרד, או של גמל. ושייחים בעלי אגרוף ידעו להשתלט על „דרכי המלך" בא"י, מבלי שהשלטון התורכי החליש מסוגל היה להתגבר עליהם. רק איברהים־פשה, ששלט על א"י בשנים 1832 עד 1840, הצליח לדכא ביד קשה את אותם השייחים ולבטל את מנהגם לדרוש „דמי מעבר".

כאשר כבר עמדו על תילן שלוש השכונות העבריות הראשונות מחוץ לחומת העיר העתיקה בירושלים (נחלת־שבעה, מאה־שערים ואבן־ישראל) אורגנה הגנה משותפת מבין תושביהן, אשר כונתה בשם „השמירה המשולשת" (כלומר לשלוש השכונות) שעצם קיומה מנע תקלות לרוב.

בין שלוש השכונות האלו השתרעו שדות־טרשים שוממים, — על־כן סללה „השמירה משולשת" שביל־בטחון מיוחד שעבר מנחלת־שבעה עד מאה שערים, במקום שהיום משתרעים רחוב הרב קוק ורחוב החבשים; ממאה שערים נמשך שביל הבטחון חזרה עד שכונת אבן ישראל על דרך יפו, ועבר במקום שנמצאת היום שכונת זכרון משה. וכאשר נודע לקהילת העברית הקטנה והדלה, כי הכנסיה הרוסית, שבנתה אז על השטח עליו נמצא כיום „מגרש הרוסים", מתעתדת לרכוש שטח נוסף ועל ידי כך היה ניתן „שביל הבטחון" אשר קשר בין נחלת־שבעה למאה שערים, — מיהרו יהודי ירושלים וקנו חלקת אדמה זו, בקרבת „בית דוד" (היום — ברחוב הרב קוק).

בספר התקנות של שכונת מאה שערים נאמר, כי עד יסוד נחלת שבעה ומאה־שערים „לא הרהיב איש יהודי את נפשו לצאת את החומה ולחוץ; סביב ירושלים היו תוהו ובוהו ונשקף על פני הישימון ואך שודדי יום כמלאכי משחית נראו לפעמים על פני הכפים והצורים הנוראים, אשר שממות עולם עליהם. — — מי אכזר יחרף נפשו להיות כמטרה לחיצי זעמי שודדי יום ולילה, אשר יתדיו יטלו עליהם דרכם ויחנו מסביב וירמסו ויטרפו ואין מציל".

אנשי הישוב הישן ראו את הבעיה וגם ניסו לפתור אותה בכוחותיהם. ועם גם שהיו ביניהם רבים קנאים קיצוניים בדת ובוודאי שלא מעטים היו שבתלו — ואף סחרו — מכל עימות עם ערבי מתגרה והתרחקו כמטחווי־קשת מכל קטטה ומכל ריב, הרי הכירו בכך שכאן, בארץ־ישראל, אין לעבור בשתיקה על התגרות עוינת ועל התנפלויות.

במשך הזמן התפורה ה„גווארדיה", — כנראה סבורים היו יהודי ירושלים שהוטב המצב הבטחוני, — אבל פעולותיה לא נשתכחו לגמרי, אם כי לא רבים היום ששמעו עליה. עוד בשנת 1879 היה קיים ארגון־הגנה ראשון זה. כפי שמסופר בספר „מוסד היסוד" של „ועד כל הכוללים" באו באותה שנה שני שליחים מיוחדים מפתח־תקוה ל„ועד כל הכוללים" בירושלים וסיפרו, כי קיים חשש של התנפלות ערבים על המושבה פתח־תקוה; הם ביקשו מספר גדול של שקים ריקים להקמת ביצורים סביב המושבה. בו ביום נאספו בין יהודי העיר אלפי שקים ריקים שהועמסו על חמורים וגמלים ונשלחו לפתח־תקוה בלווית כמה מחברי ה„גווארדיה" ובראשם ר' אלתר קוסובר. כן מסופר שבשנת 1877 נקמה ה„גווארדיה" בערבים שפרעו פרעות בשכונת אבן־ישראל בירושלים. המתנפלים שדדו והיכו באכזריות כמה מן המתיישבים היהודים (שכתוצאה מכך מתה אשה אחת כעבור כמה ימים). אנשי ה„גווארדיה" התחקו אחרי עקבותיו של אחד השודדים, מצאוהו והרגוהו. באחד הלילות, אור ליום י"ח סיון שנת 1873 (תרל"ג), היתה התנגשות רבתי בין ה„גווארדיה" לבין כנופיה ערבית גדולה בסביבות ירוש־לים. ב„ספר היסוד" הנ"ל נמסר, כי במערכה זו נפגעו רבים מן השודדים ושלל רב של כלי נשק נפל בידי אנשי ה„גווארדיה", ואילו מאנשיה של ה„גווארדיה" היו רק אי אלה פצועים. ומני אז חגגו בירושלים כמה שנים את „ליל הישועה" הזה. משך זמן רב לאחר מכן היתה ליהודים בירושלים וסביבותיה מנוחה משודדים.

כמסופר, שלח סיר משה מונטיפיורי במחצית המאה הי"ט שני יהודים צעירים מאנגליה, משוחררי הצבא הבריטי, לאמן את אנשי ה„גווארדיה". אבל גם קונסול אנגליה בירושלים נהג לצוות לה, חן בנשק לפעמים ובעיקר בידיעות, — וסבורים שהוא נטה באהדה לכך, הודות למונטיפיורי, אשר ידע כי היו לו מהלכים בחצר המלכה ויקטוריה.

א. ב. ריבלין

(מתוך הספר „עטרה ליושנה" של א. ב. ריבלין, הוצאת „אלף", תל־אביב).
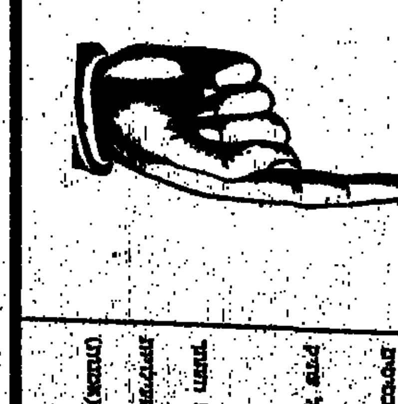
מאזין • מבט מאזין • מבט מאזין • מבט מאזין • מבט מאזין